

állatvilág

FÁNK-MTTM

2024. november–december • XI. évfolyam, 6. szám

www.allatvilagmagazin.hu

AGRÁRMINISZTERIUM

Nemzeti
Kulturális
Alap

ÉVES ELŐFIZETŐKNEK: 695 FT 895 Ft

20,5 LEI
5,27 EUR

9 772064 517008 2 4006

MEGÚJUL AZ ÁLLATVILÁG MAGAZIN!

**Januárban keresse a kis pandát
az újságárusoknál!**

Új arculattal • Plusz nyolc oldal terjedelemben • Változatlan áron

FŐSZERKESZTŐ

Kovács Zsolt

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK

Dr. Csorba Gábor, Hanga Zoltán,
Dr. Hangay György, Dr. Korsós Zoltán,
Prof. Dr. Persányi Miklós, Dr. Sós Endre

SZERKESZTŐSÉGVEZETŐ

Fuchs Adrienn

SZERKESZTŐSÉG

Postacím: 2521 Csolnok, Tölgyfa u. 5.

Telefon: +36 70 317 5651

E-mail: info@allatvilagmagazin.hu

Honlap: www.allatvilagmagazin.hu

facebook.com/allatvilagmagazin

KIADÓ

Fővárosi Állat- és Növénykert

Felelős kiadó: **Dr. Sós Endre**
természetvédelmi és
állategészségügyi igazgató

Telefon: +36 1 273 4900

Honlap: www.zoobudapest.com

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS

Harkai Gyula

NYOMDA

Gyomai Kner Nyomda Zrt.

TERJESZTÉS ÉS ELŐFIZETÉS

Terjesztés gondozása:

Hírvilág Press Kft.

Telefon: +36-1 411-0491

E-mail: hirvilag.press@hirvilagpress.com

Honlap: www.hirvilagpress.com

Árusításban terjeszti a Lapker Zrt. országos hálózata, a POHIRKER Zrt. és egyéb alternatív terjesztők. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Igazgatóság (postacím: 1900 Budapest)

Előfizetési díj: 695 Ft/lapszám.

Egy évre (6 lapszám): 4 170 Ft.

Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, valamint megrendelhető e-mailben a hirlapelofizetes@posta.hu címen és telefonon a +36 1 767 8262-es számon.

Külföldön terjeszti a Hungaropress Kft., külföldről előfizethető a www.posta.hu webshopban.

ISSN: 2064-5171

Nemzeti
Kulturális
Alap

AGRÁRMINISZTERIUM

A kiadványt támogatja a Nemzeti Kulturális Alap. A magazin megjelenítése továbbá az Agrárminisztérium, illetve annak a 2024. évi természetvédelmi pályázata, valamint a 2024. évi Hungarikum pályázata támogatásával valósul meg.

CÍMLAPFOTÓ

Szürke farkas / Fotó / Shutterstock

Köszönet az Olvasónak!

Bevallom, nem örülök, amikor valamelyik kedvenc lapomban hírül adják, hogy mind tartalmában, mint pedig küllemében megújul. Megszoktam cikkeinek a stílusát, hosszát, becsukott szemmel odalapozok a kedvenc rovatomhoz, és az évek alatt belém rögzült arculatát sem szívesen engedem el. Talán sokan vagyunk így.

Többnyire a 21. század igényeihez próbálják igazítani a magazint, ám ezt az igényt – ha tetszik, ha nem – az internet jórészt már lefedi. A megújulással fő célként az új olvasók/vásárlók megszerzését jelölik meg, ami, valljuk be, a fent említett változtatásokkal vajmi ritkán sikerül. Emellett ekkor szokták bejelenteni azt az „örömhírt” is, hogy megemelik a lap árát.

Én inkább úgy vélem, hogy az első a már meglévő, hűséges olvasó. Neki nem szabad csalódnia! Az már csak hab a tortán, hogy a régi olvasók segítségével, ajánlásával lehetnek új olvasóink, vásárlónk is. Sőt, e helyütt is arra kérek mindenkit, hogy népszerűsítse lapunkat!

Mindezek után meglepőnek tűnhet, hogy az Állatvilág is megújul. A január–februári lapszámunktól kezdve egy kicsit más arculattal, az eddigieknél letisztultabb formában, harmonikusabb színvilággal jelenünk majd meg. Kedvelt rovataink azonban mind megmaradnak, cikkeink stílusa sem változik, híreink kivételével továbbra sem közlünk fordításokat, és – amennyire lehet – ragaszkodunk a hazai fotósokhoz. És most értem el a kényes ponthoz: az áremeléshez. Nos, az nem lesz! Ezzel szemben nyolc oldallal bővülni fog magazinunk! Azt, hogy ez a „csoda” megtörténhet, kiadónk, a Fővárosi Állat- és Növénykert, illetve támogatóink mellett csakis hűséges olvasóinknak köszönhetjük.

KOVÁCS ZSOLT főszerkesztő

Az Anghi Csaba Országos Állattani és Természetvédelmi Verseny cikkei. **Óriások és törpék, Volt, nincs?, A legveszélyesebb állat, Botsáskák, az erdő kísértetei, Akinek sokat köszönhetünk**

A Kitaibel Pál Középiskolai Versenyhez kapcsolódó cikkeink: **Volt, nincs? Csuszka csúsza**

TARTALOM

Óriások és törpék

NAGY ANTAL

4

Dzsungeltúra piócákkal

KOVÁCS ZSOLT

8

Hirdzsungel

12

Rendhagyó házi kedvencek

KOVÁCS LÁSZLÓ

14

Volt, nincs?

BEDŐ PÉTER – MAJOR BORBÁLA

16

Az etruszk farkas

UDVARHELYI-TÓTH KATA

18

Bagoly, de nem tollas...

DANYIK TIBOR

20

Hazai hírek

24

Csuszka csúsza

SELMECZI KOVÁCS ÁDÁM

24

Versenykiírás

a 2024–2025. évi Kitaibel Pál Középiskolai

Biológiai és Környezetvédelmi

Tanulmányi Versenyre

29

A legveszélyesebb állat

MIRTSE ÁRON

30

Rejtvény

32

Ajánló

33

Botsáskák, az erdő kísértetei

BENYÓ ANDRÁS

34

Nemzetközi ZOO híradó

38

Hírek a budapesti állatkertből

40

Átmeneti menedék

FUCHS ADRIENN

42

Zöld anolisz a terráriumban

FEHER TAMÁS

44

Akiknek sokat köszönhetünk

KOVÁCS ZSOLT

46

Százéves a pumi

MAKÓ JÁNOS

49

VÍZILOVAK AZ ÁLLATKERTEKBEN

ÓRIÁSOK ÉS TÖRPEK

A vízilófélék családja egykoron jóval fajgazdagabb volt, mint napjainkban. Az ide tartozó fajok Európában, Ázsiában és Afrikában egyaránt előfordultak. Manapság azonban mindössze két, Afrikában élő faj képviseli őket.

Magyar nevükkel ellentétben a vízilovaknak semmi közük a lovakhoz. A víziló szavunk feltehetően a német Flusspferd („folyami ló”), illetve Nilpferd („nílusi ló”) szavak révén honosodott meg hazánkban. A legtöbb nyelvben a nílusi víziló nemzetségnevéből, a Hippopotamusból származik az állat elnevezése. A vízilovak a párosujjú, a lovak pedig a páratlanujjú patások közé tartoznak. Bár egykor úgy gondolták, hogy a vízilovak legközelebbi rokonai a sertésfélék (Anghi Csaba *Állatvilág az Egyenlítő-től a sarkokig* című könyvében még a vízilovak és a sertések keresztezésének lehetőségéről elmélkedett), ma már tudjuk, hogy ezek az állatok közelebbi atyafiságban állnak a bálnákkal és a delfinekkal, mint a többi párosujjú patással. Olyannyira, hogy a legtöbb taxonómus ma már a bálnákat és a delfineket is a párosujjú patások közé sorolja – olyan patások ők, akik mára elveszítették patáikat. Tény és való, hogy a ceteknek és a vízilóféléknek közös őse volt, a két állatcsoport fejlődése mintegy 50-60 millió éve vált külön egymástól.

A VÍZHEZ KÖTŐDIK

A ma élő két vízilófaj közül a nagyobb termetű és az állatkerteket látogató nagyközönség előtt szélesebb körben ismert a nílusi víziló (*Hippopotamus amphibius*). Életének tetemes részét vízben tölti, ennek ellenére – súly tekintetében – a világ harmadik

A vízilófélék szinte kizárólagosan vegetáriánusok. Kedvenc táplálékaik közé tartoznak a fűfélék, de alkalomadtán egyéb növényi táplálékot is elfogyasztnak

Fotó / Shutterstock

A természetben a vízilovak területjelzés céljából „ásítanak”. Állatkerti körülmények között azonban elsősorban táplálékkéréget és céljából teszik ezt, illetve kommunikációjuk részeként

Fotó / Shutterstock

legnagyobb szárazföldi emlőseként tartják számon, csupán az elefántok és az orrszarvúk nehezebbek nála. A hímek – amelyeket esetükben bikáknak nevezünk – jóval nagyobbak és a robusztusabbak a nőstényeknél – a teheneknél –, súlyuk elérheti a 3 tonnát, testhosszuk a 3–5 métert. Marmagasságuk átlagosan 1,5 m, de ismertek ennél magasabb példányok is. A valaha ismert legnagyobb nílusi víziló egy állatkerti példány volt, a 4,5 tonnás óriás Münchenben élt.

A faj nevében ugyan szerepel a nílusi jelző, ez azonban csalóka: az egykoron Dél-Európában és Észak-Afrikában is előforduló állatfaj napjainkra eredeti elterjedési területének töredékére szorult vissza. A Nílusból kipusztult, de a Szaharától délre még viszonylag gyakorinak számít. Álló- és folyóvizekben, pocsolyákban egyaránt találkozhatunk vele. A csaknem szöretlen test és a fej tetején található érzékszervek (fülek, szemek, orrnyílások) a félig vízi életmódhoz alkalmazkodást segítik. A vízilovak a nappalt a vízben töltik, általában csak éjszaka

mennek ki a partra táplálkozni. Elsősorban fűféléket, kultúrnövényeket, néha vízinövényeket és más, növényi eredetű eledelt fogyasztanak, nagy ritkán a dögöt is megdézsmálják.

A nílusi vízilónak az emberen kívül kevés természetes ellensége van, a kifejlett példányokat csak az oroszlánfalka veszélyezteti. A borjakra a nagy-macsák mellett hiénák és krokodilok is leselkednek, egyesek pedig a hímek közötti rangsorvita áldozatai lesznek. Szerencsés esetben egy nílusi víziló a szabad természetben akár 40 évig is élhet, állatkerti körülmények között pedig ennél jóval idősebb példányok is ismertek.

TITOKZATOS ERDŐLAKÓK

A nyíltabb területeket, szavannákat kedvelő nílusi vízilótól eltérően a törpe víziló (*Choeropsis liberiensis*) kifejezetten erdőlakó faj, Nyugat-Afrika trópusi erdeinek lakója. A legtöbb példány Libéria területén található (erre utal az állat tudományos nevének második tagja), de Guineában, Sierra Leoneban és Elefántcsontparton is előfordul. Nevével ellentétben csak nílusi rokonához viszonyítva törpe, hiszen egy kifejlett hím súlya akár a 280 kg-ot is elérheti, testhossza pedig 180 cm körüli. Érdeklenség, hogy ez a faj sokáig csak a legendák, illetve a bennszülöttek elmondásai alapján volt ismert a modern világban. A tudósok mendemondának tartották a létezését, vagy nemes egyszerűséggel úgy gondolták, hogy fiatal nílusi vízilovokról szólnak a beszámolók. Csak 1853-ban írták le ezt az állatfajt, és ezután vált a létezése a nyugati világban is széles körben ismertté. Elsőként a *Hippopotamus* nemzetségbe sorolták a nílusi vízilóval együtt, de ez az elképzelés hamar megdőlt. A későbbi évtizedek-

Harcolnak egymással

A nílusi víziló társas életmódot folytat. A háremekeket egy-egy kifejlett bika vezeti. A bikák olykor komoly csatákba bonyolódnak, a területért és a nőstényekért folytatott harcok során agyarrakkal (amely az elefántok agyaraival ellentétben nem a metsző-, hanem a szemfogak megnagyobbodásával jön létre) súlyos sérüléseket okozhatnak egymásnak. Ám mivel a vízilovak nagyon erős immunrendszerrel rendelkeznek, a látszólag igen súlyos sérülésekből is képesek felépülni, és akkor sem esnek kétségbe, ha emberi szemmel nézve igencsak koszos vízből kell inniuk.

A nílusi vízilovak kb. 320 napos vemhességi időszak után hozzák világra borjait. Az utód 6-9 hónapos koráig anyatejjel táplálkozik, ezt követően néhány évig még anyjával marad

Fotó / Shutterstock

ben hol a *Choeropsis*, hol a *Hexaprotodon* nemzetségbe sorolták az állatot – tehát máshová, mint a nílusi vízilóval. Sok műben a mai napig ez utóbbival találkozhatunk, holott 2005-től hivatalosan a *Choeropsis* nemzetségé az elfogadott.

A törpe víziló kevésbé vízhez kötött, mint nílusi rokona. Bár sok időt tölt vízben, napjainak nagy részében a szárazföldön tartózkodik. Veszély esetén, ha teheti, inkább a növények sűrűjébe menekül, mint a vízbe. A borjai – a nílusiaktól eltérően – még nem tudnak rögtön úszni, így nem vízben, hanem a szárazföldön születnek meg. Az utódot az anyja fokozatosan tanítja meg úszni. A két faj között szintén nagy különbség, hogy a törpe vízilovak magányosan élnek, a hím és a nőstény csak a párzási időszakban találkozik.

ÁLLATKERTI VÍZILOVAK

A víziló az egyik legnépszerűbb állatkertlakó, köszönhetően érdekes életmódjának, valamint mesékben, rajzfilmekben szereplő társai jámbor, szerethető természetének és bumfordi megjelenésének. Mint a legtöbb állatcsoport esetében, véleményem szerint a vízilovaknál is a két szélső méret-tartományba tartozó példányok a legkedveltebbek: a hatalmas termetű nílusiak és az „aprócska”, bájos törpevíziló-borjak – utóbbiakhoz képest a kifejlett egyedek talán kevesebb figyelmet kapnak, vagy éppúgy, mint 200 évvel ezelőtt a természettudósok, fiatal nílusi vízilónak nézik őket a látogatók...

A nőstény vízilovak gyakran egész életükben a szülői csapatban élnek, a hímeket azonban apjuk gyakran elkergeti a csapattól. Egy csordában több kifejlett hím is élhet

Fotó / Shutterstock

A vízilovak a könnyen tartható állatkerti állatok közé tartoznak, hiszen a testméretükhöz képest viszonylag keveset esznek, illetve zord körülmények között is jól szaporodnak. Egykoron – még néhány évtizeddel ezelőtt is – a nílusi víziló jóval elterjedtebb volt kontinensünk állatbemutatóiban, mint napjainkban. Szinte minden nagyobbacska állatkert gyűjteményében megtalálható volt, kisebb-nagyobb (többnyire kisebb) medencéi legtöbbször az elefántok és/vagy az orrszarvúk tartására szolgáló épületben kaptak helyet. A szűkös medencékben születő és felnövekvő utódoknak egy idő után azonban egyre nehezebb lett új otthont találni. A kisebb állatkertek gyakran anyagi okokból nem engedhették/engedhetik meg maguknak a nílusi víziló bemutatását, ezek az állatok ugyanis meglehetősen igényesek, télire fűthető házat és belső medencét igénylenek. Az évek múlásával az állatvédelmi törvények is szigorodtak, a legtöbb vízilótartóhely

nem felelt már meg a 21. századi követelményeknek. Éppen ezért egyre több európai állatkert mond le a nílusi vízilovak tartásáról vagy tenyésztéséről, az így megüresedett kifutókba pedig kisebb állatok, legtöbbször törpe vízilovak, tapírok vagy kapibarák kerülnek. Ezért van az, hogy ma már csak mindössze 194 nílusi víziló él kontinensünk állatkertjeiben. Érdekes, hogy ha egy állatkert megtartja a gyűjteményében a nílusi vízilovat, csökkenti az egyedek számát. A legtöbb európai állatkertben napjainkban csupán 1-3 példányt mutatnak be ebből a fajtól. Kontinensünk legnagyobb, 14 egyeddes nílusivíziló-csapata a madridi szafariparkban látható.

A nílusi víziló jelenleg „sebezhető” besorolással szerepel az IUCN Vörös listáján. Az európai állatkertek összehangoltan, az Európai Fajmegőrzési Tenyésztési program (EEP) keretein belül tartják és tenyésztik a fajt a csehországi, ostravai állatkert vezetésével. Sajnálatos módon Európában nem talál-

A párzási időszakban agyaraikkal segítségével a hím vízilovak komoly harcokat vívnak egymással a nőstényekkel való párzás jogáért, akár súlyos sebeket is okozhatnak egymásnak

Fotó / Shutterstock

hatók alfajtisza példányok, csupán alfajilag nem meghatározott egyedek. Így a visszatelepítés esélye a szabad természetbe szinte minimális.

A nílusi vízilovakéval ellentétben a törpe vízilovak száma ugrásszerűen megnőtt az európai állatkertekben. 20-30 évvel ezelőtt még igazi zoológiai ritkaságnak számított a faj, úgy gondolom, ugyanennyi idő elteltével már több intézményben lesz látható, mint nagy testű rokona, napjainkra Európában mindössze 16-tal kevesebb zooban találkozhatunk törpe vízilovakkal, összesen 119 egyeddel. A kisebb méretű állatoknak ugyanis kisebb kifutó is elegendő, amelyet nem olyan költséges felépíteni, mint a nílusi vízilovak bemutatóhelyeit. Érdemes kiemelni a lipcsei állatkert törpevíziló-kifutóit, melyeket az intézmény híres trópusi csarnokában, a Gondwanalandban alakítottak ki. A legtöbb helyen a faj természetes életmódjának megfelelően párokban tartják az állatokat, méghozzá két külön férőhelyen, egymástól elszeparálva, a hímek és a nőstények csak a párzási időszakban találkozhatnak egymással. A Dvůr Králové-i állatkertben több tenyész-nőstény is lakik, melyekhez felváltva engedik a bikát. Itt található a faj legnagyobb európai állománya, amely jelenleg öt egyedet számlál. Nílusi rokonához hasonlóan a törpe vízilovat is az EEP keretein belül tartják és tenyésztik az állatkertek, amit Svájcban, Bazelben vezetnek. Érdekes, hogy állatkerti körülmények között valamilyen okból jóval több nőstény törpe víziló születik, mint hím, ezért – valamint az előnyben részesített párban tartás miatt – a faj azon kevés állatkerti állatok közé tartozik, amelyek hímjei kelendőbbek, mint a nőstények.

VÍZILOVAK MAGYARORSZÁGON

Hazánkban elsőként a Fővárosi Állat- és Növénykertben láthatott nílusi vízilovat a nagyközönség. 1893-ban érkezett a legelső példány, a legendássá vált Jónás. Ezután már megszakítás nélkül mutatták be a faj egyedeit Budapesten – a világ állatkertjei között a legrégebben! A FÁNK az elmúlt közel

Korszerű kifutók

Mindössze néhány éve készültek el a bécsi schönbrunni és a prágai állatkert új vízilókifutói. Bár kifejezetten nagynak egyik sem mondható, mégis esztétikus és tágas bemutatókról van szó a ma már szinte elmaradhatatlan, de sajnálatos módon egyik hazai állatkertünkben sem alkalmazott üvegablakokkal, amelyek lehetővé teszik az állatok víz alatti mozgásának megfigyelését. A nagy és tágas bemutatók között említhető Berlin, Köln és Wrocław állatkertje. Az általam eddig látott legjobb vízilómedence esetében mégsem építettek ki üveg betekintőablakokat: Csehországban, Dvůr Králové nad Labem állatkertjében kis csapatban, egy hatalmas tóban, más állatfajokkal (víziantilopokkal és impalákkal) együtt mutatják be a nílusi vízilovakat. Ekkora méretű kifutóban már lehetőség nyílik az állatok természetes viselkedésének megfigyelésére is.

épített, kisebb medencét kapott, amely nem is volt közvetlen összeköttetésben téli lakhelyével, így évente kétszer lábon hajtották át egyik kifutóból a másikba az állatkert munkatársai. Új, tágas, minden igényt kielégítő kifutóját és medencéjét a szüleihez hasonlóan 2007-ben vehette birtokba. Néhány hónap elteltével egy lengyel állatkertből megérkezett a párja, Chacha, aki itt már az Ágnes nevet kapta. Bálintnak és Ágnesnek (a hím későbbi ivartalanítása miatt) mindössze egyetlenegyszer, 2008-ban született utódja, a kis bika a Buborék nevet kapta. Buborék először az abonyi magánállatkertbe került, majd néhány évvel később, amikor a MagánZoo Felsőajos településre költözött, és lemondott a tartásáról, a cseh Dvorec Zoo lakója lett. Újabban az állatkerti működési engedéllyel rendelkező nagykőrösi szafariparkban is látható nílusi víziló, ide egy hím érkezett 2024-ben.

másfél évszázadban igen szép eredményeket ért el a vízilovak tartása és tenyésztése terén, amihez hozzájárulhatott az is, hogy medencéit a mai napig a szomszédos Széchenyi fürdőből érkező termásvízzel táplálja. Jelenleg két nőstény látható fővárosunk állatkertjében: Tücsök és lánya, Jusztina. Érdeemes megjegyezni, hogy előbbi a világ egyik legidősebb vízilova: idén ünnepelte 51. születésnapját.

Vidéki állatkertjeink közül elsőként Debrecenben láthatott nílusi vízilovat a nagyközönség: Szigfrid és Linda Budapestről érkezett a civisvárosba, az előbbi 1985-ben, az utóbbi 1988-ban. A napjainkban is látható, idősödő vízilópár számára 2007-ben készült el az új állatház és kifutó. Két utódjuk született: lányuk az USA-ba került, míg 1994-es születésű fiuk, Bálint, féléves kora óta a Pécsi Állatkert lakója. Bálint (becenevén Süti) eleinte egy eredetileg vidrák számára

Az internetnek köszönhetően a törpe víziló rendkívül népszerű állattá vált az elmúlt időszakban. Elsősorban a borjakat kedvelik az állatkertek látogatói

Fotó / Shutterstock

A nílusi rokonhoz hasonlóan hazánkban elsőként a törpe vízilovat is a Fővárosi Állat- és Növénykert mutatta be, és itt sikerült Magyarországon először a faj tenyésztése is. Különös egybeesés, hogy vidéki állatkertjeink közül leghamarabb Debrecen szerzett be törpe vízilovakat (a fajt hamarabb bemutatták az intézményben, mint a nílusi rokont, majd Budapesthez hasonlóan egy időben mindkét vízilófajt egyszerre láthatta a nagyközönség). Sajnos ma már egyik intézményben sem tartanak törpe vízilovakat, csupán Győr, Nyíregyháza és Szeged állatkertjeiben látható egy-egy pár. Nyíregyházán és Szegeden többször sikeresen szaporodtak, jelenleg a szülők mellett mindkét helyen megtekinthető egy-egy 2024-ben született utód.

NAGY ANTAL

Ha területét, csordáját vagy utódját védi, a víziló az embernek is nekitámadhat. Az állatkerti példányok gyakran szelídebbek, mint a természetben élő társaik

Fotó / Shutterstock

XÁNTUS JÁNOS NYOMÁBAN 2.

DZSUNGELTÚRA PIÓCÁKKAL

A dzsungel a legtöbb ember képzeletében úgy él, mint egy égre nyúló fákkal, dús bokrokkal-liánokkal, páfrányokkal benőtt terület, ahol bozótvágó késsel kell utat vágni a sűrű növényzetben. S persze nyüzsög a sok állat, melyek jelentős része csak arra vár, hogy megtámadja a bátor utazót.

Nos, a dzsungel általában nem ilyen, s a legkevésbé az igaz, hogy nyüzsög benne a sok állat, amelyek jelentős része ráadásul felettebb veszélyes. Erről most magunk is meggyőződhattünk, amikor utunk következő állomásán, a világörökség részeként nyilvántartott Sinharaja Erdőrezervátumban tettünk látogatást. Ez a mindössze 8864 hektáros terület leginkább arról nevezetes, hogy Srí Lanka talán utolsó igazi dzsungelfoltja. Szélessége 7, hosszúsága 21 km, és 300–1170 méter tengerszint feletti magasságon fekszik. Erdők persze másutt is találhatóak, de azok másodlagos erdők, s a talaj megkötésére, illetve hogy árnyékot vessenek a teaföldekre, jócskán telepítettek az Ausztráliában honos eukaliptuszról is.

A Sinharaja Erdőrezervátum azért is különleges, mert az itt található fafajok 60, a rovarok, lepkék, kétélűek, hüllők és emlősök 50 százaléka endemikus.

Srí Lanka szigetén mára alig maradt valódi dzsungel. A Sinharaja Erdőrezervátum a ritka kivételek egyike

SKORPIÓLESEN

Az éjszakát a nemzeti park közelében, bungalókban töltöttük. Megszámlálhatatlan madár lakik errefelé, de a fényviszonyok este már lehetetlenné tették a fényképezést. Számomra a legnagyobb szenzációt a fügepapagájok (*Loriculus beryllinus*) jelentették, amelyek – bár ezt most nem sikerült megfigyelnem – fejjel lefelé alszanak. Angol nevük, a Sri Lanka Hanging Parrot tehát nem véletlen. Sötétedés után skorpiólesre indultunk. A sziklafalak telis-tele vannak szürkés színű skorpiókkal,

A térkép a dzsungeltúra útvonalát jelzi. A kijelölt ösvényt nem célszerű elhagyni

A Srí Lankán és az Indiai szubkontinensen honos zöld erdei gyík (*Calotes calotes*) a síkvidékek és középhegységek lakója

csak éppen nehezen vesszük észre őket. Itt még az elemlámpa fénye is kevésnek bizonyul, annyira tökéletes a mimikrijük. Ezért aztán előkerül az UV lámpa, s rögvést feltűnnek a kékes színben irizáló állatok. Több nőstény megannyi gyermekét cipeli a hátán. Viszonylag nagy testű, kevésbé veszélyes fajra lelünk. Ugyanis minél nagyobb egy skorpió, annál kevésbé veszélyes, mert a nagy olóli miatt nincs szüksége erős méregre áldozata elpusztításához, vagy ahhoz, hogy megvédje magát. A szűrésük természetesen felettébb kellemetlen, sőt, veszélyes is lehet, de egy apró skorpió sokkal nagyobb bajt tud okozni, mint nagyra nőtt rokona.

Néhány lassú mozgású varangy (*Bufo melanostictus*, újabb nevén *Duttaphrynus melanostictus*) is előkerül. Nem csak a szigeten gyakoriak, jelen vannak egész Dél- és Délkelet-Ázsiában.

A 20 centiméterre is megnövő ázsiai óriás keresztspók nősténye több négyzetméteres hálót szó

Másnap, a korai indulás előtt ki így, ki úgy felkészül az egyik legkellemetlenebb dzsungellakó állat „támadására”. Ez pedig nem más, mint az aljnővényzetben tanyázó pióca. A nadrágot betűrjük a bakancsba, elköttjük a nadrágszárát, van, aki nejlonzacsót húz a zoknijára, és mindezt a park bejáratánál még megtoldják egy hasznos szolgáltatással: egy helyi legény sóval dörzsöli be a cipőnk. Ez a művelet benne foglaltatik a belépőjegy árában.

Mint kiderült, egy kicsit talán túlméreteztük a védekezést, de ezen nem lehet csodálkozni, hiszen indulás előtt mindnyájan olvastuk Xántus János könyvét, amelyben ez áll: „Ezen piócák ugyanis nem laknak vízben, hanem nedves helyeken, magán a földön, s oly mennyiségben, hogy a lakosok csaknem jobban irtóznak tőlük, mint a mérges kígyóktól. Alig egy hüvelyk hosszúságúak, s nem vastagabbak egy közönséges kötőtűnél, azonban lúdtollvastagságúra s két hüvelyk hosszúságúra is puffadnak, ha vért szívnak. Testalkotásuk oly éles és erős, hogy a lábat a legfinomabb harisnyán át is képesek megszívni, s olyan gyorsan másznak, hogy az ember néha csak akkor veszi észre, midőn már a nyakán lógnak. (...) Láttam olyan palankin-hordárokat, kiknek térdei körül fűrtökben lógtak a piócák, lábszáraikon pedig vér csergedezett.”

VARÁNUSZ A VÍZBEN

A dzsungel számomra egy csöppet csalódás, ugyanis a tagadhatatlanul szép ösvényen túl sok turistával találkozunk. Időnként feltűnik egy-egy

ismeretterjesztő tábla, amely a terület ritka lakóiról ad tájékoztatást. Felhívja a figyelmet arra, mi mindent láthatnánk, ha szerencsénk lenne. De nincs...

SRÍ LANKA DZSUNGELEIT TEAÜLTETVÉNYEK VÁLTOTTÁK FEL

Azért találkozunk néhány kisebb faj képviselőjével, például púposorrú agámákkal (*Lyriocephalus scucatus*), amelyek fatörzshöz lapulnak, hogy észrevehetetlenek maradjanak. Nem menekülnek el, ezért végtelenül könnyű őket fotózni. Az egyik hím aztán észbe kap, és megpróbál elijeszteni minket: élénk színű toroklebenyét kifeszíti, de ettől csak még fotogénebb lesz. A nagyjából 18-19 centiméterre nő gyík egyébként csak Srí Lanka szigetén honos.

A púposorrú agáma a sziget endemikus hullője. Környezetébe simuló rejtőszíne miatt nem könnyű észrevenni

Egy különleges állatkert

A pinnawalai egy nagy kiterjedésű, de viszonylag kevés fajt felvonultató állatkert. Az állatok elhelyezésére nem lehet panasz, egy-két kivételtől eltekintve tágas kifutókban élnek. Számomra újdonság volt az indiai muntyákszarvas (*Muntiacus muntjak*), mert az európai állatkertekben jobbra kisebb testű rokonát, a kínai muntyákszarvast (*Mun-*

A mezei nyúl méretű, sárga csíkos egérszarvas az egyik legkisebb szarvasféle

tiacus reevesi) tartják. A mezei nyúl nagyságú, sárga csíkos egérszarvas, más néven kancsil (*Moschiola kathygre*) még gyakori a szigeten, a vizes élőhelyeken épp úgy előfordul, mint a középhegységekben. Olykor még a nagyobb kertekbe is bemerészkedik.

Egy nagy méretű ketrecet és egy tágas kifutót birtokolnak a ceyloni leopárdok (*Panthera pardus kotya*). Egyikük közvetlenül a vadonból származik. A kifutóhoz tartozó épület afféle leopárd-kiállítóteremként is funkcionál,

itt szinte minden érdekeséget megtudhatunk Srí Lanka foltos nagymacs-káiról.

Az indiai pangolint (*Manis crassicaudata*) a mi kedvünkért hozzák ki egy gyepes területre. Nem zavartatja magát, nyugodtan jár-ke, mi pedig fényképezzük. Az indiai pangolin a sík területek és a középhegységek lakója, olyan helyeken él, ahol bőven talál fő táplálékául szolgáló hangyát és természet. Egy alkalommal a természetben megfigyelték, hogy egy nagyjából egyéves leopárd megtalált egy pangolint, és a maga módján játszani kezdett vele. A pangolin erre halott-nak tette magát, mire a leopárd békén hagyta és elment. A pangolin-fajokat leginkább a kínai „gyógyászat” veszélyezteti, ugyanis szarupikkelyeiknek gyógyerőt tulajdonítanak. Ezért, persze illegálisan, Afrikából és Ázsiából tonnaszámba importálják a pikkelyeket.

A ceyloni leopárd egyik legnagyobb alfaja. Akár 77 kilogrammos is lehet

A pinnawalai állatkertben jobbra a szigeten élő fajokat mutatják be, így látható ott ajakos medve, számbár-, disznó- és pettyes szarvas. Néhány különli érdekesség is helyet kapott a gyűjteményben, ilyen például az arab oryx (*Oryx leucoryx*).

A indiai pangolin létét leginkább a pikkelyeiért történő orvvadászat veszélyezteti

A mellettünk kanyargó patakban méternél is hosszabb szalagos varánuszok (*Varanus salvator*) úszkálnak. Ez a nagy testű gyík nagyon kötődik a vízhez, később is csak vizes élőhelyen találkozunk vele. (Angol neve egyébként vízi varánusz.) A 2,5 méteresre is megnövő állat a komodói varánusz után a második legnagyobb gyíkfaj a világon.

A fejünk felett ki tudja, milyen fajhoz tartozó madarak hallatják a legkülönfélébb hangokat. Mintegy háromszáz madárfaj fordul elő Sinharaján, a Srí Lankán eddig látott madarak mintegy 70 százaléka, csak épp a dús növényzetben nem, vagy alig-alig láthatók.

Egyet-egyét azért megpillantunk, látunk például természetes Srí Lanka-i orrszarvú madarat (*Ocyrceros gingalensis*) és egy magát fatörzsnek álcázó halászbaglyot (*Ketupa zeylonensis*). Közvetlenül az út mellett egyszer csak egy hatalmas pókhálóra leszünk figyelmesek, melynek közepén egy jókora csíkos pók gubbaszt. Csak később, már itthon tudom megfejtetni, „kivel” hozott össze a jó szerencse: ázsiai óriás keresztspókkal (*Nephila pilipes*), amelynek nőténye 20 centiméteres, míg a hím mindössze 5-6 milliméter. Mérete ellenére nem veszélyes, főleg rovarokat fogyaszt. Kiterjedt hálójával – a nőtényé több négyzetméteres is lehet,

Az indiai pálmamókus nagyon gyakori, szinte minden erdőben és parkban jelen van

amely gyakran keresztezi a turistautakat – olykor denevéreket is rabul ejt.

A dzsungeltúra oda-vissza nagyjából 16 kilométer, így a vége felé már eléggé fáradtan bandukolunk a szállásunk felé. Kiérve az erdőből egy nagyobbacska tisztáson valamilyen fűféle bugáján lakmározó háromszínű apácapintyekkel (*Lonchu-*

ra malacca) hoz össze a szerencsénk. Ezt a bájos kis tollast eddig csak díszmadárként ismertem.

A KÍGYÓBŰVÖLŐ KOSARA

Utunk egyik következő állomása Galle. Ide érkezett meg hajóval Xántus János 1869-ben. Könyvében így írt a városról: „A tengerparton egy jókarban tartott vár tűnik a szemünkbe, amelyet még a Portugálok építettek, s ezen belül s körülötte Galle város, mintegy 15 ezer lakosával, kik leginkább szinghállok, tamilok, hinduk és arabsok. Az európai lakosok

A pápaszemes kobra a kígyóbűvölők kedvelt hullője. Mivel mérge roppant erős, a méregfogait gyakran kitörlik. Srí Lankán a legtöbb halálos kígyómarást a pápaszemes kobraék számlájára írják

száma, oda értve az angol helyőrséget is, alig tesz ki 1200 lélekszámot. (...) Merre a szem a gallei öbölből tekintett, mindenütt gazdag trópusi növényzetet látott; az öbölben lévő pár apró sziget szintén ilyen növényzettel volt borítva, valamint a partok is végtelen mennyiségű vörösvirágú hibiscusokkal ellepve. Magát a várost is minden irányban óriási pálmák s egyéb árnyas fák szegélyezik, melyek különféle árnyalatú zöldjéből a fehér és sárga házak falai mosolyogva kandikálnak ki.”

AHOL TURISTÁK VANNAK, OTT MEGJELENNEK A KÍGYÓBŰVÖLŐK IS

Nos, mióta Xántus itt járt, nyüzsgő nagyváros lett Galléből. Lakosainak száma százezer körüli, és a területe is jócskán megnőtt. A gazdag vegetációból és a sok madárból csak hírmondó maradt, igaz, például egy buddhista templom parkjában azért megannyi madárral és mókussal lehetett találkozni. A szigeten három pálmamókusfaj fordul elő, Galle parkjaiban indiai pálmamókusok (*Funambulus palmarum*) tanyáznak. Szinte mindenhol jelen vannak, ahol néhány fára-bokorra akadnak. Hangjuk, amelyet gyakran hallatnak, madárfüttyre emlékeztet.

Az erőd, amelyet Xántus is említ, a régi pompájában tündökölt. A városban sok a turista, így természetesen nem hiányoznak a kígyóbűvölők sem. Egyikük rövid pórázon egy szerencsétlen kis makákót (*Macaca sinica*) is produkáltat, kosarában egy pápaszemes kobra (*Naja naja*) vár arra, hogy „bűvöljék”, míg egy zsákban egy nagyjából kétnégy méteres pítont (*Python molurus*) lapul, hogy a kellő pillanatban, amikor sok az érdeklődő, majd ő is előtekeregjen.

A kígyóbűvölők láttán egyáltalán nem lepődöm meg, annál jobban kikerekedik a szemem, amikor megpillantom az utcákon bókászó bengáli varánuszokat (*Varanus bengalensis*). Ez a faj jóval kisebb, mint a már említett szalagos varánusz, „csupán” 170-180 centiméteres. Egy jókora, legalább másfél méteres példány épp az erőd ágyú mellett halad el, ügyet sem vetve a turistákra.

KOVÁCS ZSOLT

A szerző felvételei

A bengál varánusz a falvakban és a városokban is megtalálja az életfeltételeit

■ **Az indiai Karnátaka állam egyik ősi templomában életnagyságú robotelefántot használnak a jövőben a körmeneteken és istentiszteleteken.** A szerkezetet Samyukta Hornad indiai színésznő, illetve a PETA India és a Compassion Unlimited Plus Action állatvédő szervezet adományozta a Sri Siddalingeshwara Swamy templomnak, amely ígéretet tett, hogy soha többé nem használ élő elefántokat a szertartásain. Az élethű robot etikus alternatívát kínál az ország kb. 2500 fogságban tartott templomi elefántjával szemben. „A technológiai innováció lehetővé teszi számunkra, hogy megőrizzük kulturális hagyományainkat anélkül, hogy az elefántokat elszakítsanánk családjuktól és természetes élőhelyüktől” – nyilatkozta Shri Ramalinga Reddy, a karnátakai állami templomok és vallási intézmények kezelésével foglalkozó miniszter. A templomi elefántok fizikai és érzelmi bántalmazást szenvednek el, fájdalmas kiképzésen esnek át, és általában nem megfelelő az egészségügyi ellátásuk, illetve az élelmiszerük sem. A hatalmas állatok mindemellett az emberre is veszélyesek lehetnek: a Heritage Animal Task Force által közzétett adatok szerint a fogságban tartott elefántok 526 embert öltek meg 15 év alatt csak Kerala államban. Szerencsére a templomok egyre inkább nyitottak az etikus alternatívák elfogadására. A PETA India már négy életnagyságú robotelefántot adományozott országszerte.

speciesunite.com Fotó / Shutterstock

■ **Közép-Amerikában és Afrikában számos madárfaj fészkel a *Vachellia collinsii* akác-fákon annak ellenére, hogy a fákat többféle hangyafaj is agresszíven védi.** A hangyák nektárt gyűjtenek az akácból, és eközben járőröznek a fákon, megtámadva a betolakodó állatokat és növényeket. A madarak viszont kivételt képeznek ez alól, és eddig nem volt világos, hogyan tartják távol a hangyákat a fiókáiktól. Egy új tanulmány szerint a madarak a fészkepítéshez mérgező gombákat használnak fel, amelyek elriasztják a hangyákat. A trópusokon és a szubtrópusokon legalább 176 madárfaj használ rizomorf gombaszerveket fészke építéséhez. (A rizomorf gombák hosszán elágazó, fonalas struktúrák, amelyek lehetővé teszik a gombák számára a tápanyagok felvételét. A trópusi esőerdőkben a rizomorfofok az erdő lombkoronájában nőnek, összetett hálózatokat alkotva.) A rizomorfofok szilárdabbá teszik a fészkeket, emellett víztaszító és antimikrobiális tulajdonságaik is vannak. Az új kutatásban a tudósok a Costa Rica-i Palo Verde Nemzeti Parkban a szegfűgomba (*Marasmius*) szárait helyezték ki 30 olyan akácfa ágaira, amelyeken a *Pseudomyrmex spinicola*, egy szimbiotikus hangyafaj élt. (A parkban olyan madárfajok is élnek, amelyek szinte teljes egészében szegfűgombából építik fészkeiket.) A kutatók ezek után megfigyelték, hogyan reagálnak a hangyák a gombára. A rovarok, miután megérintették a gombaszálakat, intenzíven tisztogatták magukat, és több esetben egészen szélsőséges viselkedést mutattak, amelyet kizárólag a gombával való érintkezés után észleltek náluk: megharapták egymás, forogtak, illetve kiszámíthatatlanul és céltalanul mozogtak. Az eredmények meggyőzően alátámasztják azt az elképzelést, hogy ezek a gombák ártalmasak a hangyákra, és a belőlük készült fészkekben a fiókák biztonságban vannak.

sciencenews.org

■ **A selyemmajmok speciális hangjelzésekkel nevezik el egymást – ezt a viselkedést korábban csak az embereknél, a delfineknél és az elefántoknál figyelték meg.** A felfedezés rávilágít a selyemmajmok kommunikációjának összetettségére. Mások elnevezése egy rendkívül fejlett kognitív képesség, és eddig úgy tűnt, hogy ez teljesen hiányzik legközelebbi rokonainkból, a főemlősökből. A Jeruzsálemi Héber Egyetem tudósai új kutatásukban selyemmajmok beszélgetéseit rögzítették, illetve elemezték, és úgy találták, hogy az állatok speciális phee-hívásokat használnak egymás megszólítására, és pontosan felismerik, amikor konkrétan rájuk vonatkozik a hangjelzés. A kutatók úgy vélik, hogy ez a vokális elnevezés az esőerdei élőhelyükön való kapcsolattartást segíti, hiszen ott a láthatóság gyakran korlátozott. A selyemmajmok

kis monogám családokban élnek, és közösen nevelik utódaikat, ami hasonlóságot mutat az emberi szociális struktúrákkal. A tanulmány új betekintést nyújt a társadalmi kommunikáció és az emberi nyelv fejlődésébe. A selyemmajmok azon képessége, hogy meghatározott hívásokkal jelölik meg egymást, arra utal, hogy összetett agyi mechanizmusokat fejlesztettek ki, amelyek potenciálisan hasonlóak azokhoz, amelyek végül az emberi nyelvet eredményezték.

phys.org Fotó / Kovács Zsolt

■ **A *Prionotus carolinus* halfaj lábai nemcsak a tengerfenéken történő járásra szolgálnak, hanem az ízérezéskésben is szerepet játszanak.** A közelmúltban két kutatás is a *Prionotus carolinus* e különleges adottságára fókuszált. A halnak a két szárny szerű uszonya mellett hat, a rákéhoz hasonló tapogatólába van, amelyekkel a homokot átfésülve találja meg a zsákmányát. A kutatók szerint ezek a lábak olyan ízérezelő receptorokkal rendelkeznek, amelyek lehetővé teszik számára, hogy a homokba rejtett táplálék ízeit érzékelje. Ez egy genetikai evolúció eredménye, amelyet a *tbx3a* nevű ősi gén (amely fontos volt az emberek és állatok végtagjainak fejlődésében is), valamint az ízlelőbimbók kialakulásáért felelős *t1r3* gén kombinált működése hozott létre. Különleges képesség ez az állatvilágban, hiszen a legtöbb hal csak a szájában lévő ízlelőbimbókkal képes ízeket érzékelni. A tudósok mindkét kutatás során többféle módon vizsgálták laboratóriumi körülmények között azt, hogy a *Prionotus carolinus* hogyan keresi meg a táplálékát a tengerfenék homokjában, és hogyan ássa ki onnan. A hal lábán lévő ún. papillák érintésérzékeny idegsejtekkel és ízérezelőkkkel rendelkeznek, amelyek jelzik az állatnak, hol érdemes táplálék után keresgélnie. A kutatók eleinte nem voltak biztosak abban, hogy a papillák a vegyi anyagokat szaglász vagy ízlelés útján érzékelik, esetleg a halak valami teljesen új dolgot csinálnak. „Arra jutottunk, hogy ez egy kombináció. A lábakon sok olyan receptor található, amelyeket az ízlelés is használ, de ezek teljesen más elrendezésben és új módon működnek, mint a szájban lévő ízlelőbimbók” – mondta Corey Allard, a Harvard Egyetem biológusa. Egyelőre még nem világos, hogy a hal szájában lévő ízlelőbimbók ugyanazt az ízt érzékelik-e, mint a lábakon található.

sciencenews.org Fotó / Shutterstock

■ **A kihalással fenyegetett fajok megmentésének egyik eszköze az állatokból és növényekből származó minták összegyűjtése.** Szerte a világon vannak ilyen biológiai mintákat őrző tárolók. Azonban a klímaváltozás, a környezeti katasztrófák és a háborúk folyamatosan veszélyeztetik ezeket a modern „Noé bárkájaként” funkcionáló gyűjteményeket, ezért a tudósokban felvetődött a minták Holdra telepítésének gondolata. A Hold déli pólusán egy állandóan árnyékolt területén lévő biobank sokkal stabilabb lehet, mint egy földi. Ezen területek hőmérséklete általában -196 °C körüli, ami ideális a legtöbb állati sejt hosszú távú tárolásához. Az ötletet a norvégiai Svalbard Global Seed Vault ihlette, amely az Északi-sarkvidék klímáját használja a világ minden tájáról származó magok millióinak megőrzésére. 2017-ben azonban az olvadó permafroszt előntötte a tárolót. Természetesen a Holdon is számos akadályt kell legyőzni egy biobank megépítésekor. Problémát jelent többek között a sugárzásnak és a mikrogravitációnak a mintákra gyakorolt hosszú távú hatása, vagy a mindenütt jelen lévő és mindenbe belekerülő por. A kutatók ezért sugárzásálló, illetve a por ellen védő, speciális tömítésű mintatárolókat terveznek, amelynek prototípusait a jövőbeli Hold-küldetésen tesztelhetik majd. A Hold egyes tartósan sötét területei nem védettek a hőmérséklet-ingadozással szemben: a többé-kevésbé visszavert fény miatt fagyosak ugyan, de nem mindig elég hidegek a minták számára. Emellett vannak olyan közösségek is, amelyek számára a Hold szent terület, és ellenérzésekkel fogadnák a projektet. Mary Hagedorn, a washingtoni Természetvédelmi Biológiai Intézet munkatársa szerint a terv legnagyobb kihívása a tudományos közösség, valamint a nemzetek együttműködése.

sciencenews.org

■ **Két szibériai tigrist (*Panthera tigris altaica*) szállított Hollandia a kazahsztáni Ile-Balkhash Állami Természetvédelmi Területre.**

Az állatok jelenleg egy kisebb kifutóban akklimatizálódnak, de hamarosan tágasabb élőhelyre kerülnek, és elképzelhető, hogy majd szabadon engedik őket. Amennyiben ez megtörténik, 70 év után ezek az állatok lesznek Kazahsztán első vadon élő tigrisei.

astanatimes.com Fotó / Shutterstock

HIRDZSUNGEL

Összeállította: Betlehem Ildikó

■ **A politikai megosztottság ellenére úgy tűnik, egy dologban egyetértenek az USA-ban a demokraták és a republikánusok: egy új felmérés szerint a megkérdoztetek politikai nézeteiktől függetlenül úgy vélik, hogy az elnökjelölteknek elkötelezettnek kell lenniük a természetvédelem iránt.** A válaszadók 87%-a vélekedett úgy, hogy a következő amerikai elnöknek és a kongresszusnak még többet kell tennie az állatok és a környezet védelmében. A republikánusok 83, a demokraták 93%-ának véleménye szerint a veszélyeztetett fajokról szóló szövetségi törvényt is meg kell erősíteni. A növekvő tudatosság a vásárlási szokásokban is megjelenik: míg 2020-ban a republikánusok 65%-a mondta, hogy szívesebben vásárolna olyan cégektől, amelyek támogatják a veszélyeztetett állatok védelmét, 2024-re ez az arány 74%-ra emelkedett.

mongabay.com

OROSZLÁN, MEDVE, JÁVORSZARVAS

RÉNDHÁGYÓ – HÁZI KEDVENCEK

Az emberiség egész történetét, civilizációját végigkísérik a különféle fajokhoz tartozó hobbiállatok. Akadtak-akadnak közöttük egészen bizarr házi kedvencek is, közülük szemezgetünk az alábbiakban.

II. Ramszesz (i. e. 1303–i. e. 1213) egyike volt Egyiptom legnagyobb uralkodóinak. Bátor hadúrként háborúinak többségét megnyerte, néha „döntetlent” ért el a fő ellenség, a rettegett hettiták ellen. A történelem első ismert békeszerződése is az ő nevéhez fűződik. Nem tudható, hogy hosszú – 66 esztendő! – uralkodása alatt hány oroszlánt tartott, de egyet biztosan. Az állat nevét megőrizték a hieroglifák: *Auta-m-nekht*. A fennmaradt információk szerint harci szekere mellett futott, és védte a gazdáját.

Caracalla (186–217) Előbb apjával és bátyjával, majd 211-től egyedül uralkodott. Jelentéktelen külsejű zsarnokként, bátor katonaként, ám nem különösebben jó hadvezérként tartják számon. Bár kiváló nevelést kapott, mégis a véres látványokban, gladiátorviadalokban és az amfiteátrumokban rendezett ún. „vadászatokban” lelte örömét. Feljegyezték, hogy egy alkalommal nem kevesebb, mint száz vaddisznót lándzsázott le a saját kezével a nép üdvrivalgása közepette. Nagy Sándor volt a példaképe, szinte mindenben őt utánozta.

II. Ramszesz Ré napisten-nel, Egyiptom történelmének egyik legjelentősebb istenével

Fotó / Shutterstock

Oroszlánt is tartott, mondhatni, ölebként. *Acinaces* nevű kedvence az étkezéseknél mindig mellette ült, sőt éjszaka az ágyában alhatott. Caracalla pénzt rontott, adókat emelt, s 215-ben tömeggyilkosságot követett el Alexandriában, mert állítólag az ott lakók kigúnyolták. Imádta a katonáskodást és a katonáit. 216-ban Mezopotámiába indult, hogy provokálja és legyőzze az akkor éppen Rómával békében élő parthusokat. Utazása során valószínűleg vagy a hintójában, vagy más kerekes alkalmatosságban szállította az oroszlánját. Mindenesetre a nagyragadozó nem volt a közelében, amikor egy ízben leszállt a lováról, hogy a szükségét végezze. Ilyen kiszolgáltott helyzetben érte a halálos tördőfés.

Tycho Brahe korának ragyogó, ugyanakkor különc csillagásza volt. Házi kedvencként egy jávorszarvast tartott

Fotó / Shutterstock

Tycho Brahe (1546–1601) világhírű dán csillagász volt, nemesi család sarja. Rendkívül goromba, rátarti, indulatos embernek ismerték. Büszke féltelensége lovalta párbajba egy semmi kis indokkal 1566-ban. Ellenfele jobban kezelte a kardot, Brahe homlokát érte a vágás, de oly szerencsétlen módon, hogy az orrából is jókora darabot lenyisszantottak. Ezek után kénytelen volt műorrot viselni, ami olyan fémötvözetből készült, amely bőrszerű benyomást keltett. Lángész volt a maga szakterületén, de világlátásban lenézte a nem nemesembereket, és ezt persze érezte is velük. 1575-ben *II. Frigyes* dán király érdemei elismeréseként egy egész kis szigetet ajándékozott neki, ahol két csillagvizsgáló obszervatóriumot is felépíttetett. Igen gazdag ember volt, mert – mint feljegyezték – apja akkora vagyont hagyott rá, ami

ra darabot lenyisszantottak. Ezek után kénytelen volt műorrot viselni, ami olyan fémötvözetből készült, amely bőrszerű benyomást keltett. Lángész volt a maga szakterületén, de világlátásban lenézte a nem nemesembereket, és ezt persze érezte is velük. 1575-ben *II. Frigyes* dán király érdemei elismeréseként egy egész kis szigetet ajándékozott neki, ahol két csillagvizsgáló obszervatóriumot is felépíttetett. Igen gazdag ember volt, mert – mint feljegyezték – apja akkora vagyont hagyott rá, ami

Caracalla komplexusokkal terhelt uralkodóként szörnyű tetteket követett el. Ugyanakkor legendásan ragaszkodott ölebként tartott oroszlánjához

Fotó / Shutterstock

az egy százalékát tette ki a Dániában forgalomban lévő teljes pénzösszegnek.

A külön zseninek egy jávorszarvasa is volt. Ma már kideríthetetlen, hogy kitől kapta, hogyan jutott hozzá. Teljesen szelíd példány volt, s ragaszkodott a gazdájához. Amikor Brahe kikocsizott, a szarvas szívesen vele tartott. Megtanította az állatot pár trükkre, többek között lépcsőn járni, és részt vehetett gazdája szesztivornyáin is. Nagy volt az összehang közöttük! Amikor egy nemesember ismerőse kölcsönkérte tőle a szarvast, ha nem is szívesen, de átengedte neki. Az illető mértéktelen italozással járó vendégeskedést rendezett, s az alkoholból a jávor is bőven részesült. Bizonytalan lábakkal próbált lejutni a magas lépcsőn, de leesett, és azonnal elpusztult. Az esetet *Pierre Gassendi* francia csillagász jegyezte fel. Brahe soha többé nem tartott jávorszarvast.

Krisztina királynő (1626–1689) kora tán legnagyobb hadvezérének, az „észak oroszánjaként” tisztelt és emlegetett *II. Gusztáv Adolf*nak volt az egyetlen gyermeke. Miután szeretve tisztelt apja a lützeni csatában elesett, Krisztina lett Svédország királynője. Sokoldalú, de meglehetősen férfias egyéniség volt. Híres volt akkor divatos, több vonatkozásban is zoológiai jellegű ritkasággyűjteménye. Mondhatni, a csodájára jártak. Feljegyezték, hogy egy ízben teljesen megszelídített, ölebként viselkedő oroszlánt kapott ajándékba valamelyik hódolójától. A nagyragadozó sajnos nem sokáig élvezte az uralkodónó kegyeit, akinek hamarosan eszébe jutott, milyen nagyszerű heccet lehetne rendezni vele! Medve ellen uszították – így pusztult el ez a jobb sorsra érdemes, szelíd állat. Krisztina később áttért a katolikus hitre, s lemondott a trónjáról. Távol Svédországtól halt meg.

Carl von Linné (1707–1778) botanikus, zoológus, utazó, szakíró, orvos, a modern növény- és állattrendszertan megteremtője volt. Tudását, képességeit méltányolták, nemesi címet kapott. Élete folyamán rendkívül sok házi kedvencet tartott. Az olyan „köznapi” állatok mellett, mint a papagájok vagy a kutyák, Svédországban elsőként lett tengerimalac-tulajdonos.

Agutihoz is hozzájutott valahogy, amely az ő és családja kedvence lett, de sajnos hamar elpusztult. Akkor ünnepélyesen megfogadta, hogy több dél-amerikai rágcsálót nem tart, nem enged közel a szívéhez, mert az hamar elpusztul, s a bánat árt

az egészségének... Több házi kedvencével „apostolainak” becézett, távoli földeket bejárt tanítványai ajándékozták meg. Feljegyezték, hogy dédelgetett

mosómedvét *Adolf Frigyes* trónörökösötől kapta ajándékba. Sajnos ez az állat is szomorú véget ért – a szomszéd kutyája megölte.

Grinn nevű kezes gyapjasfejű tamarinját Lovisa Ulrika, a svéd királyné ajándékozta neki, éppen azt a példányt ábrázoló festménnyel egyetemben, amely maig fennmaradt. Linné kedvelte ugyan azt a majmot is, de még inkább az ugyanezen fajhoz tartozó másik példányt, amelynek egy fehér hold volt a homlokán, ezért a *Diana* nevet kapta tőle.

Llewelyn Lloyd (1792–1876) skót származású, angol állampolgárságú természetkutató és vadász volt, aki életének legnagyobb részét Skandináviában töltötte.

Llewelyn Lloyd póráz nélkül vezetett sülde medvéjével. A helyiek reakcióját Fritz von Dardel egy igen kifejező grafikán örökítette meg

Linné Grinn nevű gyapjasfejű tamarinjáról készült festmény ma is megtekinthető Hammarbyben, a Linné-házban

viában töltötte. Megrögzött agglegény maradt élete végéig, azonban egy cseléd-lánytól született fiát magához vette, taníttatta, de kikötötte, hogy nem veheti fel az ő családnevét. A fiú híres Afrika-kutató lett *Charles John*

Andersson néven. Visszatérve Lloydra, nagy érdekei voltak a siketfajd visszatelepítésében Skóciába, és a skandináv természetéről kitűnő könyveket írt. Svédországban mint igen eredményes angol medvevadászt ismerik. Alighanem felhagyott már a nagyragadozók vadászatával, amikor egy medvebocsot választott házi kedvencének. Mindenhová magával vitte még felnőttkorában is, még hozzá póráz nélkül. A pubokban olykor nagy riadalmat keltett, szelíd medvéje azonban soha sehol nem okozott kárt. Lloyd 1876-ban a svédországi Vänersborg városkában hunyt el, ám hogy mi lett a medvéjével, arról nincs tudomásunk.

Báró Bothmer Jenő (1869–1919) az ötös huszárezred legendás hírű századosa volt. Rendkívüli erejére jellemző, hogy három pakli kártyát összefogva egyetlen kézmozdulattal eltört, nyeregben ülve bármilyen lovat lábszorítással térdre tudott kényszeríteni. Kiválóan vívott, az akkori világban mintatisztnek számított. Az 1900-as évek elején, amikor hadtestével Nyíregyházán állomásozott, a feljegyzések szerint egy medvét és két farkast tartott házi kedvencként. Velük játszott, birkózott, kergetőzött, főként a katonai gyakorlótéren. Itt-ott érte ugyan némi karmolás, de soha nem komoly. A farkasait hol egyenként, hol mindkettőt pórázon vezette Nyíregyháza sétálóutcáján. *Jurán Vidor* leírása szerint: „A farkast Bothmer a maga speciális szelídítési módszerével nevelte fel. Ha szemében észrevette a lappangó vadság fényének fellobbanását, a harminc-negyven kilós állatot fél kézzel torkon ragadta, maga elé emelte, mondván: Úr csak egy lehet, aki parancsol, az pedig én vagyok! Pajtás, ezt jegyezd meg magadnak.” Nos, egészen addig tartott a jó barátság közöttük, amíg a századost Budapestre nem vezényelték. A városban nem talált olyan szállást, ahol a kedvenceit is el tudta volna helyezni, ezért kénytelen volt az állatkertnek ajándékozni őket.

Az európai szürke farkas (*Canis lupus lupus*) a nagyragadozók célirányos üldözése és élőhelyeinek megszűnése, feldarabolódása következtében a múlt században tűnt el a kontinens jelentős részéről. Az elmúlt két évtizedben azonban Európa-szerte tapasztalható a farkasok visszatérése és populációik növekedése. Hazánkban évtizedek óta megfigyelhető a természetes visszatelepülésük, elsősorban a Kárpátokból. Jelenleg az Északi-középhegységben és a környékén állandónak tekinthető, illetve várható a jelenlétük. A Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (DINPI) működési területén elsősorban a Börzsöny hegység összefüggő erdősegei nyújthatnak megfelelő élőhelyet számukra, a keleti és északi szomszédos populációk pedig lehetőséget teremtenek a természetes visszatelepülésre.

FARKASKUTATÁS A BÖRZSÖNYBEN

A DINPI a Börzsöny Alapítvánnyal együttműködésben kiemelt hangsúlyt fektet a nagyragadozók életnyomainak kutatására, valamint az ember–farkas

konfliktusok megelőzésére. A megfigyelések három fő módszerrel történnek: kameracsapdás adatgyűjtés, nyomok, egyéb életjelek és ezeken keresztül DNS-minták keresése, valamint a tudomásunkra jutott észlelések ellenőrzése.

A kameracsapdák vagy vadkamerák segítségével bepillantathatunk a rejtett, éjszakai életmódot folytató

A börzsönyi farkasról készült legjobb minőségű nappali, kézi-kamerás fotó

Fotó / Dernjén Tamás

A vadkamerák sem észrevehetetlenek: egy másodperccel később már ugrott, és ezt a helyszínt később gondosan elkerülte

Fotó / Börzsöny Alapítvány

Hóban a farkas falka tagjai tévedhetetlen pontossággal követik egymást egyetlen zsinórú csapán

Fotó / Bedő Péter

állatok életébe is, de a rendkívül óvatos nagyragadozók néha még ezeket a szinte láthatatlanul és hangtalanul működő eszközöket is észreveszik, és nem ritka, hogy a későbbiekben gondosan elkerülik.

A nyomkeresés fő időszaka a tél, amikor reményeink szerint hóval borított a táj. A farkasok a többi nagyragadozóhoz hasonlóan szívesen használják az élőhelyüket behálózó, akár emberek által is rendszeresen használt utakat, de nyomaik biztos felismerése a kutyanyomokhoz való hasonlóságuk miatt nagy körültekintést és sok tapasztalatot igényel. A farkas lábnyoma hasonló a nagyobb testű kutyákéihoz, de hosszúkásabb, és a felső két ujjpárna és talppárna között jellegzetes X forma figyelhető meg. A csapa a rókákéhoz hasonlóan „zsinórozik”, azaz a mancsnyomok egy határozott vonal mentén helyezkednek el, egy irányba tartanak, míg a kutyák általában szertelenebbek, gyakran megfordulnak, köröket futnak az út mentén. Egy farkas követése esetén pedig megfigyelhető a farkasok mozgásának egyik legérdekesebb jellegzetessége, ahogy az egyes állatok tévedhetetlen pontossággal a sort vezető egyed nyomaiba lépve, egyetlen zsinórú csapát maguk mögött hagyva járkálnak vadászósvényeiket.

A genetikai minták gyűjtése szorosan kapcsolódik a nyomkereséshez és -követéshez, ez esetben csak az állat által hátrahagyott, úgy-

A farkasnyomok általában elnyújtottabbak, mint a hasonló méretű kutyák nyomai, és jellegzetes X forma figyelhető meg bennük

Fotó / Bedő Péter

nevezett nem invazív módon begyűjthető mintákra irányul. DNS-minta ily módon gyűjthető ürülékből, vizeletből, vérből, szőrből vagy nyálból, ez a sorrend nagyjából a megtalálásuk, begyűjthetőségük valószínűségét is mutatja. A farkasürülék méretében a kutyákéhoz hasonló, illetve esetenként lényegesen nagyobb, gyakran tartalmaz jól látható szőr- és csontmaradványokat, de egy, a farkasokéhoz hasonló „vadász” táplálékot fogyasztó kutyá ürüléke még a hozzáértőket is megtévesztheti. Vizelet gyűjtésére hóban, a farkasok csapái mentén nyílik lehetőség, míg nyálmintát az elejtett zsákmányon talált fognyomok helyén lehet begyűjteni. Vért a szaporodási időszakban, a párzások helyszínein lehet találni, de előfordul, hogy egy kisebb talpsérülés miatt egy-egy példány ideig-óráig vércseppeket hagy maga után a lábnyomaiban, a DNS-vadászok nagy öröme. A genetikai mintavételezés kiemelten

fontos feladat, ezzel tudjuk ugyanis alátámasztani a vizsgált egyedek genetikai hovatartozását, feltárni az esetleges rokonsági szálakat a különböző állományok között, amivel egyebek mellett megcáfolhatók az „idegenkezűségre” vonatkozó, bizonyos körökben kipusztíthatatlanul meggyökeresedett hiedelmek a hazai farkaspopulációk eredetére vonatkozóan.

ÁTUTAZÓK, ÁLLANDÓ LAKÓK – FARKASOK A DINPI TERÜLETÉN

A farkasok családokban, falkákban élnek, amelyeket a szaporodó pár és annak különböző korú utódai alkotnak. A fiatal egyedek életében eljön a nap, amikor családjukat elhagyva, önállóan kezdik el keresni a saját falkájuk megalapítására alkalmas élőhelyet, és vándorlásaik során nem ritka, hogy akár több száz kilométerre eltávolodnak szülőpopulációjuktól. Így történetesen, hogy az eredetileg Svájcban útnak induló, M237-es kódjelű jeladós farkas észrevétlenül és bármiféle konfliktus nélkül szelte át hazánkat, beleértve Budapest agglomerációját, és 2023 februárjától kb. egy hónapot a DINPI területén töltött. (A jeladós farkasról az Állatvilág magazin 2024/3. számában olvashattak részletesebben.) Az állatvilággal kapcsolatos híreket követők emellett emlékezhetnek azokra az elmúlt években nyilvánosságra került kép- és videófelvételekre is, amelyek minden kétséget kizáróan bizonyították, hogy a Börzsöny területén nem csak átutazóban volt jelen a farkas.

Bár a Börzsönytől észak-északkeletre a szlovákiai állományok sincsenek nagyon távol, keleti irányban pedig a Bükkben a 2010-es évek első felétől ismert a farkasok állandó jelenléte, a Börzsönyben 2017 decemberéig kellett várni a faj felbukkanásának első jeleire. Az ekkor és ezután 2022-ig kisebb-nagyobb rendszerességgel megtalált életnyomok, a kamera-csapdás, illetve néhány rendkívül szerencsés természetjáró által készített „élő” felvételek mind azt bizonyították, hogy a farkas otthonra talált a Börzsönyben, kitanulva, és a zsákmányszerzéshez ügyesen kihasználva a helyi jellegzetességeket, a mozgását befolyásoló terepi viszonyokat. Hiába drukkoltak azonban nyomokat követő kutatók a létszám növekedéséért, farkasunk a rendelkezésre álló adatok szerint magányos maradt, így éppen a fajra jellemző legfontosabb jellegzetességet, a falkaalapú életmódot nem tanulmányozhatták a Börzsönyben.

HONNAN, MENNYI?

Egy új faj megjelenésekor és megtelepedésekor azonnal felmerülő alapvető kérdésekre – melyik forráspopulációból származhatnak az alapító egyedek, és hogyan alakul az új állomány létszáma – általában nehéz választ adni, kivéve, ha jeladóval ellátott példányról van szó, mint a szomorú véget ért „svájci” farkas. Az ő esetében részben az összehasonlítható viszonylag kis mintaszám miatt ezekre a kérdésekre még a genetikai vizsgálatok segítségével sem kaptunk biztos választ, így nem derült ki, hogy a farkas Magyarországon belülről vagy egy szlovákiai állományból érkezett-e, de az biztosan elmondható, hogy ezekkel állt a legközelebbi rokonságban. Ez megfelel a várakozásoknak, de nem magától értetődő, ahogy azt a Svájcban Magyarorszáig eljutó példány esete is mutatta. Ami az egyedszámot illeti, néhány korai genetikai minta, illetve több hitelesnek tekinthető beszámoló is két példány jelenlétét valószínűsítette, azonban a későbbi évek nyomozásai, DNS-mintái, a kameracsapdás és egyéb felvételek kivétel nélkül

Hatékony együttműködés

A farkas börzsönyi jelenléte kapcsán érdemes kiemelni, amit több külföldi példa is alátámaszt: a kutatás-adatgyűjtés során meg többszörözheti az ismereteket, ha a különböző állami és civil szervezetek, illetve tudományos intézmények szakemberei hatékonyan együtt tudnak működni. Ennek természetesen anyagi feltételei is vannak – a genetikai vizsgálatok számottevő költségekkel járnak –, de hogy az érdekeltek között működjön az információáramlás, hogy dokumentált adat legyen az egyébként csak anekdotaként megmaradó nyom- vagy egyéb találatokból, illetve hogy a farkasok megjelenését nem feltétlenül örömmel fogadó szereplőkkel is megmaradjon a párbeszéd lehetősége, az elsősorban nem pénzkérdés. A börzsönyi farkas esetében a fentiekben már említett DINPI-n és a Börzsöny Alapítványon kívül ki kell emelni a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság támogatását a genetikai vizsgálatok elvégzéséhez, illetve a MATE Genetika és Biotechnológia Intézet (akkori nevén Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ) témával foglalkozó kutatóinak lelkes és segítőkész munkáját, akik nélkül több kulcsfontosságú kérdésre nem tudnánk a választ.

egy magányos nőtény farkas mozgásáról tanúskodtak.

Bár a farkas életjelei a Börzsöny szinte minden részéről előkerültek az évek során, és biztosan elmondható, hogy bejárta az egész hegységet, az észlelések jelentős része a hegység déli és délnyugati, az Ipoly szlovákiai oldalán található Burdát (Kovács-pataki hegyek) is magába foglaló részére koncentrált, és valószínűsíthető, hogy ezen a területen sok időt töltött. A Burda említése nem véletlen: egyéb jelek mellett a szlovák oldalon készült vadkamerás felvételek is arról tanúskodtak, hogy a nagy valószínűséggel a Börzsönyből ismert farkas rendszeresen átkelt az Ipolyon, hogy a túldali erdőkben vadásszon.

Ami a zsákmányállatokat illeti, a börzsönyi farkas nem szolgált különösebb meglepetésekkel, megtalált zsákmányai a hegységben gyakori nagyvadfajok közül kerültek ki. Bár haszonállatokat ért támadásokról is érkeztek hírek az évek során, ezekről kevés jól dokumentált bizonyíték áll rendelkezésre. A kis haszonállatkár annak is köszönhető, hogy az erdők bővelkednek nagyvadakban, és a környéken mára minimális a legeltetési állattartás. Ennek ellenére az ilyen konfliktusokra az állami természetvédelemnek és a gazdálkodóknak nem árt felkészülniük.

ÖKOLÓGIAILAG KIHALT

A farkasról készült vadkamerás felvételek, az életjelek addig rendszeres, viszonylag gyakori észlelései 2022-ben szakadtak meg, és azóta nem ismert biztos farkasészlelés a Börzsönyben. A hegységet addig jól láthatóan otthonának tekintő magányos példány eltűnésének okát csak találgatni lehet, de az illegális kilövés sajnos reális feltevés, ugyanis Magyarországon ez a rejtett, és jellegéből adódóan rendkívül nehezen bizonyítható jelenség a farkasok állománynövekedésének egyik legnagyobb gátja. Bár hosszabb távon számíthatunk a farkasok állandó megtelepedésére, és egy-egy kóborló egyed bármikor megjelenhet a hegységben, jelenleg elmondható, hogy az európai szürke farkas a Börzsöny területén ökológiailag kihalt (ecologically extinct) minősül, azaz még ha jelen is van, ökológiai szerepét nem tudja betölteni, más fajokra, a zsákmánypopulációkra gyakorolt hatása elhanyagolható.

EGY TITOKZATOS KUTYAFÉLE RAGADOZÓ AZ ETRUSZK FARKAS

A *Canis etruscus*, vagy más néven etruszk farkas a *Canidae* család tagja, amely magában foglalja a modern farkasokat, rókákat, sakálokat és házi kutyákat is. A faj fontos evolúciós láncszemnek számít a kisebb kutyafélék, például a *Canis arvensis* és a későbbi, nagyobb farkasok, például a *Canis lupus* között. A pliocén és a korai pleisztocén korszakokban (körülbelül 2,6 és 1,8 millió évvel ezelőtt) élt. Úgy vélik, hogy közvetlen őse a modern szürke farkasnak (*Canis lupus*) és más kutyaféléknek, így jelentős szerepet játszott a kutyafélék családjának evolúciós történetében.

Az etruszk farkasra jellemző volt a hosszú, keskeny orr, kiemelkedő szemöldökívék, rövid fogsor, alacsony zápfogak, erős állkapocs. Farkasra emlékeztető megjelenése volt

Fotó / wikipédia

ország területéről is előkerültek maradványai, de a legjelentősebb leletek Olaszországra koncentrálnak. Ez arra utal, hogy ez a régió lehetett a faj központi élőhelye.

Valamivel kisebb lehetett a modern szürke farkasnál, becsült marmagassága körülbelül 50-60 cm, testhossza pedig 1 és 1,2 méter között mozgott. Súlya körülbelül 15-20 kg volt, ami egy border collie súlyával megegyező. Morfológiája arra utal, hogy testfelépítése karcsúbb volt a szürke farkaséhoz képest, arányosan kisebb koponyával és kevésbé fejlett saggitalis tarajjal. Ez utóbbi arra utal, hogy a harapási ereje gyengébb lehetett. A faj fogazata szintén fontos evolúciós alkalmazkodásokat mutat, étrendje nagyban függhetett a húsfogyasztástól. Azonban a fogak nem voltak olyan robusztusak vagy nagyok, mint a modern farkasoké, ami arra utal, hogy inkább a kisebb-közepes méretű zsákmányokat és a dögöket részesítette előnyben a nagy méretű patásokkal szemben. A viszonylag hosszú végtagok és az áramvonalas testforma arra utal, hogy jól alkalmazkodott a futáshoz.

OPPORTUNISTA RAGADOZÓ VOLT

A pliocén és a kora pleisztocén korban az éghajlat az etruszk farkas élőhelyét jelentő a régiókban jelentős változásokon ment keresztül, a pliocén melegebb, stabilabb körülményeitől a pleisztocén hűvösebb, változatosabb időjárásáig. Ezek a környezeti változások valószínűleg döntő szerepet játszottak a *Canis etruscus* és más kortárs fajok evolúciós pályájának alakításában. Élőhelyei változatos tájakból álltak, beleértve a nyílt füves területeket, vegyes erdőket és folyó menti rendszereket. Ezek az élőhelyek számos zsákmányfajjal szolgálhattak, például kicsi és közepes méretű patásokat, rágcsálókat és madarakat biztosítottak az ősi farkasfaj számára. A fossziliáinak különféle élőhelyekről való előkerüléséből valószínűsíthető, hogy egy könnyen alkalmazkodó, sokoldalú opportunistá ragadozó volt. A *Canis etruscus* viszonylag karcsú felépítése és közepes mérete arra utal, hogy talán kis csapatokban vagy párokban vadászhatott, nem pedig nagy csapatokban, mint a modern szürke farkasok. Ez a szociális struktúra előnyös lehetett a kisebb zsákmányok vadászatában és a dögevésben, csökkentve a fajon belüli versenyt az erőforrásokért. Végtagarányai és fogazati morfológiája is erre utal. Képes volt hosszabb távokon üldözni a zsákmányt, ahelyett, hogy lesből támadt volna. Az ilyen típusú vadászati viselkedés magas fokú társas koordinációt és kommunikációt igényelhetett, olyan tulajdonságokat, amelyeket

A faj fossziliáit Európában, a 19. század elején fedezték fel. Valószínűleg Európa területének nagy részén előfordulhatott, mivel többek között Franciaország, Németország és Spanyol-

a modern kutyafélék, például a farkasok és az afrikai vadkutyák esetében is megfigyelhetünk.

ÁTMENETI FAJ

A faj felfedezésének jelentősége abban rejlik, hogy átmeneti faj a kutyafélék evolúciós történetében. Mint köztes forma a korai, kisebb kutyafélék, például a *Canis arnensis* és a későbbi, nagyobb fajok, például a szürke farkas (*Canis lupus*) között, a *Canis etruscus* kritikus betekintést nyújt a morfológiai és ökológiai alkalmazkodásokba, amelyek lehetővé tették a későbbi kutyafélék megjelenését. Az egyik kulcsfontosságú evolúciós tendencia a hosszúkás végtagok és az áramvonalas test kialakulása, amelyek a futó életmóddal kapcsolatos tulajdonságok. Ez az alkalmazkodás jelentős, mivel egy olyan eltolódást jelez az általánosabb, opportunista ragadozási stratégiákról a specializáltabb vadászati stratégiák felé, amelyek később jellemezték a kutyafélék evolúcióját. Ezenkívül a *Canis etruscus* fogazati adaptációi a kifejezetten húsevő étrend felé mutatnak egy olyan tenden-

Az etruszk farkas modern rokonához hasonlóan falkában élt, az egyedek együtt vadásztak. Táplálékai főként közepes méretű növényevők lehettek. Területét a betolakodóktól védte

Fotó / Shutterstock

ciát, amely később a *Canis lupus* fajban is megfigyelhető. Evolúciós pályája azt is kiemeli, hogy a környezeti változások milyen szerepet játszottak a fajok evolúciójának alakításában. Ahogy Európa a pliocénből a pleisztocénbe lépett, az éghajlati változások a füves területek és a nyílt élőhelyek kiterjedéséhez vezettek, előnyben részesítve azokat a fajokat, amelyek alkalmasabbak voltak a futásra és a nyílt területeken történő vadászatra. A *Canis etruscus* alkalmazkodásai összhangban vannak ezekkel a környezeti változásokkal, és jól példázák az éghajlat, az élőhely és az evolúciós fejlődés közötti dinamikus kölcsönhatásokat.

Kihalását körülbelül 1,8 millió évvel ezelőttre teszik, egybeesve a korai pleisztocén éghajlati változásokkal, amelyek szélsőségesebb glaciális és interglaciális ciklusokat hoztak magukkal. Ezek a környezeti ingadozások valószínűleg jelentős hatással voltak a zsákmányfajok elérhetőségére és a faj számára alkalmas élőhelyekre. A hűvösebb éghajlat és a füves területek kiterjedése olyan nagyobb, robusztusabb kutyafélék, például a *Canis lupus* megjelenésének kedvezett, amelyek jobban alkalmazkodtak a nagy patások vadászatahoz nyílt környezetben. Összességében a *Canis etruscus* a kutyafélék evolúciós történetének kritikus fejezetét képviseli, áthidalva a szakadékot a kora pliocén formák és a specializáltabb farkasok és sakálok pleisztocén formái között. Fossziliái betekintést nyújtanak a környezeti változások és az evolúciós újítások dinamikus időszakába, kiemelve a *Canis* nemzetség alkalmazkodóképességét és rugalmasságát. Az etruszk farkas evolúciós örökségének megértése nemcsak a kutyafélék evolúciójáról alkotott ismereteinket gazdagítja, hanem fontos kontextust biztosít a modern ragadozók ökológiai és viselkedési evolúciójának tanulmányozásához is.

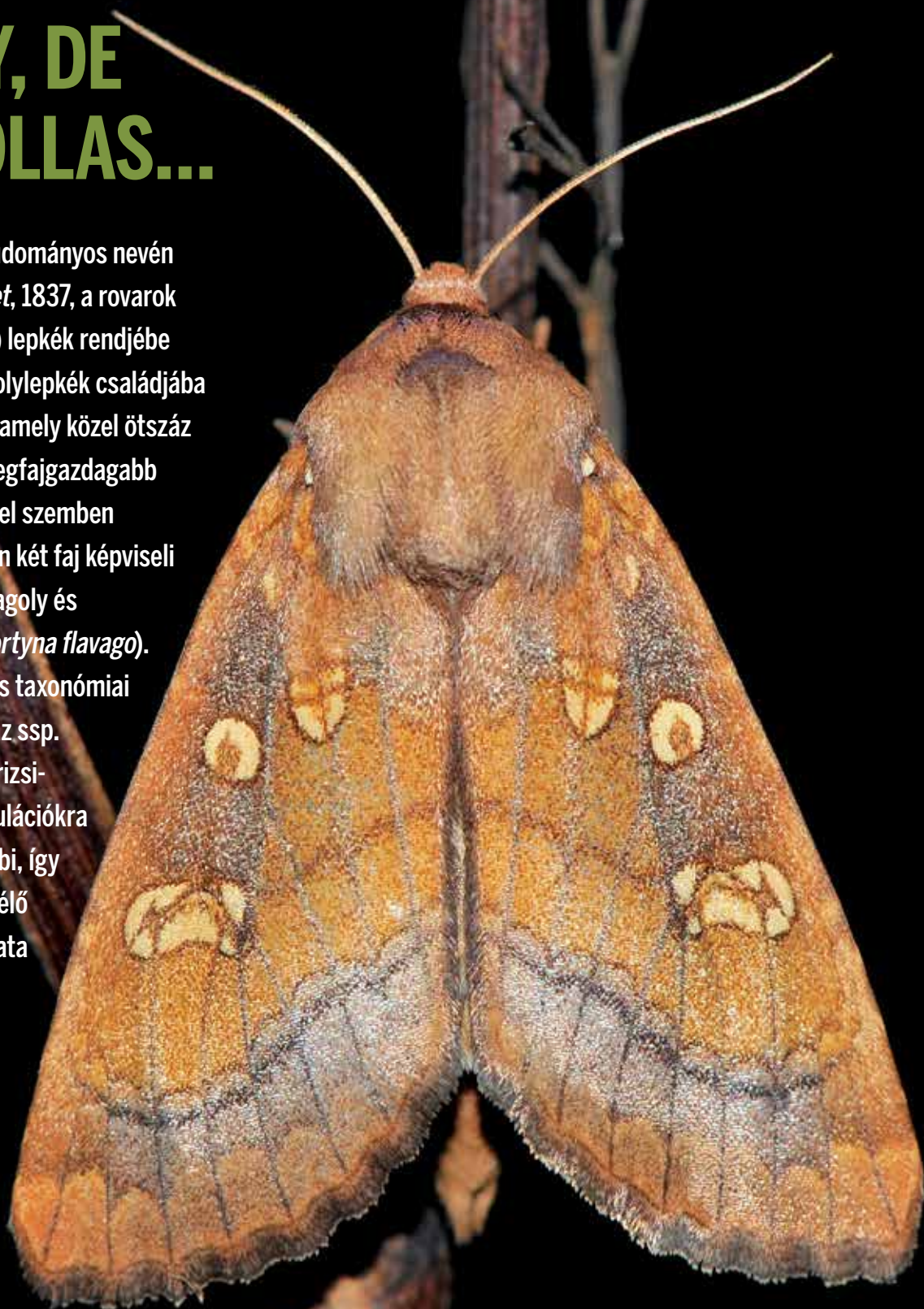
Kérdések, egyelőre válasz nélkül

Egyes kutatók szerint az etruszk farkas közös őse lehetett a házi kutyának és a szürke farkasnak. Ám ez a tudományos vélemény komoly vitákat vált ki a szakemberek között, nem véletlenül. Vannak, akik a kutya-farkas elválás egyik lehetséges utolsó közös fajaként tekintenek rá, míg mások úgy vélik, hogy a *C. etruscus* és a *C. lupus* között valószínűleg volt egy morfológiai átmenet, ami a tényleges utolsó közös őse lehetett, azonban azt még nem találtuk meg. A különbség pedig abból fakad, hogy még mindig nincs egyetértés azt illetően, hogy 10-100 000 éves időtávban melyik az első lelet, amit már kutyának tekinthetünk. (A legvalószínűbb talán a 25-30 000 év.)

SZIKES RÉTEK ŐSZI LEPKERITKASÁGA

BAGOLY, DE NEM TOLLAS...

A nagy szikibagoly, tudományos nevén *Gortyna borelii* Pierret, 1837, a rovarok osztályának (*Insecta*) lepkék rendjébe (*Lepidoptera*) és bagolylepkék családjába (*Noctuidae*) tartozik, amely közel ötszáz fajával hazánkban a legfajgazdagabb nagylepkecsalád. Ezzel szemben a nemzetséget csupán két faj képviseli nálunk, a nagy szikibagoly és a bojtörjébagoly (*Gortyna flavago*). A faj jelenleg érvényes taxonómiai besorolását illetően az ssp. *borelii* törzsalak a Párizsi-medencében élő populációkra vonatkozik, míg a többi, így a Magyarországon is élő populációk a ssp. *lunata* alfajt képviselik.

A nagyobb termetű bagolylepkék közé tartozik, az imágó szárnyainak fesztávolsága 4–7 cm között változhat attól függően, hogy az egyed milyen ivarú, illetve mennyire volt optimális a lárvakori fejlődés időszaka. Küllemében az őszi színek dominálnak. A test és a szárnyak világos sárgásbarna színűek, az alapszínen helyenként sárgás, sötétbarna és fekete behintéssel. Az elülső szárny mintázata a jellemző „bagolylepké-rajzolat” szerint alakul, legmeghatározóbb rajzolati elemei az elülső szárnyon található körfolt, vesefolt és a csapfolt. A foltok kerete vékony, barna szegély, kitöltésük fehér, amelyben okkersárga rajzolati elemek találhatóak. A csapfolt jellegzetessége, hogy az ér és a belső keresztvonal majdnem szabályos kereszt alakban négy részre osztja. A hátulsó szárny alapszíne sárgás piszkosfehér.

A sziki kocsord virágaitól sárgálló mozaikos szikes rét

Fotó / Danyik Tibor

Kedvezőtlen élőhelyi feltételek mellett, amikor nem állnak rendelkezésre magas szálfüvek, a nőtények más száraz növényi részekre is lerakják petéiket

Fotó / Deli Tamás

Az egyes populációk között, de nagyobb populációk esetében populáción belül is nagyfokú változást lehet megfigyelni az egyedek színében és méretében, az elülső szárnyak színe a világossárgától a rózsaszínen, a világos- és sötétbarnán, illetve a szürkésfehéren át egészen a mélybarnáig vagy a csaknem feketéig terjedhet.

MAJDNEM HUNGARIKUM

A nagy szikibagoly európai elterjedésű, közép-európai, Kárpát-medencei súlyponttal. Európa több országában megtalálható (Franciaország, Horvát-

ország, Lengyelország, Macedónia, Magyarország, Montenegró, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Oroszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Szerbia, Ukrajna), a legnagyobb és legerősebb populációi mégis Magyarország területén, az Alföld keleti-északkeleti részén élnek. Európán kívül hiteles előfordulása csak Örményországban ismert.

Hazai állományainak többsége az Alföldön található, de ismert az Északi-középhegységből, illetve annak előteréből is.

VÁLOGATÓS FIATALOK

A nagy szikibagoly hazánkban monofág (egytápnövényű) táplálkozású rovar, vagyis egyedfejlődésének lárvaszakaszában kizárólag egy növényfajon képes fölnevelkedni. Magyarországon kizárólagos tápnövénye a sziki kocsord (*Peucedanum officinale*), amelyben endofág életmódot folytat a fejlődő lárva. Európa más területein további kocsordfajokban (*P. longifolium*, *P. gallicum*) is képes kifejlődni.

A kis hernyók (lárvák) április közepe és május eleje között kelnek ki, fejlődésük kezdeti szakaszában a sziki kocsord hajtásainak levélkezdeményeit fogyasztják. Második és harmadik lárvastádiumuk idején már a tápnövény szárának belsejében – de még mindig a földfelszín felett – táplálkoznak, majd május közepe és július eleje között a gyökérzet felé fúrják magukat. A sziki kocsord gyökerében készített járatukból időről időre kikotorják a megrágott

A fejlődő hernyók jelenlétét eláruló kis rágcsalékkupac a tápnövény tövébenél

Fotó / Danyik Tibor

növényi részekkel kevert ürüléküket, amely a szár alján lassanként egy fehér-sárgásfehér színű, jól felismerhető, morzsalékos állagú kúpot alkot, ezt hívjuk rágás- vagy rágcsalékkupacnak. Egy gyökérzetben több hernyó is kifejlődhet. Gyakran előfordul, hogy a rágáskupacok a talajfelszín alatt találhatók, főleg jól fejlett mohaszint esetén, de az extrém módon száraz, aszályos években is jellemző, hogy nem a talajfelszínre halmozzák ürüléküket. A bábózódás a természeti körülményektől függően augusztus közepe és vége között történik a hernyó által készített üregben. A bábbölcső pár centiméterrel a föld felszíne alatt helyezkedik el, selyemmel nem bélelt, és kirepülőnyílás vezet a felszín irányába.

A hím lepkék a nőtény által kibocsátott feromont követve találják meg párjukat, melyet fésűs csápjukkal érzékelnek

Fotó / Danyik Tibor

felében nagyon eltérő időjárású napok válthatják egymást, és komolyabb fagyok sem ritkák. Terepi megfigyelés szerint a párzás inkább a szürkületet követő órákban történik, míg a hímek aktivitása pár órás intervallumokban hullámzó intenzitású. Általánosságban a 4-5 Celsius-fokos levegő-hőmérséklet az aktív repülés alsó határa.

ELŐRELÁTÓ SZÜLŐK

Élőhelyeit a tápnövény elterjedése határozza meg, amely igen változatos élőhelytípusokon jelenik meg. A kocsordos-őszirózsás sziki magaskórósok, rétsztyepek, nyílt sziki tölgyesek és erdőssztyepprétek szegélye, valamint cickóros puszták a főbb élőhelyei, de fellelhető másodlagos területeken is, például gátoldalakon vagy felhagyott szántókon.

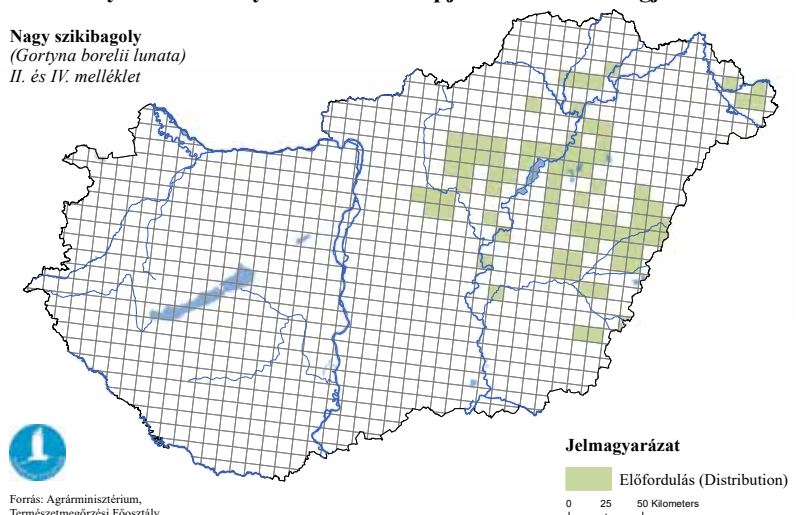
A faj neve is utal rá, hogy élőhelyei elsősorban szikesek, ahol gyakori az időszakos tavaszi vízborítás. Mivel a tartamosabb belvíz veszélyeztetné az előző év őszén lerakott petéket, ezért a lepke speciális módon alkalmazkodott az élőhely kihívásaihoz. A nőtény lepkék a sziki kocsordok közelében nő, jellemzően 25–45 cm magasságú fűfélék (Poaceae) szárhüvelyébe helyezik petéiket, amelyek aztán viszonylagos biztonságban vészelik át a telet és a kora tavaszt.

A nagy sziki-bagoly országos elterjedési térképén jól látszik, hogy a Kiskunság szikes területeiről hiányzik a faj

Forrás / természetvedelem.hu

Az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke alapján készített országjelentés 2019

Nagy sziki-bagoly
(*Gortyna borelii lunata*)
II. és IV. melléklet

Forrás: Agrárminisztérium, Természetmegőrzési Főosztály

Ritka és veszélyeztetett

A nagy sziki-bagoly (a 13/2001. [V. 9.] KöM-rendelet értelmében) Magyarországon fokozottan védett, és az Európai Unió Élőhelyvédelmi Irányelvének mellékleteiben szereplő közösségi jelentőségű (Natura 2000) lepkefaj. A magyar Vörös könyv aktuálisan veszélyeztetett lepkefajként tartja számon, és bár a könyv több mint három évtizeddel ezelőtt jelent meg, megállapításai sajnos a mai napig érvényesek.

A fajra kiemelt természeti értéként kell tekinteni, így nem meglepő, hogy a Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer (NBmR) keretében folytatott kutatások, valamint a pannon gyepek hosszú távú megőrzését célul kitűző GRASSLAND-HU LIFE integrált projekt fontos célfaja.

A FAGY SEM AKADÁLY

Egyetlen nemzedéke szeptember közepétől október végéig repül, noha az időjárástól függően már augusztusban is megjelenhetnek az első példányai. A lepkék napközben a gyepszintben és a talajrepedésekben bújnak meg, majd szürkületkor másznak fel a növényzetre, és egészen hajnalig repülnek. Éjjeli aktivitásuk nagyban függ a hőmérséklettől, a harmat- és ködképződéstől, valamint a légmozgás erősségétől, hiszen a rajzási periódus második

Az angol és német szakirodalom részletesen foglalkozik a nőstények peterakáshoz választott növényfajaival, míg hazai viszonylatban ilyen célirányos vizsgálat az elmúlt évekig nem történt. Három vizsgálati év, és összesen 128 peterakás megfigyelésével 8 növényfajt sikerült azonosítani, amelyek alkalmasak lehetnek a peték lerakására. Jellemzően a réti ecsetpázsit, a közönséges tarackbúza és a nagy termetű csenkeszek a preferált növények. Az egyes élőhelyek vegetációja és kezelési módja nagyban befolyásolja a rendelkezésre álló alkalmas peterakási felületek típusát. Kedvezőtlen területhasználat esetén, amikor nem áll rendelkezésre megfelelő méretű szálfű, a kis termetű fűfélék (veresnadrág csenkesz)

Fagyponthoz közel a lepkék repülése megáll, ilyenkor a kutatóknak lehetősége adódik közelebbről megvizsgálni az egyes példányokat ivar és kor meghatározása céljából

Fotó / Danyik Tibor

A lepké élőhelyének kezelése során ügyelni kell az érintetlenül hagyott tápnövényfoltok megletére, ugyanis csak a magas vegetációban képes a nőstény petéinek lerakására

Fotó / Danyik Tibor

és a sziki kocsord virágos hajtása, illetve nádasodó élőhelyeken a nád elszáradt hajtása ha korlátozottan is, alkalmas peterakási felület lehet, de sikerült már megfigyelni elszáradt őszirozsa-virágzatra petézést is. A peterakások minden esetben már elszáradt növényi részekre történnek.

VÉDELME IGÉNYEL

A nagy szikibagoly Magyarország egyik legértékesebb lepkéfaja. A nagyobb állományok és a védett területen található élőhelyek fennmaradása hosszú távon biztosítottak látszik, de a legtöbb populációt számos veszélyeztető tényező fenyegeti. Természetvédelmi szempontból elsődleges tehát az ismert élőhelyek védelme és megfelelő kezelése. Az élőhelykezelést illetően kiemelt fontosságú a peterakásra alkalmas növényzet megléte, mert a hiánya a legfőbb veszélyeztető tényező. Az intenzív kaszálás és a késői legeltetés a legnegatívabb hatású, de a területek gazdálkodás alól való kivonásának is lehetnek negatív következményei. Gyakori probléma az élőhelyek spontán cserjésedése és nádasodása, az idegenhonos inváziós növényfajok, például a gyalogakác tényrerése. Legsérülékenyebb állományait az erdei tisztásokon, valamint az erdő-gyep élőhelykomplexeken találjuk, ahol gyakori a beerdősítés vagy a rossz helyre telepített vadetető okozta élőhelyvesztés.

TÉLEN CSAK ÓVATOSAN!

Bár még a védett természeti területnek nem minősülő Natura 2000 gyep hasznosítású területekre vonatkozó gazdálkodási szabályozás is lehetőséget nyújt (engedély birtokában) az október 31. és április 23. között történő legeltetésre, vagyis a téli legeltetésre, a lepkék élőhelyein ezt különös gonddal és odafigyeléssel kell végezni.

A gyepek termő- és regenerációs képessége a vegetációs időszakon kívül csökken, ezért fokozottan fennáll a túllegeltetés veszélye. A csapadékosabb, főleg tavaszi időszakban a taposásból eredő talajdegradáció esélye is nagyobb. A faj szempontjából mégis a már lerakott peték lelegetése és taposása a kritikus. Sajnos a klimatikus viszonyok egyre jobban eltolják a biológiailag aktív időszakokat, valamint a csapadék időbeli eloszlása és tartamossága is egyre kiszámíthatatlanabb, ezzel növelve a téli legeltetés gazdálkodói igényét.

DANYIK TIBOR

A cikk megjelenését a LIFE IP GRASSLAND-HU (LIFE17 IPE/HU/000018) projekttel összefüggésben az Európai Unió LIFE Programja támogatta. Az itt közölt írás nem kizárólagosan tükrözi az Európai Unió álláspontját.

GRASSLANDHU

■ **Kék rekord** • A hazai élővilág egyik különös madara a kék vércse. Ez a kis termetű ragadozó alapvetően rovarátlálékon él, így a telet – más hosszú távú vonulókhoz hasonlóan – Afrikában tölti. A vonulást megelőző tömeges őszi gyülekezés a faj egyik jellegzetes viselkedése. Az eddigi rekord 43 helyen összesen mintegy 11 160 példány volt, amelyet 2014-ben sikerült megfigyelni. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) Kékvércse-védelmi Munkacsoportjának beszámolója szerint szinte napra pontosan tíz évvel később, idén szeptemberben ez megdőlt: az új rekord 11 751 példány! Ezt a mennyiséget összesen 49 különböző helyen észlelték a Pozsonyi-síktól Magyarország síkvidéki és hegylábi területein át a Bánságon keresztül egészen a Vajdaságig.

Augusztus közepétől a szeptemberi vonulásig napközben sok helyen megfigyelhetők a kék vércsék kisebb csapatai, amint egy-egy gabonatarló felett szítálva zsákmányolnak az ilyenkor rajzó hangyák, az ősze felszaporodó sáskák és mezei pocokok sokaságából, vagy a rögökön ülve tollászkodnak. Ezek a csapatok azután éjszakára összeverődnek, így a sík vidékek kevésbé zavart facsoportjaiban akár több ezer madár is együtt tölti az éjszakát.

További érdekességek és fontos tudnivalók a fajról az MME Kékvércse-védelmi Munkacsoport honlapján találhatóak: www.falcoproject.eu

Fotó / Szücs László

■ **Vissza a vadonba!** • A biodiverzitás megőrzésében kulcsfontosságú szerepet játszó intézmény a Veszprémi Állatkert is, amely egyebek mellett a kis panda vagy a szélesszájú orrszarvú ún. ex situ, tehát természetes élőhelyen kívüli védelmében, szaporítóprogramjában vesz részt.

Ám a kertben a távoli tájak fajai mellett a hazai élővilág gazdagításán is dolgoznak, amit a náluk élő uhupár ez évi fészekaljának szabadon engedése is fémjelez.

A Veszprémben kelt három fióka a Bükki Nemzeti Park Igazgatósággal történt egyeztetés után, majd a Fővárosi Állat- és Növénykert repatriálójának felkészítését követően idén ősszel került a Tarnavidéki Tájvédelmi Körzet egy évtizedek óta üresen álló, tradicionális uhuélfolyólyára.

Az egyedi azonosítóval (mikrocshippel) korábban jelölt, gyönyörű baglyok az elengedés helyszínén még madárgyűrűt is kaptak, hogy aztán szárnyra kelve elkezdjék önálló és szabad életüket.

Az uhu hazai állománya egy hosszú mélypont után az utóbbi években kissé erősödni kezdett, jelenleg 70-80 pár körüli. Magyarországon fokozottan védett állat, egyedenkénti természetvédelmi értéke 500 000 Ft.

További részletek: www.bnpi.hu

Fotó / Kovács Zsolt

■ **Fecskebánat** • A fecskék esetében a gyarapodó és erősödő negatív civilizációs hatások következtében 2000 és 2010 között a magyarországi állomány mintegy 60 százaléka kihalt. A fecskepopulációk számára a fő veszélyforrást a nagyüzemi mezőgazdaság megváltozott gazdálkodási gyakorlata és a kemizálás jelenti. Ezeket követi a klímaváltozás, amelynek hatásaként a fecskék táplálékállataira és így magukra a madarakra is veszélyes időjárási szélsőségek gyakorisága, ereje és hossza folyamatosan növekedni látszik az ezredforduló óta.

Ilyen jelenség történt idén kora ősszel, amikor a fecskegyülekezést, a vonulásra készülődő fecskék „iskoláit” egy váratlanul érkező ciklon zavarta meg. Madarak ezrei a nyári forróságból egyszer csak az őszi kőzépén találták magukat. A kihűlő, táplálékot nem találó egyedek százairól szóló hírek szeptember közepén elárasztották a közösségi médiát, és civilek sokasága kezdett madármentésbe.

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) egy, a közösségi médiában is népszerűnek bizonyult közleménnyel hívta fel a figyelmet arra, hogyan lehet a fecskéket szakszerűen segíteni, és mit tehet az, aki szerencsétlenül járt madárral találkozik.

Ám mindennek ellenére Magyarországon valószínűleg több tízezer fecske pusztult el, ami a lakosság számára ijesztő szám lehet, de ez a jelenség a fecskék életében egyáltalán nem szokatlan. A vonuló madarak is döntések mentén élnek az életüket, és ha egy-egy példány nincs jól felkészülve a hosszú útra (hiányzik a megfelelő kondíciója), akkor tovább itt maradva akár az életét kockáztatja – ahogy ez most is történt.

A lakossági segítség jó szándékához nem fér kétség, ám ezeket a speciális rovarévköket alig lehet mesterségesen táplálni, vagy ha már kézbe kerültek, akkor rendszerint késő is van ehhez. Ennél lényegesen fontosabb a megfelelő minőségű (rovargazdag) élőhelyek és költőhelyek biztosítása, valamint a kémiai szűnyoggyérítés teljes megszüntetése – hiszen ezen tényezők befolyásolják fecskéink kondícióját, amely egyben túlélésük záloga.

Fotó / Szűcs László

■ **Víperasiker** • Az idén húszéves fennállását ünneplő Rákosi víperavédelmi Központban a nyár folyamán 40 nőtényi összesen 523 utódja – 261 hím és 262 nőtényi – jött a világra, és ezzel a jubileumi évben megszületett a fajmegőrzést célzó tenyésztési program 5000. rákosi víperája is!

Aki szeretne testközelből megismerkedni egy rákosi víperával, és többet megtudni erről az Európában egyedülálló fajmegőrzési programról, látogasson el a Rákosi víperavédelmi Központba, ahol a megújult tanösvényen vezetett túrán, illetve szakvezetésen vehetnek részt az érdeklődők. A központ szintén megújult oktatóépületének látogatóit előadásokkal és filmvetítéssel, a kisebbeket pedig tematikus játékosarokkal várják.

Idén húsz éve, hogy elkezdődött a kihalás szélén álló rákosi vípera zárt téri tenyésztése egy Magyarországon és Európában is egyedülálló létesítményben. Az immár két évtizede tartó munka eredményeként idén májusban az 1000. rákosi vípera is megkezdte szabad életét a természetben, ahol két új helyszínnel is bővült a rákosi víperák által lakott élőhelyek sora.

A Fertő mentén az 1980-as évekig élt a rákosi vípera, de a megmaradt gyepek intenzív használata miatt nem tudott fennmaradni. Az elmúlt évek természetvédelmi kezelése azonban lehetővé tette, hogy újból életképes populáció jöjjön itt létre. A három év alatt előkészített, fokozottan védett területre májusban 49 rákosi víperát helyeztek ki.

A másik új kibocsátási helyszín a Duna–Ipoly Nemzeti Park Ócsai Tájvédelmi Körzetének területén található, ahol május végén 50 állatot engedtek szabadon. A kígyók túlélését veszélyeztető vaddisznókat és szőrmés ragadozókat kizáró kerítéssel körbevett terület Natura 2000 védetség alatt áll. A kiengedett kígyók között van egy rádiójeladóval ellátott példány, amelynek rendszeres nyomon követésével pontosabb képet kaphatunk az állat aktivitásáról, mozgásáról és területhasználatáról. A telepítés sikerességét, az állatok túlélését a szakemberek rendszeres bejárások során ellenőrzik.

További információk: www.mme.hu

Fotó / Bagosi Zoltán

■ **Ritka vendég** • A terepi madarászat savát-borsát jelenti egy-egy ritka faj megtalálása, felfedezése. Ilyen eltévedt kóborlót, egy hím kucsmás posztát talált szeptember közepén Kiskőrös határában Nyúl Mihály, a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság munkatársa. Ez volt a faj mindössze ötödik hazai előfordulása!

Ez a madár a hazai posztákhöz hasonlóan elsősorban hernyókkal, lepkékkel, szöcskékkal, sáskákkal, pókokkal táplálkozik, ősztlőn azonban bogyókat és magvakat is fogyaszt. Az állomány nagy része állandó, de kóborlásai során akár Észak-Európába is elvetődhet. Jellegzetes kerregő hangja akkor is elárulja jelenlétét, ha nem látjuk. Gyorsan mozog a sűrű növényzetben, tehát viszonylag nehezen megfigyelhető faj. Dél-Európa, Észak-Afrika és a Közel-Kelet fészkelője.

A kucsmás posztát előfordulási eseteinek eloszlása nem egyenletes: az elsőt még a 1970-es évek végén fogták, majd ezt követően 1998-ban került elő, ám a további három adat az elmúlt évekből származik.

További információk: www.birding.hu

HAZAI HÍREK

Összeállította: Selmeczi Kovács Ádám

CSUSZKA CSÚSZKA

A magyar nyelv egyik érdekessége, hogy egy ékezet is teljesen más értelmet ad egy szónak. A honi madárvilág egyik általánosan elterjedt tagja, a csuszka, bár ékezet nélkül „írja a nevét”, igazán ügyesen csúszkál a fák törzsén.

A csuszkák az északi félteke mérsékelt övi erdőterületeit népesítik be. Családjukba (*Sittidae*) közel 30 faj tartozik, amelyek többsége Ázsiában él. Az európai fajok jellemzően lombos erdőkhez kötődnek (bár vannak túlevelűeket kedvelők is), és érdekes módon két olyan faj is él kontinensünkön, amely teljesen famentes, sziklás-köves területeken lakik.

A legjellemzőbb névadó faj az európai csuszka (*Sitta europaea*), melynek számos alfaja létezik. Tudományos neve a görög *szitté* szóból ered, amelyet – mint harkályszerű madarat – már Arisztotelész is említett, s úgy gondoljuk, hogy ez csakis a csuszka lehetett.

E madárnak hatalmas az elterjedési területe: az Óvilág jelentős részén – a fátlan, hideg (tundrai) vagy épp meleg (sivatagos) területeket leszámítva –, a Brit-szigetektől Japánig megtalálható, így nem meglepő, hogy több mint egy tucat alfaját ismeri a tudomány.

EGY IGAZI „EUROPÉER”

A csuszka Magyarországon általánosan elterjedt madár, a nálunk élő példányok rozsdavörös alsóteste bizonyítja, hogy Közép-Európában csak a caesia alfajjal találkozhatunk. A törzsalakba (*europaea*) tartozó, fehér alsótestű példányok megfigyelésére egészen Skandináviáig kell utazniuk ez erre vágyóknak, bár ezeknek az országoknak nem ez a fő turisztikai vonzereje.

A csuszka ügyes madár. A fakopáncsok által felosztott niche-k (ökológiai fülkék) közötti „piaci rést” megtalálva fedezte fel magának a fák törzsén a fordított közlekedést, azaz a névadó csúszást. Míg a fák doktoraiként aposztrofált harkályok szinte kizárólag felfelé mozogva pásztázzák a fák különböző részeit (a nagyobb fajok a törzset, a kisebbek az ágakat és a gallyakat), addig a csuszka lefelé közlekedve tudja szemügyre venni a kéregrepedéseket, és hasznosítani a megtalált rovarokat. Mivel erős, vésőszerű csőre magok feltörésére is alkalmas (ebből következik az angol neve is: *nuthatch*, azaz diótörő), a téli időszakban előszeretettel jelenik meg madáretetőkön, ahol tömzsi, de erős testalkatának és rámenőségének köszönhetően mindig könnyen talál táplálékot, sorban állás nélkül is... Csak az képez akadályt, hogy nem szívesen távolodik el élőhelyétől, az erdőtől, ezért kertvárosokban vagy települések belsejében lévő etetőkön csak ritkán bukkan fel.

A csuszkák – ahhoz képest, hogy madarak – fejlett eszközhasználók is. Az etetőkből elhordott napraforgómagokat nemritkán kéregsatuba fogva törik fel. A tölgyek vagy más hasonló fák kéregrepedéseinek megfelelő méretű részébe tömik a magot, amelyet így nem kell aktívan tartani (amire a tömzsi alkatur és a rövid lábuk miatt nem is képesek egykönnyen), és így nyugodtan összpontosíthatnak a táplálék megszerzésére. A bevált helyeken az előrelátó példányok kéregraktárt létesítenek, ahova táplálékszüke esetén visszatérnek.

Az európai csuszka tömzsi testalkatát meghazudtoló akrobatikusággal mozog a fátörzseken. Fejével lefelé közlekedve vizsgál át minden repedést, így a harkályok által otffejtett táplálékot is megtalálja

A költési időben is érdekes megoldásokhoz folyamodik a csuszka. Mivel maga nem képes odút ácsolni, ezért az ún. másodlagos odúlakók közé soroljuk. A csuszkapár tavasszal elhagyott harkályodút vagy természetes üreget keres, amelyet belakhat. Az sem okoz gondot, ha a bejárat esetleg a kívántnál nagyobb méretű, mert – a hazai madarak között egyedülállóan – képes azt sárral betapasztva leszűkíteni. Ezt akár a madárbarátok által kihelyezett mesterséges költőládával is megteszi, sőt előfordul, hogy azt – a kampón himbálódzó ládikát stabilizálандó – sárral rögzíti. Egy-egy ilyen tapasztott bejáratú odú messziről árulkodik lakójának kilétééről. Ha pedig mégsem történik ilyesmi, csak egyszerűen elfoglalja a mesterséges odút, akkor az ellenőrzés során az lesz szembeötlő, hogy fészekanyagként kizárólag (akár tülevelű, akár lomb-

Az amerikai csuszkafajok északi elterjedésű tagja a kanadai csuszka. Meglepő módon néhány esetben Európában is felbukkant, annak ellenére, hogy a csuszkák jellemzően egyáltalán nem, vagy csak igen rövid távon vonulnak

Fotó / Shutterstock

hullató fákhhoz tartozó) kéregdarabokat találunk az általa lakott odúban. Ilyet sem csinál más madár, de még kismillós sem, például az erdei egerek és pelefajok is inkább lombbal vagy más növényi anyaggal bélelik a fészkeiket. Ez nem csoda, hiszen a kéregdarabok ránézésre sem mutatkoznak túl barátságos alomanyagoknak...

A csuszka általánosan elterjedt erdőlakó madárunk, mintegy 150 000 párra tehető állományát a szakemberek stabilnak ítélik. Ennek az is az oka, hogy gyakorlatilag nincs vonulási vesztesége, mivel nem egy izgága típus: az elmúlt hetven évben a hazánkban gyűrzött példányok közül egy sem került meg külföldre, sőt az 5 km-t meghaladó elmozdulások esetszáma nem éri el a 0,5 százalékot. Életkorát tekintve vélhetően átlagosan hosszabb ideig él, mint az énekesmadarak többsége (az ő átlagéletkoruk csupán 1–3 év), a legidősebb ismert csuszka 12 éves volt.

HEGYLAKÓK

Hazánkban csak az európai csuszka fordul elő. Ám a „következő fajért” nem is kell nagyon messzire menni, elég csak Horvátországig eljutni. Már a népszerű Krk szigeten is hallhatjuk a mediterrán országokban elterjedt szirti csuszka (*Sitta neumayer*) jellegzetes, a sziklaszirtek között messzire hatoló trilláját.

Ez a madár teljesen fátlan élőhelyeken fordul elő, és a sziklarepedéseket használja fészkelőhelyül. Egy-egy őrhelyre kiülve jelzi területe határát, amely akár a turisták által leginkább látogatott helyeken is lehet, például a görög Akropolisz vagy az ókori delphoi jósa szikláin. Persze a látogatók általában mit sem törődnek egy ilyesfajta hangoskodó kis madárral – mint ahogy ők sem vesznek tudomást

A szirti csuszka trillázó hangja messzire elhallatszik kopár, sziklás élőhelyein. A Mediterráneum lakója, mely bámulatos ügyességgel mozog a látszólag zord környezetben

a turistákról. A szirti csuszkák élnek a maguk egyhangú életét: összeszedik a sziklák rovarvilágának óvatlanabb példányait, a turisták által elejtett magvakat és egyéb ételmaradékokat, s persze nevelik a fiókáikat a számukra kedvező sziklarepedésekben.

Amerikából jött

Észak-Amerikában több csuszkafaj is él, köztük a kanadai csuszka (*Sitta canadensis*). A rokonsághoz hasonlóan ez a faj is csak rövid távon vonul. Épp ezért meglepő, hogy alkalomadtán Európában is felbukkannak egyedei, legutóbb 2022 decemberében Németországban. Ez volt a Nyugat-Palearktiszban az első szárazföldi előfordulás, korábban csak egy izlandi és egy brit adat vált ismertté.

A németországi példány igen aktív volt, s bár egy helyi madarász sikerrel befogta és meggyűrűzte, ennek ellenére még sokáig a területen maradt, így számos európai madarász meg tudta figyelni. Az ilyen extrém előfordulások mindig sok vitát generálnak a terepi madarászok körében, hiszen racionálisan nehéz elképzelni, hogyan képes egy kis méretű énekesmadár sok ezer kilométeres távot folyamatos repüléssel megtenni. Amióta a GPS technológiával lehetővé vált, hogy kisebb termetű fajoknál is alkalmazhatók legyenek jeladók, tudásunk egyre bővül, s ismertté válnak egészen elképesztő teljesítmények is a madárvonulás terén. Természetesen ettől még nem zárható a vonulás (vagy e madár esetében inkább véletlen kóborlás) hajóval, vagy az adott példány túlélését támogató más, mesterséges segítsé.

A csuszkák elegáns megjelenésű madarak, színezetük a környezethez alkalmazkodik. Általános jellemzőjük a sötét szemsáv, amely Zorro-szerű megjelenést kölcsönöz nekik

Az ilyen környezetben igen gyorsan és biztonságosan mozognak, a vízszintes sziklapárkányokon épp úgy, mint a függőleges falakon. A mozgásuk igen látványos: mintha láthatatlan madzag tartaná, vagy valamiféle mágnes tapasztaná őket a sziklákhöz.

Zordabb hegyvidékeken élő, nagyobb termetű rokon a kövi csuszka (*Sitta tephronota*). Ez a faj inkább keleten található, hozzánk legközelebb Törökországban. Magashegységi környezetben is feltalálja magát, ám megjelenésében és alapvető viselkedésében nem mutat túl sok különbséget nyugati rokonától.

A LEGRITKÁBB CSUSZKÁK

Az európai faunaterület, azaz kontinensünk mellett Észak-Afrikát és a Közel-Keletet magában foglaló Nyugat-Palearktiszban vannak egész érdekes, ritka csuszkafajok is.

A török csuszka (*Sitta krueperi*) a madarászok számára ritkán látható faj, amely a névadó ország mellett a Kaukázus területein is előfordul. Mivel inkább középhegységi erdők lakója, nem könnyű távcső elé hozni. Csökkenő, de még százezres állománya él faunaterületünkön. Kis termetű, de impozáns megjelenésű faj: szürke felső- és világos alsóteste között kontrasztos narancs-rozsda színű foltot visel.

A korzikai csuszka (*Sitta whiteheadi*) kizárólag a névadó francia szigeten található meg, igazi európai endemizmus, azaz bennszülött, a világon máshol elő nem forduló faj. Állománya nem túlzottan nagy, alig 4000 példány – nem véletlen, hogy a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) a sebezhető fajok közé sorolja. Élőhelyén, az idős fákkal jellemezhető fenyves-elegyesekben a helyiek mesterséges odúkkal is támogatják az állományát.

Az atlaszi csuszka a névadó afrikai hegység bennszülött faja. Igazi madártani csemege, amelyet eddig alig 50 európai madarász látott. Fogynak az élőhelyei miatt veszélyeztetett

Az atlaszi vagy algír csuszka (*Sitta ledanti*) sajnos már magasabb fokozatban szerepel a veszélyeztetett fajok listáján. Ennek oka, hogy e – tudomány számára mindössze alig 50 éve, 1975-ben leírt – faj kizárólag az Atlasz-hegység néhány túllegetéssel és kitermeléssel fenyegetett tölggyerdejében él. A Nyugat-Palearktiszi egyik legritkább madara, becslések szerint az állománya mindössze 1000-2500 pár közé tehető. Sorsának alakulását ezen észak-afrikai ország nehéz helyzete sem segíti, ott ugyanis nem meglepő módon nem a természet védelme szerepel az elsődleges kormányzati teendők között... E ritka csuszkát eddig alig ötven európai és mindössze fél tucat magyar madarász látta.

Sajnos az általunk az idén meglátogatott területen (Djimla) is léteznek azok a problémák, amelyek nehezítik a faj hosszú távú megőrzését: az erdei legeltetés miatt kiritkult, idősödő paratölgyes látszólag ideális élőhely, de az erdő egykorúsága és az újulat teljes hiánya miatt néhány évtizeden belül az összeomlás fenyegeti. Bár az atlaszi csuszkát a Taza Nemzeti Park hivatott védelemben részesíteni, előrelátó és valóban hatáson intézkedések másutt is szükségesek az igencsak szűk elterjedési területen.

SELMECZI KOVÁCS ÁDÁM

A szerző felvételei

Versenykiírás a 2024–2025. évi Kitaibel Pál Középiskolai Biológiai és Környezetvédelmi Tanulmányi Versenyre

A tanulmányi verseny alapvető célja a természettudományos gondolkodásmód széles körű elterjesztése, valamint a környezettudatos gondolkodás és magatartás fejlődésének elősegítése a középiskolás korosztálynál. Célja emellett az érdeklődő, tehetséges tanulók kiválasztása és természetvédelmi-ökológiai pályán történő elindulásának elősegítése.

A verseny a korábbi évhez hasonlóan kétfordulós lesz. A versenyre a hazai és határon túli középiskolák 9., 10., 11. és 12. évfolyamos tanulóinak nevezését várjuk.

Az első forduló online teszt, amelyre meghatározott tananyagból, az Állatvilág és a TerraPlaza magazin kijelölt cikkeiből, valamint Kitaibel Pál és Gerald Durrell – 2025-ben születésének 100. és halálának 30. évfordulója alkalmából – életének és munkásságának meghatározott részeiből kell felkészülni. A tananyaghoz kapcsolódó témakörök a következők lesznek: sejtek, szövetek, növénytan, állattan, ökológia, etológia, valamint természet- és környezetvédelem. A max. 3 fős csapatok a saját iskolájukban töltik ki az online tesztet. A teszt a Redmenta felületén lesz elérhető. A kitöltéshez szükséges linket a verseny előtt csak a regisztrált csapatok kapják meg, a megadott kapcsolattartó e-mail-címére.

Az első forduló online tesztjének időpontja:

2025. január 31.

Jelentkezési határidő:

2024. december 1.

A jelentkezéshez szükséges link:

https://mbt-biologia.hu/jelentkezés_kitaibel_2024-25

A második – döntő – fordulót jelenléti formában rendezzük meg. A versenyzőknek itt is tesztet kell megoldaniuk az előre kiadott témákból. Ezenkívül egy természet- vagy környezetvédelmi problémát kell feltárni, azzal kapcsolatban kutatást végezni, megoldási javaslatot kidolgozni és/vagy végrehajtani. A projektet a döntő előtt egy absztraktban, majd a döntő alkalmával egy 10 perces előadásban kell bemutatniuk a versenyzőknek.

Az országos döntőre továbbjutó csapatok teendői:

Jelentkezési határidő a döntőre:

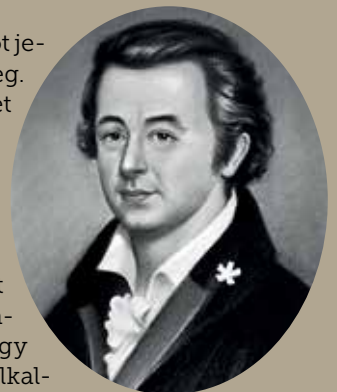
2025. március 7.

A projekt absztraktok beküldési határideje:

2025. április 7.

A döntő időpontja: **2025. április 16.,** helyszíne a győri Széchenyi István Egyetem Campus.

További részletek a versenyről a Magyar Biológiai Társaság (www.mbt-biologia.hu) és a Kitaibel-verseny honlapjára (kitaibelverseny.hu) kerülnek fel 2024. október 14-től. A verseny e-mail-címe: kitaibelverseny@mbt-biologia.hu.

A jelentkezéshez szükséges link

Magyar Biológiai Társaság honlapja

Kitaibel-verseny honlapja

A verseny e-mail-címe

A LEGVESZÉLYESEBB ÁLLAT (AZ OROSLÁN UTÁN)

Az idősebbek bizonyára emlékeznek még Arkagyij Rajkin orosz színész és humorista fergeteges alakítására: jellegzetes akcentusával mesélt a nyúlról, aki a legerősebb állat az oroszlán után. Ezen persze mosolygunk, de az állatkertekben is valahogy így van, a nyulak minden bizonnyal több sérülést okoznak, mint az oroszlánok.

A dolog persze nem az oroszlánokon múlik: ők mindent megtennének, hogy ragadozó-hírnévükön ne essen csorba. Ám a modern állatkertek (legalábbis a felelősségteljesebbek) a veszélyes állatok esetében igen szigorú biztonsági rendszabályokat foganatosítanak. Míg egykor általános elvárás volt, hogy az állatok legyenek kezesek a gondozóikkal, akik bejártak hozzájuk a ketrecbe, kifutóba, és olykor még idomították is őket különféle produkciókra – mint ahogy az a budapesti állatkert archív felvételein is látható –, addig ma már az a törekvés, hogy minél többet megőrizzenek eredeti, természetes viselkedésükből, és a lehető legkisebb mértékben váljanak háziállattá. Ideális esetben a kölyköket is az anyjuk neveli fel, emberrel közeli kapcsolatba nem kerülnek, csak akkor nevelik őket mesterségesen, ha az anyjuk valamiért erre nem képes vagy nem hajlandó. Legfeljebb néhány kisebb, főként magánállatkert használja ki a vonzerejét annak az attrakciónak, hogy a ragadozókölyköket egy darabig a közönség is megsimogathatja.

A nyuszi szelídek látszik, éppen ezért a gyerekek sem félnek tőle, és bátran simogatják. Ám ha rosszul nyúlnak hozzá, vagy túlzásba viszik a bizalmasodást, haraphat is!

Fotó / Kovács Zsolt

NEM VÉGEZ FÉLMUNKÁT

Hasonló a helyzet az elefántokkal is, amelyek több halálos balesetet okoztak az állatkertekben, mint az összes nagyragadozó együttvéve, amíg általánosan elterjedt volt, hogy a gondozók testközelből tartották velük a kapcsolatot, akár csak Délkelet-Ázsiában a mahoutok, az elefánthajcsárok. Az elefánt ugyanis nem végez félmunkát: míg egy párdúc karmolását, ha súlyos sérülésekkel is, de túl lehet élni,

Az oroszlán valóban veszélyes állat, de éppen ezért gondozói is betartják a biztonsági előírásokat. Ritka az olyan látogató, akinek eszébe jut benyúlni a rácson, de volt már rá példa!

Fotó / Bagosi Zoltán

addig egy elefánttámadást ritkán. Az úgynevezett musth időszakában a bikák különösen agresszívok, ilyenkor a legmerészebb indiai mahoutok is felmenetik őket a munka alól, noha egyébként nem mondanak le a bikák munkaerejéről, még ha veszélyes is dolgozni velük. Az állatkertekben azonban az emberélet az első, ráadásul itt nem is kell farönköket cipelni, a pedikűr meg a vérvétel pedig megoldható rácson keresztül is. Az elefántnak is kevesebb stresszt okoz ez a módszer, mint amikor a gondozónak mindenáron éreztetnie kellett vele nem létező testi fölényét. A látogató pedig végképp nem kerül olyan közel az állatokhoz, hogy veszélyeztethessék az életét.

Nem is olyan régen még az állatgondozók bejártak az elefántkifutókba, és testközelből gondozták az állatokat. Ma már védett kapcsolatban dolgoznak, mert az elefánt, ha támad, nem végez félmunkát

Fotó / Bagosi Zoltán

csak hogy a testi adottságaik sokszor olyanok, hogy akaratlanul is képesek kárt tenni az ember testi épiségében. Egy szarvakkal rendelkező állatnak nem kell feltétlenül öklelnie, elég, ha hirtelen fordul egyet, vagy felkapja a fejét. Ilyenkor fájdalmasan meg tudja ütni az ember kezét, egy kisgyereknek pedig akár a fogát is kiverheti. A lóféléknek ugyan nincs szarvuk, viszont a kérődzőktől eltérően a felső állkap-

VÉLETLENÜL IS MEGSÉRTHET

Ha tehát a gondozók, és főleg ha a közönség által elszívott sérülések számát és gyakoriságát vesszük alapul, akkor az állatkertek igazi „veszélyes állatai” nem a nagyragadozók, vagy az olyan kolosszusok, mint az elefánt és az orrszarvú, hanem azok a fajok, amelyeket a legkevésbé gondolnánk veszélyesnek, és éppen ezért nem is úgy kezeljük őket. Ott vannak mindjárt a háziállatok. Róluk automatikusan azt feltételezzük, hogy szelídek, és ez többnyire igaz is,

A kisebb majmok megtévesztően ártalmatlannak néznek ki, pedig sokszor agresszívok, ráadásul az emberre veszélyes betegségeket is terjeszthetnek

Fotó / Kovács Zsolt

AZ ÁLLATSIMOGATÓK NÉHÁNY ILLEMSZABÁLYA

1. Ne vigyél/engedj be az állatsimogatóba olyan gyereket, aki eleve fél az állattól. Nem fog megszűnni a félelme attól, hogy „mély vízbe dobják”, viszont ijedsége az állatokból is pánikreakciót válthat ki.
2. Kerüld a hirtelen, gyors mozdulatokat és a hangoskodást. Ne futkoss, ne kergesd az állatokat! Ha valamelyik el akar távolodni, ne menj utána.
3. Ne markold meg az állatok fülét, szarvát, lábát, farkát vagy egyéb testrészét. Ne öleld át őket szorosan, ne próbáld meg őket felemelni, ne ülj a hátukra, ezt kevés állat viseli el.
4. Ne vigyél be magaddal ehető dolgot a kifutóba. Az állatok rámenősek, könnyen kikapják a kezedből, akár nekik szántad, akár nem, és nem biztos, hogy ez jót tesz nekik.

csukban is vannak metszőfogak, így meglehetősen nagyot tudnak harapni, ha az ember nem megfelelően nyúl hozzájuk. (Mindig nyitott tenyérrel kell közelíteni feléjük, nehogy pusztán véletlenségből az ujjainkba haraphassanak).

KÉPZELD ODA A RÁCSOT!

Gyakori veszélyforrás az is, hogy az elmúlt évtizedek nagyszabású rácstalanítási akciói következtében

Az állatsimogatóban a kecskék olykor erőszakosan követelik a közönségtől az enniválót, és szarvuk egy-egy hirtelen mozdulatával sérülést is okozhatnak

Fotó / Kovács Zsolt

egyek állatok olyan közel kerülhetnek a közönséghez, mint korábban soha. Az ember számára szívderítőbb látvány egy árokkal, korláttal vagy üveggel határolt kifutó, mint egy rácsos ketrec, bár az állatnak mindegy, ő nem ismeri a rabság fogalmát, és ha a rácsra fel tud mászni, az árokba meg csak beleesni tud, akkor kérdéses, hogy melyikkel jár jobban. A rács nélküli kifutó kellemesebb látvány, mint a rácsos, de ez a látogatóktól megköveteli a megfontolt, kulturált viselkedést. Attól még, hogy fizikailag képesek vagyunk valahova benyúlni vagy behajolni, nem feltétlenül kell meg is tennünk. Nagyon sok állat automatikusan szájába veszi a feléje nyújtott kezét vagy ujját, még

csak nem is feltétlenül a területét védendő, hanem pusztán kíváncsiságból, hiszen a tapintóérzékét csak ilyen módon veheti be az új dolgok megismerésére. Ha az ember ilyenkor megijed, és elkapja a kezét, az állat is pánikkal reagál, és már valóban harap.

LÁTSZÓLAG ÁRTALMATLAN

Amíg a tigrishez vagy a medvéhez épeszű ember nem nyújtja a kezét (bár néha azért akad, aki ezt is megteszi), addig a szurikáta, a lajhár, a prérikutya, a manul vagy épp a már említett nyúl olyan ártalmatlannak és szelídeknek tűnik, hogy hajlamosak vagyunk megfeledkezni vadállat mivoltáról. A majmot is inkább csak afféle mókás fickónak gondolják sokan, pedig már egy tíz kiló körüli példány is képes életveszélyes sérülést okozni. Az emu csak egy túlméretezett csirkének tűnik, de roppant kíváncsi, és amennyivel nagyobb egy csirkénél, annyival nagyobb tud csípni. És bármily meglepő, még egy hal is okozhat véres sérülést annak, aki óvatlanul belenyúl a medencéjébe. Az úgynevezett „besétálós” (szaknyelven: immerziós) állatkifutókban gyakori probléma, hogy a látogatók visszaélnék a határolófelület hiányával, és megpróbálják az állatot felemelni, akarata ellenére megsimogatni vagy követni, esetleg egyenesen hajkurászni kezdik, amit az egyébként közönyösen viselkedő állat már rossz néven vesz, és az aktív védekezést választja. Sok esetben azért kell az ilyen besétálós lehetőséget megszüntetni, mert csak így lehet megvédeni az állatot a közönségtől. A veszélyes állat mindig az, amelyikhez az ember túl közel tud kerülni – de a legveszélyesebb maga az ember.

MIRTSE ÁRON

REJTVÉNY

Melyik az az Ausztráliában honos erszényes, amelynek korszerűsített kifutóját nemrég adták át a budapesti állatkertben?

A helyes megfejtés az alábbi kérdésekre adott helyes válaszokhoz tartozó betűcsoportokból állítható össze. A megfejtéshez érdemes az állatkert honlapját (www.zoobudapest.com) is böngészni.

1. Hány koalafaj él Új-Guineában?		
BAN: Egy	CSU: Egy sem	KA: Kettő
2. Ki írta a <i>Tábor tüzek a Dél Keresztje alatt</i> című könyvet?		
PASZ: Hangay György	DI: Szemadám György	CSA: Bernhard Grzimek
3. Melyik a legnagyobb ausztráliai erszényes?		
KUT: Keleti szürke óriáskenguru	OR: Vörös óriáskenguru	CSŐ: Hegyi kenguru
4. A felsoroltak közül melyik Ausztrália egyik hivatalos címerállata?		
RÚ: Emu	RÚ: Koala	CSÍ: Erszényes ördög

5. Milyen hosszúra nőhet az Ausztráliában honos <i>Digaster longmani</i> giliszta?		
MA: 1 méter	VOM: 1,8 méter	KOS: 1,1 méter
6. Melyik a legnagyobb ma élő erszényes ragadozó?		
BAT: Erszényes ördög	DÁR: Erszényes oroszán	KA: Erszényes nyest

A megfejtést kérjük az Állatvilág magazin szerkesztőségének e-mail-címére (info@allatvilagmagazin.hu) vagy postai címére (2521 Csolnok, Tölgyfa u. 5.) megküldeni név, cím, telefonszám feltüntetésével. (A lapból nem szükséges kivágni a rejtvényt.)

Beküldési határidő:

2024. december 27.

Kérjük, a borítékon vagy levelezőlapon tüntesse fel, hogy az melyik lapszám megfejtését tartalmazza!

A nyereményjáték során a helyes megfejtést beküldők közül három nyertest sorsolunk ki, akik értékes könyvjutalomban részesülnek a Fővárosi Állat- és Növénykert kiadásában megjelenő *Állatkerti kötetek a természetért* című sorozatból.

Azok között, akik a 2024. évi 1–6. lapszámok valamennyi rejtvény-pályázatára helyes megfejtést küldenek be, **főnyereményként egyéves állatkerti bérletet sorsolunk ki** jövő januárban!

A nyereményjáték szabályzata és a szerencsés nyertesek névsora a magazin honlapján (www.allatvilagmagazin.hu) olvasható.

Magyarország átalakuló állatvilága

Egy adott terület élővilágának a fajösszetétele nem állandó, hiszen a változó klimatikus, élőhelyi adottságok miatt (vagy az emberi tevékenység nyomán) bekövetkező lokális kipusztulások, természetes betelepülések vagy éppen a megjelenő idegenhonos fajok mind-mind befolyásolják azt, hogy milyen állatok, növények, gombák élnek körülöttünk. Az *Állatkerti kötetek a természetért* legújabb könyve ezt a témát egy ellentmondásokkal és sok meg nem értéssel övezett, de kétségkívül izgalmas és aktuális szempontból járja körbe: ez pedig a vadászat, orvvadászat és természetvédelem összetett kapcsolata.

Egy rövid áttekintés után emlős- és madárfajok (a legnagyobb érdeklődésre számot tartó csoportok) bemutatása következik, amelyek közös jellemzője, hogy valamilyen emberi tevékenység (vadászat, szándékos betelepítés, az élőhelyek drasztikus átalakítása) alapvetően befolyásolta és befolyásolja állomány nagyságukat, illetve természetvédelmi megítélésüket. A fajok bemutatása tükrözi a szerzők több évtizedes tapasztalatát – az érdekesítő visszatekintések sora, valamint a legfrissebb ismeretek bemutatása egy magas szakmai színvonalú és remek stílusú, mindenki számára ajánlható olvasmánnyá állnak össze.

A könyv november végén lát napvilágot. A megrendelési lehetőségről a budapesti állatkert honlapján és Facebook-oldalán jelenik meg tájékoztatás.

Sós Endre és Tóth Tamás: Magyarország átalakuló állatvilága – Fővárosi Állat- és Növénykert, 2024

CSORBA GÁBOR

Állatkerti história

Alighanem nincs még egy ember hazánkban, aki úgy ismerné az állatkertek világát, mint Kovács Zsolt. Legújabb könyve, az *Állatkerti história* izgalmas utazás időben és térben, az egykori királyi vadasparkoktól a legmodernebb zoológiai bemutatókig. Nemcsak saját – önmagában sem csekély – tapasztalataira és emlékeire támaszkodik benne, hanem behatóan tanulmányozta az idevágó szakirodalmat, és tolmácsolja számos ma élő, illetve néhai szakember szavait is, akik közül sokat van vagy volt szerencséje személyesen ismerni. Részben talán ennek is köszönhető, hogy az olvasó egy idő után kezdi úgy érezni, mintha ő maga is egy baráti beszélgetés résztvevője lenne egy asztal körül, ahol olyan legendás személyek ülnek, mint Anghi Csaba, Schmidt Egon vagy Kittenberger Kálmán, lassan úgy magával ragadja a zootörténelem áradó folyama, hogy le sem tudja tenni a kötetet. Megismerhet belőle izgalmas, szomorú vagy éppen háborzongató részleteket az állatkerti állattartás múltjából, érdekes adatokat, tényeket, műhelytitkokat, amelyekre esetleg nem is gondolt,

és választ találhat olyan kérdésekre, amelyek már régóta furdalják az oldalát, de nem tudta kinek feltenni őket.

Egyszersmind betekintést nyerhet a modern állatkertek sokrétű szerepébe a veszélyeztetett fajok megőrzése és az emberek szemléletformálása terén, némelyik szóba kerülő állatfaj természetvédelmi helyzetéről is áttekintést kaphat, valamint azt is megtudhatja, hová érdemes a közelben zoológiai kirándulást tennie. Ehhez hasonló összefoglaló könyv az állatkertek világáról nemigen született még – minden állat(kert)barátnak érdemes beszereznie!

Kovács Zsolt: Állatkerti história – Szülőföld Könyvkiadó, 2024

MIRTSE ÁRON

Muki, az aranyhörcsög otthonra lel

A szerző – az erdőt-mezőt bejáró elveszett farkaskölyök története, majd az állatkerti környezetben élő kis panda kalandjai után – harmadik kötetének a cselekményét is élethű miliőbe helyezte. Ez ismét remek lehetőség arra, hogy ne csupán egy fordulatos és mindvégig érdekesítő mesét tárjon fiatal olvasói elé, de egyenesen kedvet ébresszen bennük arra, hogy közelebbről is megismerkedjenek egy-egy állatfajjal, és hogy általában is érdeklődőn, rokonszenvvel tekintsenek az őket körülvevő élővilágra.

Fuchs Adrienn *Muki, az aranyhörcsög otthonra lel* című története egy kíváncsi, melegszívű kislány és egy apró rágcsáló találkozásáról majd barátságáról szól, illetve arról, hogy érdemes minden élőlény felé szeretettel, megértéssel fordulni. Nagy erénye a mesének, hogy mentes a didaktikusságtól meg a közhelyességtől, és hogy valóságos gyerekek által igyekeznek megragadni s fenntartani az ifjú olvasók figyelmét. E szándék érvényesülését remekül segítik Koronkai Dorottya illusztrációi. A könyv november végén kerül a könyvesboltokba!

Fuchs Adrienn: Muki, az aranyhörcsög otthonra lel – Dénes Natur Műhely Kiadó, 2024

V. Á.

VIETNÁM SZELLEMEI BOTSÁSKÁK, AZ ERDŐ KÍSÉRTETEI

A bótsáskákról mint az álcázás mestereiről szinte mindenki hallott már. Ez a körülbelül 3600 tudományosan leírt fajt számláló rovarrend hivatalos nevét (*Phasmatodea*) különleges álcázóképességéről kapta, ugyanis a latin *phasma* szó kísértetet, szellemet jelent. Ezzel is utalva a rejtőzködőképességre, melynek segítségével tökéletesen beleolvadnak a környezetükbe. Alakjuk legtöbbször botra, ágdarabra hasonlít. Vietnám faunája is büszkélkedhet „vándorló levelekkel”, amelyek olyan tökéletesen utánozzák a növények leveleit, hogy számos helyi népcsoport úgy hiszi, ezek az állatok olyan falevelek, melyek lábukat növesztették. Noha az alakjuk jelentősen eltér a tipikus pálcikaalaktól, valójában ők is a bótsáskák egy csoportját alkotják.

Vietnám területéről jelenleg körülbelül 150 leírt bótsáskafajt ismerünk. Pontos szám azért nem áll rendelkezésünkre, mert sok múzeumi preparált példányt több mint száz éve gyűjtöttek, és a pontos lelőhely nem ismert, így lehetséges, hogy az ország jelenlegi határain kívül esik az elterjedési területük. Ezenkívül, köszönhetően annak, hogy

Vietnám talán legszínesebb bótsáskája, a *Calvisia kneubuehleri* feltűnő színével hirdeti mérgező mivoltát. Szükség esetén egy speciális mirigyből kellemetlen szagú váladékot spriccel a támadójára

közkedvelt terráriumi hobbiállatok, az európai állatkertek és magántenyésztők jelenleg is tartanak közel 20, még nem publikált fajt, amelynek még nincs tudományos neve. Hogyan lehetséges ez? Úgy, hogy azok a kutatók, akik ennek a területnek a bótsáskáival foglalkoznak, a múzeumok számára begyűjtött állatokat élve szokták elhozni az expedícióikról. Ezek az állatok egy fogságban létrejövő populáció alapját képezik még azelőtt, hogy a kutatók tudományos munkájukban eljutnának az adott faj leírásáig.

ÉLETMENTŐ STRATÉGIÁK

A bótsáskák mérete fajonként változik, az alig 3,5-4 centiméteres *Orestes krijnsit*ől (Bresseel & Constant, 2018) egészen a közel 32 centiméter testhosszúságú óriásig, amely a világ egyik leghosszabb rovára, a *Neophryganistria heusii yentuensis* (Bresseel & Constant, 2014).

A *Medauroidea* sp. (Núi Chua) kifejlett hímje tipikus példája a pálcikaszerű bótsáskáknak. Alakja láthatatlanná teszi a növények ágai között

Ugyan az álcázás tette híressé ezeket az állatokat, de nem ez az egyetlen stratégia, amivel a ragadozók ellen védekeznek. Számos faj mérgező növényeket fogyaszt, majd a növényi mérgeket elraktározva maga is kellemetlen ízűvé válik. Ezek a fajok sokszor feltűnő színezettel hirdetik mérgező mivoltukat, hiszen sokkal hatékonyabb a védekezés, ha már messziről felismerik a ragadozók, hogy nem érdemes őket megkóstolni. Jó példák erre a *Calvisia* fajok, amelyek közül nem egy vetekekedhet bármelyik pillangó szépségével. Más fajok hegyes tüskéket növesztenek, melyek egyrészt megtörnek az állat körvonalát, ezzel segítik, hogy minél jobban beleolvadhasson a környezetébe, de hatékonyan megnehezítik a botsáska elfogyasztását is. Ilyen faj például az *Andropromachus scutatus* (Carl, 1913), a *Brockphasma spinifemoralis* (Bresseel & Constant, 2014) és a *Neohirasea maerens* (Brunner, 1907) is. Megint mások a lábaikon viselnek hegyes, erős tüskéket, melyekkel akár ellentámadásba is lendülnek. A legjellegzetesebb ilyen faj a *Haaniella gorochovi* (Hennemann, Conle, Brock & Seow-Choen, 2016), amely 10 centiméteres hosszával és erőteljes felépítésével igen hatékonyan védekezik a kisebb támadókkal szemben. Érdeemes megemlíteni a *Lobofemora scheireit* (Bresseel & Constant, 2015), amelynek kifejlett hímjei apró szárnyaikkal halk, kereplő hangot képesek kiadni

Vietnám leghosszabb botsáskája a *Neophryganistria heusii yentuensis*. Akár 32 centiméteres testmérete ellenére a faj 2014-ig rejtve maradt a tudomány elől

abban a reményben, hogy ezzel elijesztik a ragadozókat. Számos faj rendelkezik hosszú, jól fejlett szárnyakkal, melyek segítségével könnyen kerekelt oldhat veszély esetén. Ilyen a térség egyik legelterjedtebb faja is, a *Sipyloidea*, amely Japántól Madagaszkárig számos helyen megtelepedett, a véletlen behurcolásoknak köszönhetően. Ezenkívül a botsáskák legtöbb faja képes az úgynevezett autotomiára, ami annyit jelent, hogy ha egy ragadozó megragadja a lábát, akkor – akár csak a gyík a farkát – képes azt leválasztani magáról. Így a maradék öt lábán gyorsan kerekelt oldhat, míg a támadó a feláldozott lábbal van elfoglalva. A gyíkokkal ellentétben a botsáskáknak, mint minden ízeltlábúnak, a kultakarója nem képes nyúlni, növekedni, így kizárólag a vedlések alkalmával képesek az elvesztett lábat pótolni. A többé-kevésbé teljes visszánövész-

A *Nuichua rabaeyae*, magyarul párválasztó botsáska. A faj hímjei életük végéig őrzik párjukat más hímektől, ezzel biztosítva saját génállományuk továbbörökítését

téshez körülbelül négy vedlésre van szükség. Ez alatt minden alkalommal egy kicsit hosszabb lesz az új láb. A kifejlett állatok azonban, mivel már nem vedlenek, az elvesztett végtagokat már nem tudják pótolni. Ám 1-2 láb elvesztése szerencsére nem befolyásolja különösebben a mindennapjaikat.

„PÁRVÁLASZTÓ BOTSÁSKA”

Az Európai Állatkertek Szövetségének (EAZA) idén induló kampánya (Vietnamazing) Vietnám természeti értékeinek védelmére hívja fel a figyelmet. Ennek keretén belül néhány kiemelt fajjal mutatja be a térség élővilágát. Ilyen „zászlós faj” lett egy érdekes botsáska is, a *Nuichua rabaeyae* (Bresseel & Constant, 2018). Ez egy közepes termetű „tipikus” botsáska. A hímek még a többi fajnál is jóval kisebbek, mint a nőstények. Előbbiek alig 6 centiméteresek, karcsúak, míg utóbbiak elérhetik az akár 13 centiméteres testhosszt, és körülbelül ceruzavastagságúak. Színük kékeszöld alapon párhuzamos vörösesbarna csíkozású, főleg a fejen sötét színű bibircsekkel. Ez rendkívül jó rejtőszín a növényzetben. A faj egyik érdekessége az a viselkedés, ami sok dél-amerikai fajra jellemző ugyan, de Délkelet-Ázsia botsáskáira szinte egyáltalán nem: a monogám párkapcsolat. A hímek egész életükben követik a kiszemelt nőstényt, elkergetve a riválist-

A *Neohirasea maerens* hegyes tüskékkel védekezik a ragadozóktól. A botsáskák természetes ellenségei többek között a rovarevő hüllők, madarak, emlősök

A *Sipyloidea chlorotica* Délkelet-Ázsia legerjedtebb botsáskája. Az elmúlt 200 évben a térség számos pontját meghódította növényszállítmányokon utazva

A *Calvisia kneubuehleri* nevű fajt Bruno Kneubuehler svájci tenyésztőről nevezték el, aki az első befogott állatokat sikeresen életben tartotta és szaporította, megalapozva ezzel egy európai populációt

egy teljesen eltérő ökoszisztéma alakult ki számos bennszülött fajjal, amelyek máshol nem fordulnak elő. Érdekes tény, hogy úgynevezett másodlagos erdőben találták meg a párvásztó botsáskát. A másodlagos erdők akkor alakulnak ki, amikor az őserdő növényzete megsemmisül. Ez a legtöbb esetben a fakitermelés miatt következik be, ám Vietnámban nem csak erről van szó. A háború alatt az ellenséges katonák rejtőzködésének megakadályozása érdekében gyomirtó szerekkel jelentős területeken kiirtották az esőerdőket. Emiatt ma az ország legnagyobb részén már csak másodlagos erdők találhatók.

NEM NEHÉZ TENYÉSZTENI

A párvásztó botsáska tartása és tenyésztése, ahogy a legtöbb botsáskafajé, szerencsére nem különösebben nehéz. Közepes méretű, legalább 50 centiméter magas, jól szellőző terráriumban kényelmesen elfér egy kisebb csapat. A jó szellőzés mellett nagyon fontos a rendszeres párutánpótlás, ami egyrészt a talaj nedvesen tartásával, másrészt naponta történő lágy vizes permetezéssel biztosítható. A 22–25 °C közötti hőmérséklet ideális számukra. A faj eredeti tápnövénye pontosan nem ismert, csak annyit tudunk, hogy különböző cserjék levelével táplálkozik. Fogságban szerencsére számos hazai növényt elfogad, például a szedret (*Rubus spp.*), a mogyorót (*Corylus avellana*), az orbáncfüvet (*Hypericum spp.*), a borostyánt (*Hedera helix*), illetve egy Észak-Amerikából származó, egyre divatosabb virágkötészeti alapanyagot szolgáltató cserjét, a salalt (*Gaultheria shallon*).

Mint a legtöbb botsáska, éjjel aktív, hiszen a tökéletes álcázáshoz mozdulatlanak kell lennie. Csak az est leszálltával kezd táplálkozni. Petéit a talajra szórja, naponta körülbelül kettőt. A peték a nyirkos

kat. Ez ihlette a Fővárosi Állat- és Növénykert dolgozóit, hogy „párvásztó botsáska” névre kereszteljék a fajt. Érdekes hangzású tudományos nevét egyrészt Kristien Rabaey belga tenyésztőről kapta, aki a fajt először szaporította 2015-ben, másrészt a Nui Chua Nemzeti Parkról, ahol a populációt felfedezték. Jelenlegi ismereteink szerint csak ez a 24 500 hektáron elterülő nemzeti park ad otthont ennek az állatnak, máshonnan még nem került elő. Ez azzal magyarázható, hogy a környező területeknél szárazabb, melegebb az élőhely klímája. Ennek hatására

A *Neohirasea nana* (Carl, 1913) nevét alig 4 centiméteres termetéről kapta. A latin *nana* szó jelentése törpe

avarban 2-4 hónap múlva kelnek ki. A kis botsáskák ezután felmásznak egy közeli bokorra, és ha ehetőnek ítélik, táplálkozni kezdenek. Többszöri vedlés után a nőstényeknek körülbelül 4 hónap kell

Nomen est omen

A fogságban tenyésztett botsáskafajok száma igen magas, több mint 400. Ezek a fajok a világ minden tájáról kerültek Európába, jó részük csak az elmúlt években. Emiatt ezeknek az állatoknak nincs általánosan elfogadott köznapi nevük, soknak még tudományos neve sincs.

A régebbi idők egyik legaktívabb kutatója Carl Friedrich Brunner von Wattenwyl svájci természetudós volt, aki Vietnám térségéből több tucat botsáskafajt írt le az 1900-as évek elején. Jelenleg a Belga Királyi Természetudományi Intézet két munkatársa, Joachim Bresseel és Jérôme Constant vizsgálja a területet. Elsősorban nekik köszönhető, hogy ezeknek az érdekes rovaroknak közel 40 vietnámi fajtát tenyésztik Európában. A befogott állatokat megbízható tenyésztőknek, állatkerteknek szokták adni, majd a természetes úton elhullott egyedeket használják a múzeumi gyűjtemény gyarapítására, illetve a tudományos munkához. Gyakran előfordul, hogy névadással köszönik meg a tenyésztők munkáját. Ez történt a legszínesebb vietnámi botsáska esetében is. Egy 2012-ben befogott fajról van szó, amelynek tudományos publikálása csak 2017-ben történt meg, és amelyet a befogott egyedeket sikeresen továbbszaporító svájci úrról, Bruno Kneubuehlerrel neveztek el *Calvisia kneubuehler*nek (Bresseel & Constant, 2017).

az ivarérettséghez. A hímek sokkal kisebb méretűeknek köszönhetően viszonylag hamar, 2,5 hónap elteltével érik el a kifejlettséget. Ekkor kezdenek párkeresésbe, viszont a nőstények ilyenkor általában még nem ivarérettek. Ha egy hím rátalál leendő párjára, rákapaszkodik, és a hátán viteti magát vele. Amikor a nőstény vedlik, egyszerűen lemászik a levedlett bőrről, és visszakapaszkodik a párjára. Valószínű, hogy a hímek agresszív „feltékenységének” következménye a fajnál tapasztalható hatalmas méretkülönbség a két ivar között, hiszen azok a hímek öröközték át génjeiket, amelyek hamarabb elérték az ivarérettséget. A gyors fejlődés viszont a méret rovására történt, így a lassan növekvő nagyobb testű hímek lassan kiszelektálódtak.

A vadonban élő populációról egyelőre nagyon keveset tudunk. Rendkívül szűk területen való elterjedése miatt sebezhető, de jelenleg nem szerepel sem a helyi védettséget élvező fajok listáján, sem az IUCN Vörös listáján (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources – Természetvédelmi Világszövetség). A Fővárosi Állat- és Növénykertek kívül csak néhány európai állatkert tenyésztje e fajt, de több magántenyésztő is foglalkozik vele. Ezek a tenyészetek egyfajta biztonsági tartalékot képeznek, ami rendkívül fontos a kis elterjedési területtel rendelkező, ezáltal sérülékeny faj számára. A Vietnamazing kampány egyik célja minél több adatot gyűjteni erről a fajról is, hiszen így valósítható meg természetes élőhelyének és populációjának eredményes védelme, hogy a jövőben sem csak terráriumokban találkozhatunk ezekkel az izgalmas lényekkel.

BENYÓ ANDRÁS

A szerző felvételei

Elpusztult a Maryland Zoo legidősebb pápaszemes pingvinje (*Spheniscus demersus*), amely 230 utódot nemzett. Mr. Greedy 33 évet élt, és ezzel messze meghaladta a pingvinek 18 éves átlagos élettartamát. „Nagyon nehéz elveszíteni egy állatot, amelyet több mint három évtizedig gondoztunk szeretettel. Ennek az egyetlenegy madárnak hihetetlenül fontos szerepe volt a pápaszemes pingvinek fennmaradásában” – mondta Jen Kottyan madárgondozó. Mr. Greedy és „neje”, Mrs. Greedy 1992-ben érkeztek Marylandbe, és 1994 óta alkottak egy párt. A Maryland Állatkert ad otthont Észak-Amerika egyik legnagyobb pápaszemespingvin-kolóniájának, és eddig már több mint 1000 fióka kelt ki az intézményben. Jelenleg körülbelül 10000 költőpár él a világon, de a fajt ennek ellenére a tíz éven belüli kihalás fenyegeti.

Fotó / Bagosi Zoltán

Átszállítják az ausztrál Rockhampton Állatkert csimpánzeit – Leakey-t és három éves kicsinyét, Mzurit – a Sydney Zooba. Helyükre hamarosan

egy 18 éves nőtény érkezik Sydneyből, a jövő év első felében pedig egy 12 esztendő, szintén nőtény csimpánz Szöulből. A döntés nem volt könnyű, hiszen Leakey és Mzuri mind a gondozók, mind a látogatók kedvencei közé tartoznak. Az állatok áthelyezése azonban új szaporodási lehetőségeket teremt, ami nagyon fontos az ausztráliai csimpánzpopuláció számára. Leakey és a rockhamptoni alfahím, Alon nem állnak rokonságban a régióban élő csimpánzokkal. A gondozók bíznak abban, hogy Leakey-re jó hatással lesz a változás, mivel a Rockhamptonban élő hímek hierarchiájában történt közelmúltbeli változásokat nem viselte jól. Leakey idősebbik lánya Rockhamptonban maradt.

Fotó / Shutterstock

Egy hét után sikerült elfogni azt a bengáli tigrist (*Panthera tigris tigris*), amelyk szeptember 4-én szökött meg a mexikói Quinta La Fauna állatkertből. A 220 kg tömegű

ragadozót a texasi határ közelében sértetlenül sikerült befogni. Tartani lehetett attól, hogy a tigris – átúszva a Rio Grandét, amely a megtalálásának környékén mindössze 50 méter széles – az Egyesült Államok területére lép, de az állat mindvégig Mexikóban maradt. Mivel a Quinta La Fauna nem tudja biztosítani a biztonságos tartást, a tigrist a megfelelő körülményekkel rendelkező Tamatán Zooba szállítják át.

Szeptember második hetében hő- és tűzveszély miatt evakuálták a kaliforniai Big Bear Alpine Zooban élő állatokat.

Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a Line Fire elnevezésű tűzvész rendkívül súlyossá válhat, az állatkert illetékesei azonnal felvették a kapcsolatot egy másik létesítménnyel az állatok átszállítása érdekében. A hópárducok és a medvék kivételével végül a kert összes lakója (elsősorban rókák, baglyok és madarak) átköltözött ideiglenes lakhelyére, a Living Desert Zoo and Gardensbe. Heather Down, ez utóbbi intézmény kurátora elmondta, hogy gondozói csapatuk folyamatosan gyakorol az ilyen típusú vészhelyzetekre, és minden lehetséges módon megpróbálnak segíteni a rászoruló állatoknak. Az áthelyezett állatok – nyugalmuk biztosítása érdekében – nem látogathatók. A Big Bear Alpine Zoo, amely a területen őshonos fajok rehabilitációjára és szabadon engedésére specializálódott, egyelőre bezárt. A Line Fire kb. 154 négyzetkilométert (ez Budapest területének nagyjából a 30%-a) égetett fel, amelynek 21%-a védett terület volt.

Nagyon szomorú és egyben rejtélyes haláleset történt a chesteri állatkertben.

Szeretett nőstény ázsiai elefántjuk (*Elephas maximus*), Riva augusztusi rutin vérvételének során a szakemberek olyan rendellenességeket észleltek, amelyek aggodalomra adtak okot. Mivel feltétlenül szükséges volt a gyors és alapos kivizsgálás, az elefántot újabb, altatásban történő vizsgálatnak vetették alá, azonban Riva az általános érzéstelenítés alatt életét veszítette. Az állatorvosi csapat mindent megpróbált, hogy újraélessze, de sajnos nem jártak sikerrel. A Chester Zoo munkatársai megdöbbenve és mély szomorúsággal fogadták a tragikus hírt. Közleményükben kiemelték, hogy az elefánt halála nem csupán az állatkert, hanem a teljes természetvédelmi közösség számára óriási veszteség. Egyelőre nem lehet tudni, mi történt Rivával. A kutatók számos speciális tesztet végeztek el, amelyek kiértékelése jelenleg is folyamatban van.

Jelentős szerepet játszik a Chester Zoo a parti vidrapók (*Dolomedes plantarius*) védelmében.

A 15 évvel ezelőtt csaknem kihalt faj létfontosságú szerepet játszik az egészséges vízi ökoszisztémában. Az állatkert szakértői 2011-ben kezdték a tenyésztési programot több száz pókbébi felnevelésével. Ez nem volt egyszerű feladat, hiszen a pókokat külön kémcsőben kellett elhelyezni, hogy ne egyék meg egymást, és heteken át mindennap óvatosan, csipesszel kellett őket táplálni. Amikor a fiatalok megerősödtek, vízszateleptették őket természetes élőhelyükre. Ma, csaknem másfél évtizeddel később, becslések szerint kb. 10 000 szaporodó nőstény él az Egyesült Királyságban. Nagy méretük ellenére a parti vidrapók teljesen veszélytelenek az emberre nézve. A kifejlett példányok a testükön végigfutó, szemet gyönyörködtető fehér csíkról azonosíthatók; nagyságuk egy felnőtt ember tenyérének a méretével vetekedik. Félig vízi vadászként fontos szerepet töltenek be a mocsári ökoszisztémák fenntartásában. A legtöbb póktól eltérően – amelyek hálójával zsákmányolják áldozataikat – ez a hatékony ragadozó lesben áll, mellső lábait a víz felületére helyezve. A lábán lévő apró szőrszálak (az ún. trichobothria) érzékelik a zsákmány által a vízben keltett rezgéseket, lehetővé téve számára, hogy gyorsan lecsapjon áldozatára.

Először születtek ritka babiruszák (*Babyrousa babyrussa*) a londoni állatkertben.

Különleges agyaruk és szőrtelen testük miatt szülőházjukban, Indonéziában gyakran a nem túl hízelgő patkány- vagy démondisznó névvel illetik ezeket az állatokat, és sokan a világ legcsúnyább sertéseinek tartják őket. A London Zoo elhivatott gondozói ezzel a legkevésbé sem értenek egyet, véleményük szerint az állatok egyedi megjelenése inkább különleges, és nagyon örülnek az ikrek érkezésének. Édesanyjuknak, Beth-nek ez az első alma, de kiválóan gondozza kicsinyeit. A malacok erősek és energikusak, egész nap egymást kergetve játszanak, és érdeklődve fedezik fel otthonukat. Az IUCN Vörös listáján a veszélyeztetett kategóriába sorolt faj vadon élő populációjának száma – erdei élőhelyeik elpusztítása és a nem őshonos betegségek behurcolása miatt – folyamatosan csökken.

Fotó / Bagosi Zoltán

Kilenc guami jégmadarat (*Todiramphus cinnamominus cinnamominus*) – négy tojót és öt hímét – neveltek fel az elmúlt hónapokban a Cincinnati Zooban.

A madarak közül kettő, Fuetsa és Sindalu már tagja volt annak a kilenc egyedből álló csapatnak, amelyet szeptember végén engedtek szabadon a lakatlan Palmyra-atoll ideiglenes madárházából. (Nemsokára csatlakozik hozzájuk a szintén az állatkertben nevelkedett Tutuhan, amely másik két madárral együtt hamarosan megkezdheti szabad életét a vadonban.) Úgy tűnik, hogy az apró nyomkövetővel felszerelt szárnyasok kifejezetten jól boldogulnak. A biztonság kedvéért azért kiegészítő táplálék is a rendelkezésükre áll, hogy segítse őket a szabad életre való átállásban. A Palmyra-atoll ideális hely a Guamra 1988-ban véletlenül behurcolt barna fakígyó (*Boiga irregularis*) miatt kihalt jégmadarak számára. Ez az egyik legegészségesebb ökoszisztéma a Földön, mentes az invazív ragadozóktól, és a területet – védett nemzeti rezervátumként – gondosan felügyelik. A betelepített jégmadarak minimális hatással vannak az őshonos vadvilágra. A guami mezőgazdasági minisztérium, valamint az Állatkertek és Akváriumok Szövetsége (AZA) 1995-ben 29 megmentett jégmadárral kezdte el a tenyésztési programot. Jelenleg 25 intézményben 127 felnőtt jégmadár él az USA-ban.

Fotó / Shutterstock

□ ELKÉSZÜLT A VOMBATVÁR

Szeptember 18-án adtuk át a vombatok megújult lakhelyét, a Vombatvárat. Az Ausztráliában őshonos, állatkertekben csak ritkán látható erszényeseket 2011 óta mutatjuk be folyamatosan, de a rendszeres szaporulatra való tekintettel a 13 évvel ezelőtti átadott férőhelyet érdemes volt jelentősen kibővíteni.

A beruházás mintegy 20 millió forintnyi költségét az Állatkerti Alapítványhoz beérkező támogatásokból fedeztük. Alapítványunk az év során több adománygyűjtő kampányt is hirdetett az új Vombatvár kapcsán: többek között művészi vombattalplenyomatok vásárlásával, illetve vombattombolán való részvétellel is lehetett támogatni a kezdeményezést. A Vombatvár átadásán dr. Sós Endre, intézményünk természetvédelmi és állategészségügyi igazgatója külön is megköszönte azoknak a segítségét, akik támogatásukkal hozzájárultak a beruházáshoz.

Az erszényesek közé tartozó vombatokkal Európában ma mindössze 9 állatkertben találkozhatnak a látogatók, a hazai kertek közül pedig egyedül a budapestiben. Nálunk viszont a tartásuk olyan sikeres, hogy a 2011-ben érkezett tenyészpár, Molly és Wally nászából összesen 6 kölyök született. Ez világraszóló szakmai eredménynek mondható, különösen annak fényében, hogy az első budapesti kisvombat világra jövelele előtt egész Európában közel 100 év alatt, 5 különböző állatkertben mindösszesen 10 vombatbébi született.

Az új Vombatvár négy külső és négy belső (szükség esetén egybenyitható, de teljesen külön is választható) részből áll, így két tenyészpár és utódaik elhelyezésére is alkalmas egyidejűleg. Van tehát elég tér arra, hogy Wally és Molly mellett egy fiatal pár, sőt a majdani kölykeik is helyet kapjanak itt. Ennek az új tenyészpárnak az összeszoktatása már folyamatban van: a hároméves, budapesti születésű nőtény, Mia mellé ugyanis a közelmúltban egy korban hozzá illő, Kaoota nevű hím érkezett a koppenhágai állatkertből.

Fotók / Bagosi Zoltán

□ ÚJ LAKÓK A MÉRGESHÁZBAN

Két új, érdekes fajjal bővült a Mérgesházban bemutatott állatok köre: a fehérájkú bambuszviperával (*Trimeresurus albolabris*) és a mangrove viperával (*Trimeresurus purpureomaculatus*).

A két, egymással viszonylag közeli rokonságban álló kígyófaj egyaránt

Ázsia délkeleti részén őshonos, és mindkettőre igaz, hogy egy méternél hosszabbra nemigen nő. A bambuszvipera főleg a nyílt erdőségek lakója, ennek megfelelően leginkább a fák és cserjék ágain szeret tartózkodni. A mangrove vipera, ahogyan arra a neve

is utal, a mangroveerdőket és egyéb part menti erdőségeket kedveli, ahol főként az alacsonyabban lévő ágakon lehet látni. Mindkét faj tápláléka főként kisméretű rovarokból, illetve időnként madaraktól, kisebb hüllőkből vagy békákból áll. Zsákmányukat mérgük segítségével teszik ártalmatlanná.

A két faj közül a fehérájkú bambuszvipera Vietnám területén is őshonosnak számít. Ezt azért érdemes kiemelni, mert az Európai Állatkertek és Akváriumok Szövetsége aktuális tematikus természetvédelmi kampánya a 2024/2025-ös évadban éppen Vietnám élővilágára hívja fel a figyelmet. A VietnAmazing című kampányhoz a mi intézményünk is csatlakozott.

Fotók / Bagosi Zoltán

HÍREK A BUDAPESTI ÁLLATKERTBŐL

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: HANGA ZOLTÁN

▣ FECSKEMENTÉS

A különféle fecskék gyakori vendégek vadállatmentő központunkban. Tavaly például 134 mentett fecskéről gondoskodtunk (49 molnárfecske, 44 sarlósfecské, 40 füsti fecské, 1 partifecske), a megelőző esztendőben pedig 150, 130, illetve 148 volt az adott évben mentett fecskék száma. Idén szeptemberben viszont szokatlan dolog történt: néhány nap alatt 71, tehát az éves szám nagyjából felének megfelelő számú fecske került be hozzánk.

A szeptember második hetében jelentkező szokatlanul hideg, csapadékos idő nagy kihívást jelentett a fecskék számára. Azoknak is, akik itt fészkelnek, és innen indultak volna teleshelyükre, és azoknak is, akik észak felől jövet átutazóban tartózkodtak Magyarországon. A hideg időben a madaraknak több energiát kellett „fűtésre”, a testhőmérséklet fenntartására fordítani, ráadásul a felhasznált energiát nem tudták táplálkozással pótolni, hiszen a fő táplálékukat jelentő repülő rovarok is sokkal kevésbé voltak aktívak a hűvös időben.

A tragikus időjárási helyzet sajnos sok fecske életébe került, de jó volt látni, hogy az egész ország megmozdult, és sokan kivették a részüket a bajba került madarak mentéséből. Így tet-

tünk mi is. A Vadállatmentő központunkba ebben az időszakban 64 molnárfecske és 7 füsti fecske került be: mindannyian le voltak gyengülve az éhezéstől és a hidegtől. Munkatársaink azonnal meg is kezdték roborálásukat, felerősítésüket, hogy szervezetük tartalékait feltöltsék, és a madarak kondíciója, tápláltsága, erőnléte lehetővé tegye a vonulás folytatását. Amikor ez megtörtént, és az időjárás újra kedvezőre fordult, a Nagyszikláról engedték le őket, hogy továbbrepülhessenek az égi országúton Afrika felé.

Fotó / Bagosi Zoltán

▣ ÁLLATTANI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI VERSENY ISKOLÁSOKNAK

Anghi Csaba Országos Állattani és Természetvédelmi Verseny néven hirdet egyéni, háromfordulós versenyt a Fővárosi Állat- és Növénykert 5–10. osztályos tanulók részére. A verseny névadója, dr. Anghi Csaba (1901–1982) a hazai állatkertészet, zoológia és állattenyésztés nemzetközi hírű tudósa, aki a budapesti állatkert egykori főigazgatójaként az állatkerti oktató- és zoopedagógiai munka jelentős szervezője, a biológiai ismeretterjesztés nagy egyénisége volt.

A verseny célja, hogy a diákok jobban megismerjék az állatvilágot, az állatok védelmét és a természetvédelem fontosságát, illetve elmélyedjenek a természet bonyolultabb összefüggéseiben.

A megmérettetés három korcsoportban zajlik. A vetélkedő első három fordulóját online formában rendezik meg, majd a legjobb versenyzők személyesen mérhetik össze tudásukat a döntőben, amelyet az állatkertben tartanak tavasszal.

A verseny anyaga az *Állatvilág* magazin kijelölt cikkeire, a hatályos tankönyvekre és a budapesti állatkert honlapján található információkra épít.

A verseny legjobbjai értékes nyereményekkel gazdagodhatnak, illetve a döntőbe nem bejutó tanulók között is lesz nyereménysorsolás.

A részletes versenykiírás, a tervezett időpontok, valamint a nevezésre vonatkozó információk a Fővárosi Állat- és Növénykert hivatalos weboldalán (www.zoobudapest.com) az Oktatás menüpontban található. A verseny kiváló lehetőség arra, hogy a diákok bővítsék tudásukat az állatvilágról, és aktívan hozzájáruljanak a természetvédelem ügyéhez.

Fotó / Kapocsy György

ÁTMENETI MENEDÉK

A margitszigeti kisállatkert lakóit az elmúlt 22 évben immáron harmadik alkalommal kellett evakuálni az áradó Duna magas vízszintje miatt. Ahogy az Bacsó Péter *A tanú* című kultikus filmjében elhangzik: „Mert a Duna az jön, a Duna mindig jön” – és mindannyian tudjuk, hogy erre mindig alaposan fel kell készülni.

Pontosan így tettek a Fővárosi Állat- és Növénykert szakemberei is, akik már hetek óta folyamatosan figyelemmel kísérték az előbb külföldön gondot okozó, majd hazánkba érkező hatalmas vízmennyiséget. Minden helyzetre fel voltak készülve hetekkel a folyó tetőzése előtt.

Az 1950-es években alakult kisállatkertet – amely 2002 óta a budapesti állatkerthez tartozik – a 11 évvel ezelőtti nagy áradás óta most először kellett kitelepíteni néhány hétre. Bár az előrejelzések alapján úgy tűnt, hogy a vízszint nem éri majd el a 2013-as 891 cm-t, az állatok átszállítása a városligeti intézmény területére elkerülhetetlen volt.

A kitelepítés mindössze három óra alatt minden gond nélkül lezajlott. A Fővárosi Állat- és Növénykertben már előkészített helyeken várták az ideiglenes lakókat

Az állatok evakuálására a biztonságuk érdekében volt szükség, és ez jó döntésnek bizonyult, mert szerencsére egyiknek sem esett bántódása. A kitelepítés során a közel 20 főből álló szakértői csapat dr. Sós Endre természetvédelmi és állategészségügyi igazgató irányításával a lehető legnagyobb szaktudással, gondossággal, illetve az állatok számára a lehető legkisebb kitétséggel igyekezett a margitszigeti kisállatkert 110 lakóját biztonságba helyezni.

A ragadozó madarak befogása nagy szakértelmet igényel. Erős csőrükkel, karmukkal komoly sérülést okozhatnak. Mindemellett az állatok testi épségének megóvása az elsődleges

Vadsparki történet

A margitszigeti bemutató vadspark működését 22 éve bízta a főváros a budapesti állatkertre. Abban az évben a budapesti önkormányzat a jócskán leromlott állapotú kertet teljesen felújította. A hazai erdőkben is őshonos dámvadak kifutójában magyar óriásnyulak és törpenyulak is élnek, ami a Margit-sziget egykori természetes állapotára, kora középkori kolostorkertek és vadaskertek világára utal. Az egykoron Nyulak szigetének nevezett terület elképzelhetetlen lenne ezen állatok bemutatása nélkül.

A vízimadarak, közöttük díszes madárfajok (Bahama- és mandarin récék) bemutatásán túl itt kapnak otthont megmentett, ám önálló életre már képtelen szárnyasok: egerészölyvek, rétisasok, baglyok. Az 5200 m²-es kisállatkertben pónilovak is megtekinthetők – a nyári időszakban a kerten belülről, télen pedig csak kívülről.

Az állatokat szakszerűen elhelyezték a különböző méretű speciális szállítóládákban, amelyekben garantáltan biztonságosan utazhattak

adott állat teljesen elalszik, csak ekkor hozhatták ki az egyedeket a karámból. A procedúra összetettségét jól mutatja, hogy a dámcapat ebben a felfokozott állapotban néhányszor megpróbált „kitörni” a gondozók, szakemberek gyűrűjéből – ilyenkor teret adtak nekik. Hamarosan újra közelebb merészkedtek a terelőemberek, majd lassan a sarok felé irányították őket. Ezt követően irányított kábítólovedék segítségével bódították el az állatokat. A dáموkat ezután már nem érte különösebb stressz, az új helyüket néhány óra alatt megszokták, és mivel a csapat együtt maradt, valamint a jól ismert gondozóik jártak be hozzájuk, gyorsan megnyugodtak. A dáموk az állatkertben az alpakák régi kifutóját kapták meg, ahol a nagyközönség is megtekintheti őket.

EVAKUÁLNI KELL!

Szeptember 18-án délelőtt, a szakemberek megérkezésekor, a Margitszigeten a hatóságok a civilekkel karöltve töltötték a homokzsákokat a gáton, alig tíz méterre a kisállatkerttől. A sziget északi bejáratánál az Árpád híd felől még szabad bejárást kaphattak a futókörre igyekvők, a Margit hídi bejáratot pedig már lezárták. Mivel a katasztrófavédelem már kiadta a teljes lezárás dátumát, gyorsan kellett cselekedni. A sikeres és szerencsére eseménytelen mentőakció időtartamát az állatok érdekében is minimalizálni kellett. Tehát a teljes állatállományt beládázták, becsomagolták, majd biztonságos helyre szállították.

A vadsparkban élő állatok többsége madár, az ő befogásuk a képzett és sokat tapasztalt szakemberek számára nem jelentett különösebb kihívást. Többnyire befogószákokkal, tehát egy fémszerkezetre feszített hálóval tudták gond nélkül és óvatosan befogni őket. A récéket úgynevezett „hajtással” tudták gyorsan összegyűjteni. A két lovat pedig lószállító járművel költöztették el a szakemberek.

Tízből kilenc dámszarvas befogásához, utaztatásához viszont nagy türelemre és kábítólovedékre is szükség volt. A dáموk befogásakor törekedni kellett arra, hogy az állatokat minél kevesebb stressz érje, ezért óvatosan a karám egyik sarkába terelték őket, ahol az altatópuska és a fúvócső hatótávolságán belül meg lehetett közelíteni a csapatot. Minden lövés után meg kellett várni, amíg az

A tíz dámszarvas közül egy fiatal borjút végül nem is kellett bódítani. Miután ő maradt utoljára, egy háló segítségével könnyedén befogták

IDEIGLENES OTTHON

A kisállatkert szárnyas lakóinak ideiglenes elhelyezése több helyszínen volt lehetséges. A szükség és a férőhelyek tekintetében a madarak többségét olyan helyre tudták csak elhelyezni az állatkert munkatársai, ahol a látogatók nem láthatták őket. A vízi szárnyasok például átmenetileg egy nagy zöld sátorba kerültek, amelyet még a madárinfluenza idején állítottak az állatkert. A medence feltöltése után kiváló helyszínt tudtak biztosítani ezeknek az állatoknak. A biodóm területén lévő baromfinevelő sátor ideiglenesen pont megfelelt erre a célra, hiszen jól szellőztethető, és sok állat elfért itt. Más szárnyasokat egyéb, háttérben lévő „tárolóhelyre” tudták elhelyezni, némelyek a karantén röpdéiben találtak menedéket. A kisállatkert lakói mind a megszokott bemutatóhelyükön, mind az állatkerti tartózkodásuk alatt állategészségügyi felügyelet alatt álltak.

A vízszint tetőzése után elmondható, hogy a kisállatkert a szigeten épségben maradt, és lapunk megjelenéséig az állatok várhatóan vissza is tudnak költözni megszokott élőhelyükre. A belvíz okozta károk helyreállítási munkálatai (a megemelkedett talajvíz miatt a fákat kell biztosítani), valamint a takarítás és a fertőtlenítés után ismét birtokba vehetik a kisállatkertet a gólyák, az egerészölyvek, a récék, a rétisasok és a többi lakó.

FUCHS ADRIENN

Szelényi Gábor felvételei

EGY KÖNNYEN TARTHATÓ GYÍK

ZÖLD ANOLISZ A TERRÁRIUMBAN

A zöld anolisz (*Anolis carolinensis*) Kuba, Texas, Hawaii, Jamaica és Puerto Rico lakója. Japánba, az Ogasawara-szigetre betelepítették, és a Kanári-szigetekre is behurcolták, de a terraristák „jóvoltából” vélhetően megjelentek Európában, a számukra kedvező életfeltételeket nyújtó vidékeken is. Dél-Floridába, ahova az egyébként Kubában élő *Anolis porcatust* már szintén betelepítették, könnyen hibridizálódik a két faj.

A kifejlett hímek 16-22, a nőstények 14-18 cm hosszúak. A fejük nagy, alig különül el a nyaktól. A fark hosszabb, mint a test. A karmos lábujjak és az ujjak alsó részén megnagyobbodott lábujjpárnák segítségével a legsimább felületeken is képesek mozogni. A hímek zöldek, a szemhéj gyakran kékes színben irizál. A nőstények általában barnák, egyes példányok hátán egy világos, szabálytalan foltokkal tarkított csík fut, egészen a farkokvégig. Egyes populációk hímjeinél élénk világoskék csík látható a gerinc mentén. Néhány éve az importátatokkal több kék példány is érkezett. Ezen példányok bőréből hiányoznak a xantofór sejtek. Vizsgálatok szerint minden húszszedik gyík kék! Mindkét nemnél látható toroklebeny, amely lehet vörös, sárga, kék, néhan barna, apró, világos foltokkal tarkítva. A lebenyt a torokizmok segítségével tudják vitorlaszerűen mozgatni. Ivarérett korban a hímek a lebenyt kifejezítve jelzik vetélytársaiknak a jelenlétüket, készen

A cserje-, vagy lombkoronaszinten élő zöld anolisz nappal aktív. Éjszaka a színe szürke vagy barna lesz, testét az ágakhoz lapítja. A nőstényeknek is vörös a toroktájékuk, de sokkal halványabb, mint a hím példányoké

Fotó / Shutterstock

állva egy esetleges territóriumvédő verekedésre is. A nőstények is mozgatják a toroklebenyüket, amely sokkal szerényebb méretű, mint a hímeké. A hímek a tükörben meglátva magukat azonnal pózolni kezdenek!

TERRÁRIUMBAN TARTVA

Az importpéldányok külső és belső parazitákkal fertőzöttek. Első lépésként tehát szakember segítségével szabaduljunk meg az élősködőktől! Javasolt egy pár anoliszt, vagy 1 hímét és 2 nőstényt beszerezni. Több hím, különösen amikor nőstény is van mellettük, nem tartható együtt, mert folyton verekedni fognak.

Ne a kereskedésekben látható sok-sok példány viselkedését tekintsük mintának. Az összezsúfolt példányok viselkedése ugyanis megváltozik. Ahogy csökken a létszám, azonnal kialakul a rangsor, és kezdődik a harc. Élőhelyi vizsgálatok során egy köbméternyi légtérben a domináns hím körül 4-5 nőstényt találtak. Ha biztosítani tudjuk ezt a méretet, ez az információ irányadó lehet. Kisebb terráriumban elégedjünk meg a már említett egy

Színváltók

A zöld anoliszok nem mindig zöldek, hőmérséklettől, fényviszonyoktól és a kedélyállapotuktól függően akár barnák vagy szürkék is lehetnek. Floridában az anoliszt a színváltása miatt kaméleonnak is nevezik. Mivel arboreális faj, ezért a zöld levelekhez, szárazhoz alkalmazkodva a hímek „alapállapotban” zöld színűek. Ragadozó felbukkanásakor azonban menten barnák lesznek, lelapulva egy faág-hoz. A farkuk könnyen letörik, és nem vagy nehezen regenerálódik, helyén általában csak egy csonk marad. Az egyedek a környezetükhöz nagyon könnyen alkalmazkodnak, az emberi településeket sem kerülik el, egyebek mellett ennek köszönhetik inváziós sikerüket is.

pár anolisszal. Számukra 50 x 50 cm alapterületű, 80-100 cm magas terrárium már megfelelő. Az oldalfalakat kókuszlapokkal, parafa kéreggel boríthatjuk. A műszikla ennél a fajnál nem javasolt. Szívesebben időznek a faalapú dekorációs elemeken. Több mászóágat, gallyakat helyezünk el szabálytalanul. Izgalmas megoldás egy-egy fás szárú élő növény elhelyezése is, például a fikusz, dracéna, yucca, hibiszkusz fajaiból összeállított minidzsungel. Talajnak megfelel a kókuszrost és a vegyszermentes kerti föld keveréke, enyhén nedvesen. Néhány lehullott tölgy-, platán-, magnólialevelet szórjunk rá. Itatótálnak bármilyen műanyag edény szoba jöhet, amit mindennap tisztára kell mosni, friss vízzel feltölteni. Nemcsak az élő növények, hanem a gyíkok miatt is legalább naponta kell párásítani, erre egy kézi permetező jó megoldás. A permetezés utáni páratartalom 65–90% legyen, ami a következő locsolásig természetesen csökkenni fog. A magas építésű terrárium alkalmas a különböző hőmérsékleti lépcsők kialakítására. A fűtési és a napfényt pótló lámpákat kívülre, a drótháló tetejére illesztjük. A napozólámpa alatti hőmérséklet – egy faágra irányítva – 28–32 fok lehet. A terrárium általános hőmérséklete 26-30 fok, az éjszakai 20-22 fok kell legyen. Kedvenceink egészségének megóvása érdekében fontos az UV lámpa beépítése 5.0-s teljesítménnyel. Ezt délelőtt és délután 2-2 órát üzemeltessük. Felesleges 12 órát működtetni, hiszen a természetben sem napoznak állandóan a gyíkok.

Az anoliszok minden olyan zsákmányt felfalnak, amely kisebb, vagy akkora, mint az ő fejük. Hatalmas szájjukkal mindent levadásznak. Már csak ezért

E színpompás gyíkok folyamatosan kémlelik a környezetüket. Elsősorban a ragadozók felbukkanására reagálás, a fajtársak szemmel tartása és a zsákmány észlelése fontos szempont a gyíkok életében

Fotó / Shutterstock

Az imponálni akaró vagy a többieket elriasztani szándékozó hímek toroklebe-nyük mozgatása mellett testüket megemelve igyekeznek nagyobb-nak látszani

Fotó / Shutterstock

sem lehet a fiatalokat a szülőkkel együtt tartani. Terráriumi tartásnál légy, csótány, sáska, tücsök, liszt-kukac, gyászbogár és rózsabogárlárva, viasz-moly, fűhálózott rovarok, pókok és földigiliszta lehet a takarmány, amelyre minden etetésnél vitaminpor komplexet kell szórni. A szakirodalom megemlíti, hogy több alkalommal észleltek magevést e fajnál.

KIKELNEK A TOJÁSBÓL

Telettetéskor elegendő a 20-22 fokot tartani. A mi téli időszakunkban a fényszegény hónapokat az anoliszok szívesebben töltik nyugalomban. Ekkor táplálékot is alig vesznek magukhoz. Felesleges ezekben a hónapokban megemlíteni a terrárium belső hőmérsékletét, hiszen úgyis felhasználják az összes energiájukat, apatikussá válnak, legfeljebb a gazda lelke nyugodna meg, hogy felelősen ellátta kedvenceit. Az anoliszok évente, május és szeptember között 3-5 alkalommal párzanak. Megfigyelték, hogy a nőstények képesek spermaraktározásra. Egy párzás után akár két alkalommal is képesek termékeny tojásokat lerakni hímek nélkül is. A sikeres párzás után a nőstény elássa 4-6 tojását. Általában vagy a késő esti, vagy a hajnali órákban rejti el a fészket, amit persze nem veszünk észre. Jó megoldás lehet egy műanyag doboz, amelynek a tetején akkora lyukat vágunk, hogy a nőstény kényelmesen bemászhatson. A doboz tartalma földnedves sphagnum moha és kókuszrost keveréke legyen. A készülő nőstény több alkalommal bemászik a dobozba, és ellenőrzi, biztonságban lesznek-e a lerakott tojások. Nekünk nem lesz más dolgunk, mint hogy a tojásokkal teli dobozt betegyük a már előre beüzemelt keltetőbe. A keltető belső hőmérséklete 27-29 fok legyen, termosztáttal szabályozva. A kicsinyek 35-42 nap alatt bújnak elő, testhosszuk ekkor 50-60 mm, a súlyuk pedig 2-6 gramm. A kis gyíkokat neveljük együtt. Civakodás, verekedés legfeljebb a takarmány miatt lehetséges. Jó tartás mellett 8-9 hónaposan válnak ivaréretté. Ahogy emelkedik a hímek tesztoszteronszintje, úgy válnak egyre agresszívabbá a többi hímekkel. Ekkor már javasolt őket különválasztani. Megfelelő tartás esetén akár 8-10 évig is élnek. Az idős példányok már fakóbbak, mint a fiatal egyedek. A zöld anolisz importjához és tartásához nem kell engedély. Hozzá hasonlóan kell gondozni az ugyancsak milliószámra tartott barna anoliszt (*Anolis sagrei*) is.

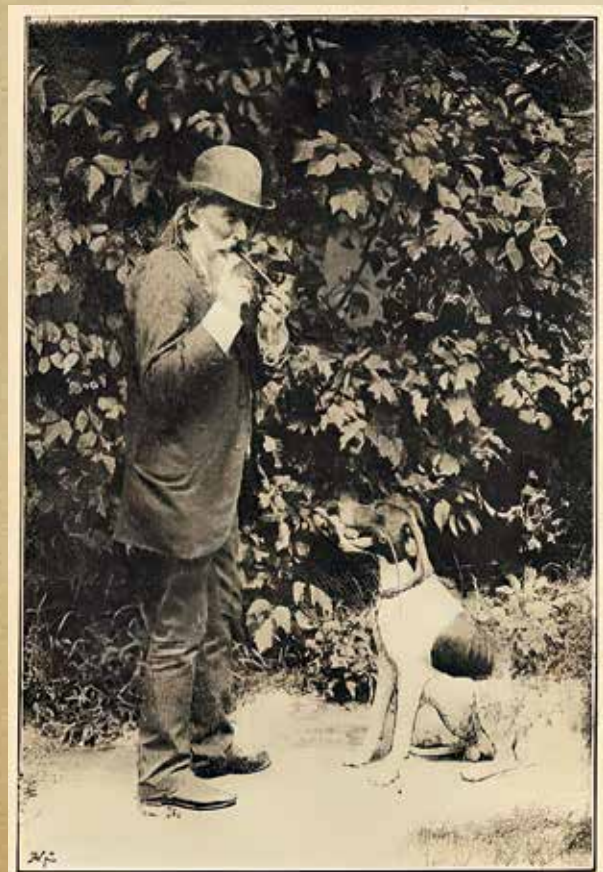
AKIKNEK SOKAT KÖSZÖNHETÜNK

Ma már természetes, hogy a magyar kutyafajták nemzeti kincsek, így a hungarikumok közé tartoznak. Ám nem is olyan régen még az is kérdéses volt, hogy egyáltalán fennmaradnak-e. Az alábbiakban azokról szólunk, akik sokat tettek kilenc nemzeti kutyafajtánk megmentéséért.

HERMAN OTTÓ (1835-1914)

Herman Ottót, mivel a tudomány számos ágát művelte, nem véletlenül nevezik az utolsó magyar polihisztornak. Foglalkozott pókokkal, halakkal és halászzal, ornitológiával, ősemberkutatással és pásztorérettel. Ez utóbbi kutatásai és publikációi között számos kutyákkal kapcsolatos, első kézből származó gyűjtést találunk, melyek végül is két egyedülálló, monumentális kötetben (*A magyarok nagy ősfoglalkozása, 1909, A magyar pásztorok nyelvkinccse, 1914*) láttak napvilágot. Mivel Herman Ottó nem szobatudós, hanem terepember volt, könyvei igazi forrásmunkák. Több művében is említ kutyákat, így munkái ma már forrásértékűek. Különösen a pásztorkutyákkal kapcsolatban szolgált sok újdonsággal.

Maga is tartott kutyát, utolsó négy lábú barátja egy Csóri nevű vizsla volt.

DR. RAITSITS EMIL (1882-1934)

Raitsits Emil 1882. március 8-án Budapesten született. A Magyar Királyi Állatorvosi Főiskolán diplomázott 1904-ben, és egy évvel később kezdett ugyanott dolgozni. Később a kinológiára, a tudományos ismeretterjesztésre, az állatkerti állatok betegségeire, illetve takarmányozásának kérdésére szakosodott.

1910-ben elkötelezte magát az állatkerttel, ugyanis ekkortól látta el az intézmény állategészségügyi teendőit, kezdetben mint szaktanácsadó. 1914 és 1929 között a Budapesti Állatkert *A Természet* című

folyóiratát szerkesztette. Több fontos tanulmányt írt a magyar pásztorkutyákról, kiemelkedő munkája a 1924-ben megjelent *A magyar kutyák* című kötete. Elsőként bizonyította be, hogy a komondor és a kuvasz teljesen önálló fajta. Nem elégedett meg az ismeretterjesztéssel: 1924-től a Magyarországi Telivér Kutyafajtákat Tenyésztők Egyesületeinek Szövetsége elnöke volt, egészen a haláláig. Azokat az állatokat, amelyeknek a külleme megfelelt, 1924-től felvették az akkor létrehozott Magyar Kutyafajták Törzskönyvébe. Ekkortól a magyar fajtájú kutyákat kizárólag Raitsits Emilnél lehetett törzskönyveztetni. Idővel ebbe a munkába bekapcsolódott a fiatal Anghi Csaba is, aki a Fővárosi Állat- és Növénykertben végezte ezt a feladatot.

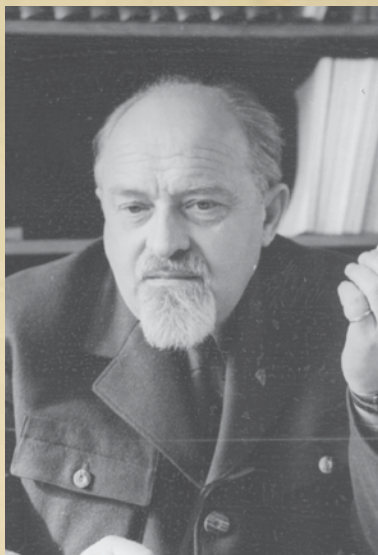
Az 1919-ben, Lendl Adolf távozása után kinevezett új igazgató gazdasági szakember volt, s látva Raitsits hozzáértését, megbízta őt a gyűjteményigazgatói feladattal is. 1930-ban az új állatkert-igazgatóval, Nadler Herberttel kialakult nézeteltérések miatt lemondott *A Természet*

szerkesztéséről. 1930 májusában beindította a *Kutyatenyésztés* című havilapot, 1933 februárjában pedig egy újabb újságot, a *Magyar Kutyatenyésztőt*. Fordítóként is kimagasló munkát végzett egyebek mellett az 1929-től megjelenő, tizenöc kötetes magyar Brehmben. Fodor Pállal közösen megírta *A kanári betegségei és azok gyógyítása* című művet. Szabadidejében tudománytörténeti kutatásokat végzett.

1934-ben önkézevel vetett véget életének.

DR. ANGHI CSABA (1901-1982)

A mosonmagyaróvári akadémiai gazdasági oklevelet szerzett, mai szóhasználattal élve agrármenedzseri képesítést kapott. Az akadémiai évek alatt szorgalmasan tanult a budapesti Műegyetem mezőgazdasági szakán is, ahol 1922-ben kapta meg oklevelét.

Tanulmányai befejeztével visszakerült Mosonmagyaróvárra, ahol tanársegédként dolgozott. Az emlőstan éppúgy érdekelt, mint a kutya- és macskatenyésztés, Lendl Adolf és Raitsits Emil biztatására megírta első kutyás cikkeit, valamint az *Én és a cicám* című első magyar nyelvű, macskákkal foglalkozó könyvet. 1930-ban az állatkert emlősosztálya felügyelőjének nevezték ki, majd az osztály vezetője lett. Együtt dolgozott Raitsits Emillel, aki bevonta fiatal kollégáját a pumi fajtaleírásának munkájába is. 1935-től a székesfőváros éllelmzési felügyelőjeként dolgozott. A hivatali évek alatt, 1936-ban írta meg *A magyar pásztorkutyák és a külföldi rokonfajták* című könyvét. 1936-ban kinológiai munkássága újabb mérföldkőhöz érkezett, amikor a mudi, akkori szóhasználattal a pásztor hajtókutya tudományos leírását is befejezhette. 1937-ben egy munkacsoporttal, amelynek dr. Abonyi Lajos, dr. Kukuljevic József, dr. Vajda Tódor állatorvosok is a tagjai voltak, megírta az *Amit a kutyáról mindenkinek tudnia kell* című művet.

1947-től a debreceni Agrártudományi Egyetem tanszékvezetőjeként, majd a gödöllői Kisállattenyésztési Kutatóintézetben osztályvezetőként dolgozott. 1956-ban lett a Fővárosi Állat- és Növénykert igazgatója, majd 1958-tól főigazgatója. Nyugdíjba vonulásáig, 1967-ig vezette az intézményt. Ez idő alatt az erkölcsileg és anyagilag teljesen lepusztult intézményből nemzetközi hírű állatkertet hozott létre. Friss nyugdíjas-

ként miniszteri felkérést kapott, a vidéki állatkertek országos felügyelőjévé nevezték ki, így Debrecentől Veszprémig küzdött azért, hogy ezek az intézmények is minél több magyar kutyafajtát tartsanak. Eközben töretlen lelkesedéssel írta ismeretterjesztő cikkeit, és évente száznál is több előadást tartott. Több könyvet írt, haláláig az *Állatvilág* zoológiai magazin szaklektora volt. 1982. október 5-én halt meg.

DR. FODOR TAMÁS (1934-1983)

Dr. Fodor Tamás nevét nemcsak a vadászoknak, hanem a természetvédőknek és kutyásoknak is illik ismerniük. Dolgozott a világhírűvé vált budapesti Vadászati Világkiállítás előkészítésén és lebonyolításán, később a Vadbiológiai Kutatóállomást vezette, majd az ország akkor egyetlen

vadászlapjának a főszerkesztő-helyettese, tudományos szerkesztője lett. Emellett részt vett a tűzok megóvásában, s az ő nevéhez fűződik az erdélyi kopó megmentése is. De mindez még csak a jéghegy csúcsa.

Dr. Fodor Tamás 1934. február 16-án született Budapesten. Első munkahelye a budapesti állatkert volt, ahol az akkoriban külföldre távozott híres solymász, Bástyai Lóránt helyét vette át, kezdetben tudományos munkatársként dolgozott a Madárosztályon, majd később annak vezetője lett. Leginkább a tűzok zárt téri tenyésztése foglalkoztatta, de több vadászati jelentőségű fajjal, fácánokkal, vízimadarakkal is foglalkozott, s vadmadár-keltetési eredményeivel elévülhetetlen érdemeket szerzett.

Különösen szerette a kutyákat, közülük is leginkább a magyar vadászkutyafajtákat. Munkássága alatt az állatkert a magyar fajták génbankjaként is működött. Elévülhetetlen szerepe van abban, hogy az erdélyi kopó és a magyar vizsla nem került fel a kipusztult fajták listájára. Elsősorban az erdélyi kopó állította nagy feladat elé, ugyanis hazánkban akkoriban nem tartottak egyetlen egyed sem, Romániában pedig gyakorlatilag kihalt, s csak nagy nehézség árán lehetett két példányt felkutatni. Ennél csak a határon való átjuttatásuk volt nehezebb. A két kopót később még követte néhány.

Ám ezt ma már kevesen tudják, hiszen amint Fodor Tamás elhagyta az állatkertet, a magyar vadászkutyafajták tartása és tenyésztése megszűnt az intézményben. Másik kedvenc fajtáját, a magyar vizslát nagyrészt az ő ügybuzgalmának köszönhetően 1971-re végre sikerült oly homogénné és kiválónak tenni, hogy még a külföldi szakemberek is csodájára jártak.

Fodor Tamás 1969-ben a MÉM Kiállítási Irodához került mint osztályvezető-helyettes. Egyik fontos feladata volt a Budapesti Vadászati Világkiállítás 1971 megvalósítása is. Tevékenysége nagyban hoz-

zárult a világkiállítás sikeréhez. A 22 szakbizottságból háromnak volt a titkára.

A világkiállítás után, 1971 novemberében megkapta kinevezését a Telki Állami Erdő- és Vadgazdaság Vadbiológiai Kutatóállomásának vezetésére, amely Budakeszin működött.

Amikor a vadbiológiai kutatóállomás Babatra költözött, ő már nem ment oda. Helyette elfogadta a *Nimród* felkérését, amelynek 1978-tól a főszerkesztő-helyettese és tudományos szerkesztője lett.

1983. szeptember 23-án – amikor itthon a budapesti állatkert főigazgatói széke várta – tragikus hirtelenséggel hunyt el a Szovjetunióban, egy közép-ázsiai tanulmányútja során.

STANDEISKY ANDOR (1906–1981)

Az egyik legjelesebb magyar kinológus, noha ma már alig ismerik a nevét. Ősei között magas rangú katonák, lovagok, grófok voltak. Édesapja gazdatiszt volt, később pedig bérlőként 200 holdon gazdálkodott. Amikor 1929-ben elhunyt, fia lett

a családfenntartó, aki már gyermekkorában eljárt az édesapjával vadászni, és akkor ismerkedett meg a magyar vizslával, amely a legkedvesebb kutyafaj-

Erdélyi kopó

tája lett. Olyannyira megkedvelte, hogy történetéről könyvet írt *A honfoglalás kori kopótól a magyar vizsláig* címmel. Hűsz évig gyűjtötte az adatokat a művéhez, amelyet többször átírt, de ez az értékes munka mára csak kéziratban maradt fenn.

Standeisky dolgozott a Pécsi Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetében, ahol kutyákkal és majmokkal foglalkozott. Mivel származása miatt nehezen tudott érvnyesülni, hiába volt kitűnő nyelvérzéke, nem juthatott előbbre a ranglétrán, és nem is vadászhatott. Fodor Tamáshoz különösen szoros barátság fűzte, évtizedeken át leveleztek, igen érdekes kinológiai kérdéseket érintve.

Ha tehette, publikált, ám a cikkeit nem megfelelő származása miatt gyakran mellőzték, nem jelentették meg. Néha azért közzétették egy-egy írását a *Nimród*-ban (amikor már Fodor Tamás is a lapnál dolgozott), a megyei lapban, a *Dunántúli Napló*-ban, egy hosszú cikke megjelent a *Búvárban* is, illetve néhány az *Élet és Tudományban*. Legjelentősebb munkája *A magyar agár származástörténete* címmel jelent meg a *Vadgazdálkodás Fejlesztése* füzetsorozat *Vadásztörténet* című számában.

HANKÓ BÉLA (1886–1959)

Korának egyik legismertebb zoológusa volt. 1909-ben a budapesti tudományegyetemen tanári és bölcsészdoktori oklevelet szerzett, s 1910-től ugyanitt tanársegédként dolgozott. 1911-ben a helgolandi, 1912-ben és 1914-ben a nápolyi zoológiai állomáson regenerációs kutatásokat végzett. 1918-ban a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárához került. 1925-ben a közgazdasági egyetemen a halgazdaságtan magántanára és a Magyar Nemzeti Múzeum révfülöpi Balatoni Biológiai Állomásának vezetője lett. 1927-től a Tihanyi Biológiai Kutatóintézet első igazgatója volt. Az 1926–1928-as években szerkesztette az *Archivum Balatonicum* című kiadványt, 1929-től a debreceni tudományegyetem állattani tanszékének nyilvános rendes tanára lett, 1940-ben pedig ugyanilyen minőségben a Kolozsvári Egyetemen oktatott. Ekkortól érdeklődése egyre inkább az Alföld élővilága és az őshonos magyar háziállatok felé fordult. 1952-ben a biológiai tudományok doktora lett, 1957-ben kivándorolt Kanadába. Kutatta a magyar háziállatok és a kutyáink eredetét, fő munkái ebben a témakörben: *Ősi magyar kutyák* (Debrecen, 1940), *Ősi magyar háziállataink* (Debrecen, 1940), *Magyar háziállataink* (Budapest,

1952-ben a biológiai tudományok doktora lett, 1957-ben kivándorolt Kanadába. Kutatta a magyar háziállatok és a kutyáink eredetét, fő munkái ebben a témakörben: *Ősi magyar kutyák* (Debrecen, 1940), *Ősi magyar háziállataink* (Debrecen, 1940), *Magyar háziállataink* (Budapest,

1952-ben a biológiai tudományok doktora lett, 1957-ben kivándorolt Kanadába. Kutatta a magyar háziállatok és a kutyáink eredetét, fő munkái ebben a témakörben: *Ősi magyar kutyák* (Debrecen, 1940), *Ősi magyar háziállataink* (Debrecen, 1940), *Magyar háziállataink* (Budapest,

1943), *A magyar háziállatok története* (Budapest, 1954). Egyik vadászattörténeti tanulmánya (*Hogy vadásztak eleink?*) pedig különösen azért érdekes, mert leírja benne a reneszánsz kori magyar kutyás vadászkatokat.

PATAY LÁSZLÓ
(1938–2005)

Írásain nemzedékek nőttek fel, nyugodtan mondhatjuk, hogy a zoológia egyik utolsó polihisztorja volt. Egyebek mellett etológiával, vadászati állattannal, társállatokkal foglalkozott – de igazi szívügye a kutya volt. Állandó szereplője

volt korának meghatározó természettudományos gyermekműsorának, a *Kuckónak*, ahová Kristófot, a pointert is magával vitte. Rendszeresen jelentek meg írásai a *Kutya* újságban, az *Állatvilágban*, könyvei ma is alpműveknek számítanak. *Vadásztűznél* című kötetében kitűnő kutyás jellemrajzokat

ad, hazánkban egyedülálló az *Idomitsunk...* című műve – később *Szelídíts meg!* címmel bővítve újra megjelent –, amely egyebek mellett a kutyanvelés gyakorlatáról szól. A *Bűvár zsebkönyvek* című, máig népszerű sorozatban ő írta a *Kutyák* és a *Háziállatok* kötetet. Ő volt az, aki hazánkban felhívta a figyelmet az erdélyi kaliba kutyára (még eszténa kutyának vagy erdélyi pásztor ebnek is nevezte) mint egy esetleges újabb magyar fajtára, és felszólalt a magyar pásztor kutyák érdekében is.

K. ZS.

A KÁRPÁTOK KINCSE

SZÁZÉVES A PUMI

Napjainkra a pumi (amely hajdan még tudományos nevet is kapott: *Canis familiaris villosus terrarius-Raitsitsi*) egyre inkább kezd divatba jönni nemcsak Magyarországon, hanem Angliában, Finnországban, Svédországban és az Amerikai Egyesült Államokban is. De honnan származik ez a hungarikum kutyafajtánk?

A PUMI KIALAKULÁSA A 18. SZÁZADTÓL 1924-IG

A török háborúk után ismét fejlődésnek indult a kereskedelem Nyugat-Európa és a Magyar Királyság között. A 17–18. században megnőtt a juh- és marhaimport főleg Franciaországból és Németországból. A nyájakkal és csordákkal több terrier típusú terelőkutya is érkezett hazánkba, és keveredve a már itt lévő fajtaelődökkel, megalapozta a pumi hazai kialakulását, bár a fajtásításra még 1924-ig várni kellett.

Fotó /
A szerző
archívumából

A „pumi” szó először Földi János 1801-ben megjelent *Természet História* című munkájában szerepel mint a pásztorkutya megnevezése. A 19. század végén nagy természettudósunk, Herman Ottó leírásában már megjelenik két különálló kistestű pásztorkutyánk elnevezése: a puli és pumi, bár ekkor a szerző még egy fajtának gondolta a két kutyát, és a pomerániai spicctől eredeztette őket. Megjegyezte, hogy Magyarország különböző részein is

Az 1914-es hortobágyi juhászt ábrázoló képes levelezőlapon már pumik láthatók

felbukkantak hasonló típusú kutyák más-más névvel. Suk Dezső neves kinológusunk is bejárta az alföldi rónaságokat, és ahogy írta, „a leghitványabb korcs eb sem került el a figyelmemet”. Kétfajta pulit különböztetett meg: a lógó és a felálló fülűt. Itt a kedves olvasó gondolhatna a harmadik magyar fajtánkra, a mudira is mint álló fülű pulira, de a régi törzskönyvekből tudjuk, hogy sok pumialombból kerültek ki puli típusú kutyák a '20-as, '30-as években. Viszont egy olyan alomról sem maradt feljegyzés, amelyből mudi típusú kölykök kerültek volna ki.

1916-ban tűnt fel egy ifjú kinológus, Raitsits Emil. A *Természet* című folyóiratban jelent meg *A magyar eb* című értekezése, amelyben szintén leírta a pumit, de csak mint a puli földrajzilag elkülönült, tájegységenkénti változatát. A fajta életében az első nagy áttörést Lovassy Sándor, a Balatoni Múzeum alapítójának 1919-ben megjelent munkája (*A magyar pásztorkutyák*) hozta, amelyben a pumiról mint dunántúli tájfajtáról írt.

Amikor elkészül egy kutya fajta pontos leírása (standardja), akkortól számítjuk a fajta kialakulását. Ez az időpont négy magyar fajtánk esetében is az 1924. év. Ekkor jelent meg ugyanis dr. Raitsits Emil *A magyar kutyák* című alapműve, amelyben ismertette a kuvasz, a komondor, a puli és a pumi fajtát, végérvényesen véget vetve a komondor-kuvasz és a puli-pumi elnevezések közötti zűrzavarnak, és ezzel megnyitotta a Magyar Kutya Fajta elsőtörzskönyvi kötetét. A pumit a pulitól kifejezetten elkülöníthető típusjegyekkel írta le, és elsőként mutatott rá a puli és a pumi jellembeli különbségeire, a pumi terrieres vonásaira.

Bár a fajta pontos leírása csak 1924-ben született meg, a nagyközönségnek már 1921. május 15-16-án bemutatták a pumit a budapesti nemzetközi kiállításon. Ficzkó 1920 márciusában született pumi kan.

Pumi 1932/1933-ból
Fotó / Dr. Raitsits Emil

Salamon István tenyésztette a Heves megyei Csány községben, és a fia, Salamon Balázs tulajdona volt. Ekkor kezdődött a pumik törzskönyvezése a Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesületénél, ahol Raitsits Emil vezette a magyar juhászkutya szakosztályt.

Ezek után a pumik népszerűsége egészen a II. világháború végéig töretlen volt. 1924-ben Raitsits doktor minden magyar kutyafajta számára nyitott törzskönyvi köteteket. Dr. Balássy Zoltán neves kuvasztenyésztő jegyezte fel memoárjában, hogy a nagy világegést sajnos csak a pumi II–III. és 9 puli törzskönyvi kötet vészelte át. Ebből is csak az előbbieket azok amelyeket ismerünk, hála Länger Tamara és Länger György – a Szürkebarát pumi kennel – áldozatos munkájának.

AZ ELSŐ 23 ÉV

Ebben az időben három törzskönyvi kötetben jegyezték a fajtát. Az első kötet feltehetően megsemmisült a második világháborúban, de azt tudjuk, hogy 1924–1931 között 199 pumi adatait dokumentálták benne. Ekkor kezdte a tenyésztést többek között Gömbös Gyula, Magyarország korábbi miniszterelnöke a feleségével, Szilágyi Erzsébettel.

Egy tipikus mai pumi, Pilisi-Kócos Uccu. (Pilisi-Kócos Kennel, tenyésztette: Holdampf Dóra)

Fotó / Válóczy László

Kenneljük, a Tétényi kennel több díjnyertes pumi otthona volt. Gróf Andrassy Dénes pedig a toalmási kastélyában kezdte meg a tenyésztést. A Gömbös házaspár érdemei közé tartozik, hogy a pumi fajta elindult akkor még rövid, ám annál sikeresebb hódító útjára Európában. Mellettük szerte az országból számtalan főúri, értelmiségi család és sok juhász és földműves kapcsolódott be a fajta megmentésébe, például gróf Pallavicini Györgyné, a mendei uradalom, az egri káptalani uradalom, valamint Csobajai Gyula juhász.

A három törzskönyvi kötetbe összesen 613 pumi adatai kerültek. Az utolsó bejegyzés 1947. február 10-én született. A kommunista központosítás elérte az addig civilszervezetként működő kutyatenyésztőket is, és beolvadtak a Földművelésügyi Minisztérium által létrehozott Magyar Állattenyésztő és Törzskönyvelő Szervezetek Országos Szövetségének Kutyatenyésztési Szakosztályába. Ekkor lezárták a magyar kutyafajták törzskönyvi kötetét, és megnyitották az Országos Magyar Kutyatörzskönyvet.

NEMZETKÖZI SZÖVETSÉG ÉS A STANDARD

1933-ban a MEOE elérte, hogy az 1911-ben alapított FCI (Fédération Cynologique Internationale) elismerje Magyarország vezető ebtenyésztő szervezetét. Mindeközben a Magyar Telivér Kutyafajtákat Tenyésztők Egyesülete belépett a UCI (Union Cynologique Internationale) soraiba, és még abban az évben be is adta az Abonyi–Anghi–Müller-féle magyar kutyafajták standardjeit (kuvasz-komondor-puli-pumi-mudi és a rövid szőrű magyar vizsla). A két európai szervezet közül viszont a UNI jelentősége a második világháború után megszűnt.

A magyar pásztorkutyák FCI standardjei végül a Komondor Egylet által 1924-ben megállapított és Ilosvai-Hollóssy Lajos által 1928-ban publikált leírások alapján készültek el, és ezt fogadta el az FCI 1936-ban. Ezután jelent meg Ilosvai-Hollóssy Lajos a *Magyar nemzeti kutyafajtáink fajtajelleg-leírása* című füzeté négy nyelven.

Napjainkban az Agrárminisztérium égisze alatt két fajtagondozó szervezet felügyeli hazánkban a fajtát. A Nemzetközi Pumi Egyesület a nagy elődök tiszteletben tartva őrzi és gondozza a fajtát, ügyelve arra, hogy utódaink még generációkon keresztül eredeti formájában láthassák a kutyavilág bohócát, a pumit.

2024. október 1-től november 30-ig

Nyugdíjas OSZ

az Állatkertben

**Különleges étkezési ajánlatokkal
is várjuk minden kedves nyugdíjas
látogatónkat!**

A saját üzemeltetésű büféinkben **20% kedvezmény**
a presszókávé + perec menüre.

20% engedmény a Fácán terasz és a Lángosterasz,
10% pedig a Bumeráng büfé áraiból.

3000 Ft-os nyugdíjas ebéd a Barlang étteremben.

Ajánlatunk **2024. október 1-től
november 30-ig** vagy a készlet
erejéig érvényes.

A kedvezmény csak az akciós
nyugdíjas jegy felmutatásával
vehető igénybe, belépőnként
egy alkalommal.

A változtatás jogát fenntartjuk.

www.zoobudapest.com

